

ΘΕΜΑΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΑ
ΘΕΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΙΣ
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΤΡΑΠΕΖΑ ΘΕΜΑΤΩΝ

Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

2021-2022

Περιεχόμενα

1. Αχ, η καρδιά μου.....	3
2. Εφηβεία.....	4
3. Ο γέρος	6
4. Ο Μότσαρτ.....	7
5. Κινηματογράφος ή Cinema ή Movies	8
6. Κεριά	9
7. Τα χελιδόνια της Καμπούλ2 (απόσπασμα).....	10
8. Κοιτάζει τα χέρια της	12
9. [Ο αιώνας των Λαβυρίνθων].....	13
10. Αλληγορία	15
11. Η γυναίκα του Μαλή.....	16
12. Η γλώσσα μου	17
13. Νύχτες	18
14. [Ύμνος δοξαστικός για τις γυναίκες π' αγαπούμε] (απόσπασμα).....	19
15. [Αγαπούλα].....	20
16. Η μόνη γη.....	21
17. Η αναλφάβητη (απόσπασμα)	22
18. Γράμμα	24
19. Ο αποχαιρετισμός της μάνας.....	25
20. Πίσω από τη βιτρίνα (απόσπασμα).....	26
21. Το Αρχαίο Θέατρο	28
22. Το Πρώτο Σκαλί	29
23. Της αγάπης.....	30
24. [Η Νασούλα ξέρει]	31
25. Η ΠΟΡΤΟΚΑΛΕΝΙΑ.....	32
26. [θα 'παιρνε τον δρόμο της θάλασσας].....	33
27. [Μαργαρίτα Περδικάρη].....	34
28. Ένας γέρος [1894, 1897]	36
29. Ο αιώνιος διάλογος.....	37
30. Η δασκάλα με τα χρυσά μάτια	38
31. Γιατί σκότωσα την καλύτερή μου φίλη.....	39
32. Ελένη, ή ο Κανένας (απόσπασμα)	41
33. Ο πληθυντικός αριθμός	42
34. Του αιγαίου.....	43
35. Βαδίζει στο απέναντι πεζοδρόμιο.	44
36. [Η γιαγιά του Καρόλου και της Λίλης].....	46
37. Ο κλέφτης	47

38. Σαν τα τρελά πουλιά (απόσπασμα)	49
39. Στον δάσκαλο.....	51
40. «Αναφυλλητό. ΧΧΧVIII», (απόσπασμα)	52
41. Το ψωμί.....	53
42. Ο γάτος Κρου	57
43. Γράμματα απ' το μέτωπο	58
44. Ελεγείο ¹ πάνω στον τάφο ενός μικρού αγωνιστή	60
45. Αυτό το αστέρι είναι για όλους μας (απόσπασμα)	61

Αχ, η καρδιά μου...

Το παρακάτω ποίημα έχει γράψει η Μαρία Πολυδούρη και ανήκει στην ποιητική της συλλογή: Οι τρίλλιες που σβήνουν (1928)

Αχ, η καρδιά μου...
Αχ, η καρδιά μου νοσταλγεί,
τώρα που φεύγει η μέρα,
το ροδινό ξημέρωμα,
τον ήλιο, τον αιθέρα.
Τα παιδικά χαμόγελα,
Το κύμα που απαντούσε
στο φλοίσβημα της πρόσχαρης
φωνούλας μας που αχούσε.
Τη βάρκα που λικνίζονταν
στη μέθη μας του ονείρου,
το αβρό τραγούδι που έσμιγε
τη σιγαλιά του απείρου.
Τη χαραυγή που ρόδιζε
τα σεντεφένια πλάτια,
την πεθυμιά την άχραντη
στ' αγγελικά μας μάτια.
Αχ, η καρδιά μου νοσταλγεί,
τώρα που η μέρα σβήνει,
της ομορφιάς το πέρασμα,
τη νιότη που με αφήνει.

3

Ποιο είναι το κυρίαρχο συναίσθημα που νιώθει το ποιητικό υποκείμενο στο Κείμενο 2 και πού αποδίδεται; (μονάδες 10) Πιστεύεις ότι είναι δικαιολογημένο; (μονάδες 5)

Να αναπτύξεις την ερμηνεία σου σε 100 - 150 λέξεις.

Το κυρίαρχο συναίσθημα είναι η νοσταλγία που νιώθει το ποιητικό υποκείμενο για τη νιότη που φεύγει. Το επιφώνημα «αχ» και η επανάληψη του στίχου «αχ καρδιά μου» αποτυπώνει τη θλίψη και τη στενοχώρια που βιώνει, καθώς αναπολεί περασμένες στιγμές. Η ρομαντική ψυχή του είναι πλημμυρισμένη από εικόνες που στη θύμησή τους μελαγχολεί, αφού ένιωθε παρηγοριά και ασφάλεια σε μια ζωή που φάνταζε να έχει νόημα, γεμάτη από «τον ήλιο», «τα παιδικά χαμόγελα», «τα αγγελικά μάτια».

Ο/Η μαθητής/τρια μπορεί να θεωρήσει ότι είναι ανθρώπινο να προκαλεί μελαγχολία και νοσταλγία η θύμηση της νεότητας που περνά και η αναπόληση όλων αυτών των στιγμών που συνδέονται με την ξενοιασιά και τη χαρά της.

Ο/Η μαθητής/τρια μπορεί να εκφράσει τη διαφωνία του/της με τον έντονο συναισθηματισμό του ποιήματος και να υποστηρίξει πως υπάρχουν και άλλες ηλικιακές φάσεις στη ζωή των ανθρώπων που δημιουργούν ανάλογα συναισθήματα

Το παρακάτω ποίημα είναι του Ηλία Σιμόπουλου, ποιητή με πολύχρονη παρουσία στα ελληνικά γράμματα. Μέσα από το έργο του προβάλλονται οι παγκόσμιες αξίες της πανανθρώπινης φιλίας, της αγάπης, της ελευθερίας, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Τι όμορφο που ήτανε
το παραμύθι της άνοιξης
τα κυριακάτικα πρωινά
με τις καμπάνες του 'Αη-Σπυρίδωνα
σε μιαν εξαίσια μουσική συναυλία-
όταν ανεβαίναμε
τα μαρμάρινα σκαλοπάτια
όταν κατεβαίναμε
τους κήπους με τις τριανταφυλλιές
όταν δεν υπήρχε χτες ούτε σήμερα
ούτε αύριο
παρά μονάχα τα ηλιοκαμένα μας σώματα
με τα πλατιά στέρνα,
τα γερά μπράτσα τα εφηβικά μας όνειρα
που δεν υποψιάζονταν τα δόντια της φθοράς
ο δίχως σύνορα ουρανός
κι ο στρατηλάτης άνεμος
που 'φερνε τα μηνύματα
μιας άνοιξης αιώνιας
Τι όμορφο που ήτανε το παραμύθι της άνοιξης!

Ποια τα συναισθήματα του ποιητικού υποκειμένου στο Κείμενο 2 και ποιος λόγος τα προκαλεί, όπως προκύπτει από την ανάγνωσή του; (μονάδες 10) Ταυτίζεσαι ή διαφοροποιείσαι ως έφηβος/η με το σκηνικό που στήνεται στο ποίημα; (μονάδες 5) Να αναπτύξεις την ερμηνεία σου σε 100 – 150 λέξεις.

Το ποιητικό υποκείμενο βιώνει συναισθήματα ψυχικής ευφορίας που τα δημιουργεί η ανάμνηση της ειδυλλιακής εποχής της άνοιξης. Οι εικόνες («τα κυριακάτικα πρωινά με τις καμπάνες του 'Αη-Σπυρίδωνα , όταν ανεβαίναμε τα μαρμάρινα σκαλοπάτια, όταν κατεβαίναμε τους κήπους με τις τριανταφυλλιές») προβάλλουν την ξενοιασιά και την ανεμελιά της εφηβικής νιότης σε μέρη όπου ο χρόνος δεν μετρούσε («δεν υπήρχε χτες – ούτε σήμερα – ούτε αύριο»). Μοναδικό

ενδιαφέρον , έτσι όπως εκφράζεται και από την εικόνα του σφριγηλού νεανικού κορμιού- δείκτης νιότης, ζωντάνιας, ενεργητικότητας- ήταν τα όνειρα που κάθε νέος έκανε χωρίς περιορισμούς και δεύτερες σκέψεις. Η εφηβική νεότητα αγνοούσε το μέλλον και τη φθορά, ήταν ανυποψίαστη και παρορμητική, όπως αισθητοποιείται και με τη μεταφορά «δεν υποψιάζονταν τα δόντια της φθοράς». Βίωνε με χαρά και ενθουσιασμό τα συναισθήματα που προκαλούσε η άνοιξη, γι' αυτό και το ποιητικό υποκείμενο αναπολεί στιγμές της εφηβικής ηλικίας (η αναπόληση τονίζεται με τα ρήματα σε ιστορικό χρόνο).

Ο/Η μαθητής/τρια μπορεί να ταυτιστεί με το σκηνικό του ποιήματος, καθώς ενδέχεται να βιώνει την ανεμελιά και τον ενθουσιασμό της εφηβείας. Ωστόσο, μπορεί να διαφοροποιηθεί και να εκφράσει προσωπικές σκέψεις ή αγωνίες που τον/την ταλαιπωρούν, τον/την προβληματίζουν και τον/την απομακρύνουν από τον ενθουσιώδη χαρακτήρα του ποιήματος.

Να διερωτηθείς για τον τρόπο με τον οποίο στο κείμενο 2 αποτυπώνεται ποιητικά η εφηβεία. Συμφωνείς ή διαφωνείς με τις απόψεις του ποιητικού υποκειμένου και γιατί; (100-150 λέξεις)

Οποιαδήποτε διαπίστωση από τους/τις μαθητές/τριες θεωρείται αποδεκτή, εφόσον μπορεί να συσχετιστεί/ τεκμηριωθεί με στοιχεία/ χωρία του κειμένου, χωρίς να δίνεται με τρόπο αυθαίρετο.

Στο λογοτεχνικό κείμενο η εφηβεία αποτυπώνεται ως «παραμύθι της άνοιξης», ως ανάμνηση στιγμών της Κυριακής στην εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα, όταν οι έφηβοι ανέβαιναν τα σκαλοπάτια ή κατέβαιναν στον κήπο της εκκλησίας με τους ήχους από τις καμπάνες να μοιάζουν με συναυλία στα αυτιά τους, καταργώντας τον χρόνο και έχοντας ως μόνη πραγματικότητα τα γερά τους κορμιά, τα όνειρά τους και την αθώα και ουτοπική πίστη τους σε μια αιώνια νιότη, χωρίς να υποψιάζονται τη φθορά (το παραμύθι της άνοιξης, με τις καμπάνες... σε μιαν εξάισια μουσική συναυλία, όταν δεν υπήρχε χτες... μιας άνοιξης αιώνιας).

Για το δεύτερο σκέλος της απάντησης οι μαθητές μπορούν να απαντήσουν βιωματικά ή/και διαπιστωτικά, εντοπίζοντας ομοιότητες και διαφορές με τον τρόπο που βλέπει την εφηβεία ο ποιητής, παραθέτοντας τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους και αιτιολογώντας τη θέση τους βασιζόμενοι σε σημεία του ποιήματος που τους άγγιξαν συναισθηματικά ή όχι.

Ο γέρος

Το (μεταφρασμένο από τον Μάνο Τραϊανό) ποίημα του Ιταλού Νίνο Πεντρέτι (1923-1981) αντλήθηκε από τον ιστότοπο <https://tbjpoetry.blogspot.com/> στις 26.09.2021.

Μη με ρωτάτε: έκανες τίποτα,
πού πήγες,
συνάντησες κανέναν
στον δρόμο.
Είμαι γέρος:
έχασα τους φίλους μου,
πάω αργά
σαν σαλιγκάρι.
Αν μπουμπουνίζει, φορώ ένα καπελάκι,
βγαίνω στον κήπο,
στην ταράτσα,
στύβω κανένα πορτοκάλι.
Για τη γυναίκα μου
άφησα λεφτά στο τραπέζι,
παιδιά, είναι βαρύ να γερνάς
και να πεθάνω τώρα,
που πήρα καινούρια γυαλιά, με θλίβει.

Πώς εκφράζει το ποιητικό υποκείμενο τις ανησυχίες και τα συναισθήματά του για την ηλικιακή φάση που περνάει; Ποια συναισθήματα σου προκάλεσε η ανάγνωση του ποιήματος; Ανάπτυξε σε 100 - 150 λέξεις την απάντησή σου.

Το ποιητικό υποκείμενο αναφέρεται στις δραστηριότητες και στις εμπειρίες του, που εκ των πραγμάτων είναι περιορισμένες. Εξηγεί μάλιστα τι σημαίνει η ηλικιακή φάση που περνάει («Είμαι γέρος:»), δηλαδή να βιώνει πιο έντονα τη μοναξιά, αφού έχει χάσει αρκετούς στενούς του φίλους, αλλά και τη φυσική φθορά, γεγονός που αποτυπώνεται στις πιο αργές κινήσεις του («πάω σαν σαλιγκάρι») και τον απογοητεύει. Ωστόσο, δεν παραιτείται και ακολουθώντας μια ρουτίνα στην καθημερινή του ζωή, επιδιώκει να βγαίνει έξω όσο μπορεί, ακόμη κι αν ο καιρός δεν το επιτρέπει («Αν μπουμπουνίζει... βγαίνω στον κήπο, στην ταράτσα») και μέσα από απλά πράγματα («στύβω κανένα πορτοκάλι») να απολαμβάνει τις στιγμές. Ξακολουθεί να είναι συνεπής προς τις υποχρεώσεις του απέναντι στη σύζυγό του («Για τη γυναίκα μου άφησα λεφτά στο τραπέζι») και να καλύπτει όλες τις ανάγκες του («πήρα καινούρια γυαλιά»), κάτι που του προσφέρει ικανοποίηση. Αισθάνεται το βάρος της ηλικίας να τον πιέζει, εξομολογείται μάλιστα πως «είναι βαρύ να γερνάς». Ανησυχεί και θλίβεται στην σκέψη του θανάτου, γιατί ως άνθρωπος συνεχίζει να χαίρεται, να βρίσκει

αφορμές για κάθε μικρή ευχαρίστηση που μπορεί να προσφέρει η καθημερινότητα. Είναι προφανές ότι θέλει να ζήσει, ακόμη κι ως απόμαχος της ζωής.

Η ποιητική αφήγηση δημιουργεί πολλές σκέψεις και συναισθήματα στον αναγνώστη που μπορούν να εκφραστούν ανάλογα, καθώς και η ποιητική φωνή εξωτερικεύει με έντονα συγκινησιακό τρόπο τις σκέψεις και συναισθήματά της.

Ο Μότσαρτ

Το ποίημα του Μίλτου Σαχτούρη περιλαμβάνεται στο βιβλίο «Ποιήματα 1945-1971» (εκδ. Κέδρος, 1977).

Ο Μότσαρτ μ' ένα μαύρο σκύλο τριγυρίζει τα καμμένα
σπίτια· ψάχνει κει μέσα στην καφτή τέφρα και την καρβου-
νίλα.

Σε μερικές γωνιές δεν έχουν ακόμη σβήσει οι φωτιές...

—ΠΑΡΑΞΕΝΟ -λέει- ΠΟΥΘΕΝΑ ΔΕΝ ΑΚΟΥΓΕΤΑΙ

ΠΙΑ Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΜΟΥ...

7

Στο Κείμενο 2 εκφράζεται ένα παράπονο. Ποιο είναι αυτό και ποιες σκέψεις ή/και συναισθήματα σου δημιουργεί; Να αναπτύξεις την απάντησή σου σε 100-150 λέξεις.

Το παράπονο του Μότσαρτ εκφράζεται στο τέλος του ποιήματος με κεφαλαιογράμματη γραφή που τονίζει ακόμη περισσότερο τη συναισθηματική του κατάσταση ως απόληξη του κατεστραμμένου τοπίου που περιγράφεται στους προηγούμενους στίχους. Το παράπονό του είναι ότι πουθενά πια δεν ακούγεται η μουσική του. Το επίρρημα «πια» δηλώνει υπόρρητα μια σύγκριση με το παρελθόν, επομένως γίνεται αντιληπτό ότι στο παρελθόν η μουσική που εκπροσωπεί ο Μότσαρτ είχε μεγάλη απήχηση.

Ο/η μαθητής/τρια μπορεί να εκφράσει τα συναισθήματα και τις σκέψεις του/της, ανάλογα με την προσωπική τοποθέτηση που έχει στο ποίημα και την εντύπωση που του/της προκαλεί το τοπίο και η καταστροφή που εικονίζεται σε αυτό. Ρόλο στην ανάπτυξη των σκέψεων έχει και το γνωστικό υπόβαθρο των μαθητών/τριών, καθώς ο Μότσαρτ είναι ένας από τους σημαντικότερους συνθέτες κλασικής μουσικής, όπως αναγράφεται στον υπομνηματισμό.

Κινηματογράφος ή Cinema ή Movies

Το ποίημα χρησιμοποιήθηκε στην ταινία του Παντελή Βούλγαρη «Ο Μεγάλος Ερωτικός» το 1975. Ανήκει στην πέμπτη ενότητα με τίτλο «Φωνές και Υδατοπτώσεις» της συλλογής «Αι γενεαί πάσαι» ή «Η σήμερον ως αύριον και ως χθες» του Ανδρέα Εμπειρικού, Φιλολογική επιμέλεια Γιώργης Γιατρομανωλάκης, Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα, 1984, σ. 121.

Τα μυστικά του σινεμά
Είναι σαν της ποιήσεως την μαγεία
Είναι σαν ποταμός που ρέει
Εικόνεικων και άλλες εικόνες
Κ' αίφνης – διακοπή
Cut!
Cut!
Coupez!²
(Παρών και ο clackman³ κάθε τόσο)
Κ' έπειτα πάλι ο ποταμός
Κ' έπειτα πάλι εικόνες
Και ουδέποτε χάνεται ο ειρμός
Όχι στο νόημα μα στη μαγεία
Όσο και αν ρέουν τα καρρέ⁴
Βωβού ή ομιλούντος
Σαν ποταμός που ρέει
Ή σαν κορδέλλα που εκτυλίσσεται
Φθάνει να ρέη η κάθε εικόνα
Με άκραν συνέπειαν στον εαυτόν της
Φθάνη να ζη πλήρη ζωή η κάθε μια
Τα μυστικά του σινεμά
Δεν είναι στο νόημα μα στην αλήθεια που έχουν
Τα ορατά οράματα κινούμενα μπροστά μας
Παράλογα ή λογικά

Τα μυστικά του σινεμά
Είναι και αυτά εικόνες.

2 Οι προστακτικές cut, cut, coupez σηματοδοτούν (στα αγγλικά και τα γαλλικά αντίστοιχα) το τέλος της λήψης ενός κινηματογραφικού πλάνου.

3 clackman = αυτός που ορίζει το σημείο ολοκλήρωσης της λήψης ενός πλάνου.

4 καρρέ = οι μεμονωμένες εικόνες.

Να εκφράσεις τη συμφωνία ή τη διαφωνία σου με τη διασύνδεση σινεμά και ποίησης που επιχειρείται στο Κείμενο 2, βασισμένος/η στο κοινό τους στοιχείο, που τα καθιστά μαγευτικά σύμφωνα με το ποιητικό υποκείμενο. (100-150 λέξεις)

Το κοινό στοιχείο που συνιστά τη μαγεία τόσο του κινηματογράφου όσο και της ποίησης, σύμφωνα με το ποιητικό υποκείμενο, είναι η ατέρμονη ροή των εικόνων. Οι κινηματογραφικές εικόνες, που παρομοιάζονται με ποταμό που ρέει ή με κορδέλα που ξετυλίγεται (στ. 3, 16, 17), όπως άλλωστε και οι ποιητικές, έχουν δική τους αυτόνομη ζωή, που φανερώνεται μπροστά στα μάτια του θεατή, όπως και του αναγνώστη, με πηγαία δύναμη.

Ο μαθητής/η μαθήτρια μπορεί να συμφωνήσει με τη διασύνδεση κινηματογράφου και ποίησης, τονίζοντας ότι η συνεχής εναλλαγή των εικόνων συνιστά την ίδια την ουσία της κινηματογραφικής και της ποιητικής δημιουργίας. Οι εικόνες κινούνται ολοζώντανες μπροστά στα μάτια των θεατών και των αναγνωστών, χάρη στην κάμερα και το μοντάζ από τη μία πλευρά και τον ποιητικό λόγο από την άλλη, αποκαλύπτοντας μια θαυμαστή και ονειρική οικουμένη. Μπορεί όμως και να διαφωνήσει, λέγοντας πως η μαγεία του σινεμά έγκειται στη σύνδεση της εικόνας με τον ήχο και τη μουσική ή στην πλοκή και στο ταλέντο των ηθοποιών, ενώ αντίθετα η γοητεία της ποίησης βασίζεται στον μεταφορικό λόγο που συγκινεί τον αναγνώστη. (Είναι πιθανό βέβαια και να μην βρει κάποια ιδιαίτερη γοητεία στην ποίηση...)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Π. ΚΑΒΑΦΗΣ (1863-1933)

Κεριά

9

Τα «Κεριά», που γράφτηκαν τον Αύγουστο του 1893 και δημοσιεύτηκαν το 1899, ανήκουν στα Αναγνωρισμένα ποιήματα του Κωνσταντίνου Π. Καβάφη, Ποιήματα (1897-1933), Στιχαριθμημένη έκδοση φροντισμένη από τον Γ. Π. Σαββίδη, Αθήνα: Ίκαρος, 1989, σ. 189.

Του μέλλοντος οι μέρες στέκοντ' εμπροστά μας

σα μια σειρά κεράκια αναμένα –

χρυσά, ζεστά, και ζωηρά κεράκια.

Οι περασμένες μέρες πίσω μένουν,

μια θλιβερή γραμμή κεριών σβυσμένων·

τα πιο κοντά βγάζουν καπνόν ακόμη,

κρύα κεριά, λυωμένα, και κυρτά.

Δεν θέλω να τα βλέπω· με λυπεί η μορφή των,

και με λυπεί το πρώτο φως των να θυμούμαι.

Εμπρός κυττάζω τ' αναμένα μου κεριά.

Δεν θέλω να γυρίσω να μη δω και φρίξω

τι γρήγορα που η σκοτεινή γραμμή μακραίνει,

τι γρήγορα που τα σβυστά κεριά πληθαίνουν.

Να ερμηνεύσεις τον συμβολισμό των κεριών στο Κείμενο 2 (μονάδες 10) και να διατυπώσεις τη συμφωνία ή τη διαφωνία σου με τις ιδέες που εκφράζει το ποιητικό υποκείμενο στις δύο τελευταίες στροφές του ποιήματος (μονάδες 5). Να απαντήσεις τεκμηριωμένα σε ένα κείμενο 120-150 περίπου λέξεων.

Τα αναμμένα κεριά συμβολίζουν το μέλλον, τα χρόνια που θα ζήσουμε, ενώ αντίθετα τα σβησμένα κεριά συμβολίζουν το παρελθόν, τα χρόνια της ζωής που έχουν παρέλθει ανεπιστρεπτί. Γι' αυτό άλλωστε τα πρώτα είναι «χρυσά, ζεστά και ζωηρά», καθώς συνδέονται με το φως, την ελπίδα και τη χαρά της ζωής, ενώ τα δεύτερα είναι «κρύα, λιωμένα και κυρτά», καθώς παραπέμπουν στην απώλεια, τη θλίψη και τη γηρατειά, προαναγγέλλοντας τον θάνατο.

Ο μαθητής/η μαθήτρια μπορεί να συμφωνήσει με το ποιητικό υποκείμενο που δεν θέλει να σκέφτεται το γρήγορο πέρασμα των χρόνων, την απώλεια της νιότης και το προδιαγεγραμμένο τέλος της ζωής, αλλά αντίθετα προτιμά να ατενίζει με αισιοδοξία το μέλλον του, τα «αναμμένα κεριά» του. Μπορεί όμως και να διαφωνήσει μαζί του, καθώς η αναπόληση του παρελθόντος και όσων έχει ζήσει κάποιος ενδέχεται να του προσφέρει χαρά και ικανοποίηση ή να τον οδηγήσει στην αυτοκριτική ή ακόμη και στη ματαιώση

Γιασμίνα Χάντρα (1955 –)

Τα χελιδόνια της Καμπούλ (απόσπασμα)

Στην Καμπούλ, πρωτεύουσα του Αφγανιστάν, ο Μοσέν και η Ζαϊρά, ζευγάρι με πανεπιστημιακή μόρφωση και παντρεμένοι από έρωτα, αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις καριέρες τους κάτω από το ασφυκτικό περιβάλλον που έχει διαμορφώσει η τυραννία των Ταλιμπάν. Στο απόσπασμα που ακολουθεί, η Ζαϊρά αρνείται την πρόταση του Μοσέν να βγουν μια βόλτα στην πόλη φορώντας το τσαντόρ.

[...]

Η Ζαϊρά νεύει αρνητικά:

-Δεν θέλω να γυρίσω με βαριά καρδιά, Μοσέν. Θα χαλάσω άσκοπα τη μέρα μου μ' ό,τι υπάρχει στο δρόμο. Δεν μπορώ να περάσω μπροστά από κάτι φριχτό και να κάνω σαν να μη συμβαίνει τίποτα. Κι από την άλλη, αρνούμαι να φορέσω το τσαντόρ³. Απ' όλα τα σαμάρια, είναι το πιο εξευτελιστικό. Ο χιτώννας του Νέσσου δεν θα 'βλαπτε την αξιοπρέπειά μου περισσότερο απ' αυτό το ολέθριο, γελοίο ντύσιμο, που με καταντά πράγμα, σβήνοντας το πρόσωπό μου και δημεύοντας την ταυτότητά μου. Εδώ, τουλάχιστον, είμαι στο σπίτι μου, Ζαϊρά, γυναίκα του Μοσέν Ραμάτ, τριάντα δύο χρόνων, μια δικαστίνα που ο σκοταδισμός⁴ της στέρησε τη δουλειά δίχως αποζημίωση ή δίκη [...] Μ' αυτό το καταραμένο πέπλο, δεν είμαι ούτε άνθρωπος ούτε ζώο, μονάχα κάτι προσβλητικό ή επονείδιστο⁵, που πρέπει να το κρύβουμε σαν αναπηρία. Είναι πολύ σκληρό για να τ' αντέξω. Ιδιαίτερα για μια πρώην δικηγόρο, αγωνίστρια για το γυναικείο ζήτημα. Σε παρακαλώ, μη σκεφτείς πως κάνω νάζια. Δυστυχώς, καλύτερα να 'κανα! Μου λείπει το κουράγιο. Μη μου ζητάς ν' απαρνηθώ το όνομά μου, τα χαρακτηριστικά μου, το χρώμα των ματιών μου, το σχήμα των χειλιών μου, για μια βόλτα μες στη μιζέρια και την κατάθλιψη· μη μου ζητάς να 'μαι λιγότερο από σκιά, μια ανώνυμη φορεσιά που θροίζει καταμεσής ενός εχθρικού κόσμου.

Τα χελιδόνια της Καμπούλ, μτφ. Ζ. Μπιενκούρ – Μ. Μακρόπουλος, Αθήνα: Καστανιώτης, 2004, σσ. 63 – 65.

1 Ο Αλγερινός Μοχάμεντ Μουλεσεχούλ, ενώ ήταν ήδη αξιωματικός του στρατού, άρχισε να δημοσιεύει κείμενα με το γυναικείο ψευδώνυμο Γιασμίνα Χάντρα. Αργότερα, κάτω από την πίεση του στρατιωτικού κατεστημένου και της συντηρητικής πολιτικής κατάστασης στη χώρα του, αποχώρησε από τον στρατό, για να μετακομίσει στη νότια Γαλλία, όπου ζει μέχρι και σήμερα.

2 Το μυθιστόρημα μεταφέρθηκε στις κινηματογραφικές οθόνες (animation-επίσημη συμμετοχή στο Φεστιβάλ Καννών 2019, υποψήφιο για καλύτερη ταινία κινούμενων σχεδίων στα Βραβεία της Ευρωπαϊκής Ακαδημίας Κινηματογράφου 2019).

3 Φαρδύ μακρύ ρούχο, το οποίο φορούν σε δημόσιους χώρους σε μερικές μουσουλμανικές χώρες οι γυναίκες πάνω από τα υπόλοιπα ρούχα τους, για να καλύψουν το κεφάλι και το σώμα τους.

4 Η τάση για αντίδραση σε κάθε προσπάθεια εκσυγχρονισμού και προόδου στον χώρο της παιδείας και του πολιτισμού.

Λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο του Κειμένου 2 να αναπτύξεις τον προβληματισμό που δημιουργείται σε αυτό για τη θέση της γυναίκας σε ορισμένες κοινωνίες και την προσωπική σου τοποθέτηση απέναντι σε αυτή την κατάσταση (120-150 λέξεις).

Στο Κείμενο 2 αποτυπώνονται οι συνθήκες καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που επικρατούν στο Αφγανιστάν, ειδικά για τις γυναίκες. Κάτω από την πίεση ενός ολοκληρωτικού θρησκευτικού καθεστώτος, η επιβεβλημένη χρήση του τσαντόρ «φωτογραφίζει» τη θέση της γυναίκας σε παρόμοιες κοινωνίες, με την ηρωίδα να ισχυρίζεται ότι αυτή η «ανώνυμη φορεσιά» σημαίνει στέρση της ταυτότητάς της («μη μου ζητάς ν' απαρνηθώ το όνομά μου»), αφού κρύβει τα χαρακτηριστικά του προσώπου της («το χρώμα των ματιών μου, το σχήμα των χειλιών μου») και την εκμηδενίζει ως προσωπικότητα («μη μου ζητάς να 'μαι λιγότερο από σκιά»). Η ανάγνωση του Κειμένου 2 οδηγεί σε εύλογο προβληματισμό για το καθεστώς τρομοκρατίας και τις συνθήκες στέρσης των προσωπικών ελευθεριών που βιώνουν – ακόμα και σήμερα – οι γυναίκες σε παρόμοια καθεστώτα.

Ο έφηβος/-η μπορεί να συμμεριστεί το «δράμα» κάθε γυναίκας που υφίσταται τέτοιες συμπεριφορές, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να επισημάνει την ανάγκη στήριξης δράσεων για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα κράτη που αυτά καταπατώνται

Κοιτάζει τα χέρια της

*Ο ποιητής και στιχουργός Μιχάλης Γκανάς στη συλλογή των σύντομων αφηγημάτων του με τον χαρακτηριστικό τίτλο **γυναικών μικρές και πολύ μικρές ιστορίες**, καταγράφει τη συμπεριφορά και τις σκέψεις γυναικών κάθε ηλικίας μέσα στον μικρόκοσμό τους.*

Κοιτάζει τα χέρια της. Πώς έγιναν έτσι; Πού βρέθηκαν τόσες φλέβες, τόσες ελιές και σημάδια, τόσες ρυτίδες στα χέρια της;

Εβδομήντα χρόνια τα κουβαλάει μαζί της και ποτέ δεν γύρισε να τα κοιτάξει. Ούτε τότε που ήταν χλωρά, ούτε που μέστωσαν, ούτε που μαράθηκαν, ώσπου ξεράθηκαν [...]

Κοιτάζει τα χέρια της σαν να τα βλέπει πρώτη φορά. Ξένα της φαίνονται, καθώς κάθονται άνεργα πάνω στη μαύρη ποδιά της, σαν προσφυγάκια. Έτσι της έρχεται να τα χαϊδέψει.

Και τι δεν τράβηξαν αυτά τα χεράκια, στα κρύα και στα λιοπύρια, στη φωτιά, στα νερά, στα χώματα, στα κάτουρα και στα σκατά. Πέντε χρόνια κατάκοιτη η πεθερά της, αλύχτησε ώσπου να της βγει η ψυχή.

Κοιτάζει πάλι τα χέρια της. Τι θα τα κάνει; Να τα κρύψει κάτω από την ποδιά της να μην τα βλέπει, να τα χώσει στην περούκα της διπλανής, που κοιμάται με το κεφάλι γουλί, να τα βάλει στις μάλλινες κάλτσες που της έφερε ο γιος της μόλις του 'πε ότι κρυώνει εδώ στο γηροκομείο που την έριξε η μοίρα της;

Τόσα χρόνια δεν γύρισε να τα κοιτάξει και τώρα δεν μπορεί να πάρει τα μάτια της από πάνω τους. Κι όταν δεν τα κοιτάει ή κάνει πως δεν τα κοιτάει, την κοιτάνε αυτά.

Άνεργα χέρια, τι περιμένεις, αφού δεν έχουν δουλειά κάθονται και κοιτάνε. Δεν είναι που κοιτάνε, άσ' τα να κοιτάνε, είναι που κοιτάνε σαν να θέλουνε κάτι. Ξέρει τι θέλουν: να τα χαϊδέψει.

Δεν θα τους κάνει τη χάρη. Ντρέπεται, γριά γυναίκα, να χαϊδεύεται στα καλά καθούμενα. Τα κοιτάζει κλεφτά και βλέπει μια σκουριά από καφέ στο δεξί. Σηκώνεται και πάει στο μπάνιο, πιάνει το μοσχοσάπουνο και πλένει τα χέρια της. Τα πλένει, τα ξαναπλένει, δεν λέει ν' αφήσει το σαπούνι, της αρέσει έτσι που γλιστρούν απαλά το ένα μέσα στο άλλο, «κοίτα», λέει, «που μ' έβαλαν να τα χαϊδέψω θέλοντας και μη, τα σκασμένα» και γελάει από μέσα της που δεν την κοιτάνε τώρα όπως πριν, χαμένα μέσα στους αφρούς και τα χάδια, σαν να 'χουν κλείσει τα μάτια, μην τους πάει σαπούνι και τα πάρουν τα δάκρυα.

Ποιες σκέψεις, συναισθήματα και αναμνήσεις δημιουργούνται στη ηρωίδα του Κειμένου 2 για τους ρόλους που «υπηρέτησε» με συνέπεια σε όλη τη διάρκεια της ζωής της; Ποιες αντίστοιχα σκέψεις και συναισθήματα σου δημιούργησε η ανάγνωση και γιατί; Να αποδώσεις την ερμηνεία σου σε 120-150 λέξεις

Στο Κείμενο 2 ιχνογραφείται το πορτρέτο μιας ηλικιωμένης, η οποία συμπυκνώνει με τη μορφή σκέψεων το χρονικό της ζωής της, επαναφέροντας μνήμες του παρελθόντος. Η θέα των ρυτιδιασμένων της χεριών την φέρνουν αντιμέτωπη με τη συνταρακτική παραδοχή της φθοράς από τον χρόνο. Η ανάγκη να τα χαϊδέψει για παρηγοριά, αφού πλέον τα αισθάνεται ξένα («άνεργα... σαν προσφυγάκια») αποδίδει την πραγματικότητα των γηρατειών και της συνακόλουθης «αργίας», ενώ εκφράζει και τη θλίψη της. Αυτή θέα κινητοποιεί αναμνήσεις και εικόνες από την καθημερινότητα του παρελθόντος («Και τι δεν τράβηξαν... να της βγει η

ψυχή») αποκαλύπτοντας τον αγώνα της απέναντι στις υποχρεώσεις που δημιουργούσαν οι πολλαπλοί ρόλοι της. Βαρύ είναι το αίσθημα της μοναξιάς και της εγκατάλειψης που βιώνει στο γηροκομείο («... να τα βάλει... η μοίρα της;»).

Ανάλογα με τον βαθμό πρόσληψης του κειμένου ο/η μαθητής/-τρια εκφράζει τις σκέψεις και τα συναισθήματα που του προκάλεσε η ανάγνωση. (π.χ. Σκέφτομαι πως αντίστοιχα συναισθήματα δοκιμάζουν όλοι οι ηλικιωμένοι, «μετρώντας» την αναπόδραστη φθορά του χρόνου. Ταυτόχρονα, θλίβομαι βαθιά, καθώς αναγνωρίζω στο πρόσωπο της ηρωίδας κάθε ηλικιωμένο που βιώνει μοναξιά και εγκατάλειψη).

[Ο αιώνας των Λαβυρίνθων]

Το κείμενο είναι ελαφρώς διασκευασμένο απόσπασμα από το ομότιτλο μυθιστόρημα της Ρέας Γαλανάκη (1947-) (Εκδόσεις Καστανιώτη, 2002, σελ. 46-48). Διαδραματίζεται περίπου το 1878 στην οθωμανική Κρήτη.

Ο δάσκαλος Χρίστος Παπαουλάκης κι η γυναίκα του Αννέζα χάρηκαν γι' αυτό το φθινοπωρινό σταφύλι, δεύτερος γιος για το όνομα δεν ήτανε και λίγο. Προπάντων χάρηκαν γιατί τα αντρόγυνα μαντεύουν ποια θα είναι η τελευταία τους σπορά, γερνά η γυναίκα και βαραίνει ο άντρας, γι' αυτό καμιά φορά ο τελευταίος καρπός είναι γλυκύτερος από τον πρώτο. Τα δε πρώτα τέκνα αρχίζουν να γεννοβολούν στο μεταξύ, η ζωή απαιτεί μια τάξη, μια συνέχεια, να φεύγει το παλιό δίνοντας θέση στο καινούργιο, αλλιώς θα έχανε το νόημα του ο κύκλος των τεσσάρων εποχών, των εορτών, ακόμη και των μικρών συνηθειών που ανακυκλώνει το εικοτετράωρο.

Πέρυσι, λόγου χάριν, αρραβώνιασε ο δάσκαλος την πρώτη του κόρη, τη Ζαμπία, που αφοσιώθηκε στην ολοκλήρωση της προίκας της ράβοντας, υφαίνοντας, κεντώντας ασταμάτητα. Ο δάσκαλος όρισε να γίνει του χρόνου ο γάμος, μετά τη Λαμπρή, για να 'ναι όλα έτοιμα στη θέση τους, τα προικιά της κόρης και το σπίτι που της έχτιζε ο μνηστήρας κοντά στο δικό του, μα πάνω απ' όλα για να αγκιστρωθεί βαθιά μέσα στα στέφανα των νιόπαντρων η άνοιξη και να καρποφορήσει το ζευγάρι γρήγορα. Ήταν ευχαριστημένος, έδωσε την κόρη του Ζαμπία σε έναν έμπορο που του τη ζήτησε με προξενιό, αφού πρώτα ρώτησε στην αγορά πολλούς κι έμαθε για την οικογένεια, τον χαρακτήρα, την κατάσταση και τον λόγο του υποψηφίου. Μακάρι να είχε την ίδια τύχη και η δεύτερη, σκέφτηκε –καθώς τα κουνούπια και η ζέστη δεν τον άφηναν να κλείσει μάτι, ξυνόταν προσεκτικά για να μην ξυπνήσει τη λεχώνα, και ήταν πολύ μικρές οι νύχτες του Αυγούστου– που σαν γυναίκα ετοιμαζότανε κι αυτή μες στο σχολειό της οικογένειας από μικρή για γάμο, όχι μόνο φτιάχνοντας τα προικιά της, αλλά μαθαίνοντας υπακοή, σιωπή, τάξη, μαγείρεμα, συγύρισμα και άλλα.

Καμιά φορά το είχε βάρος στη συνείδησή του ότι δίδασκε κρυφά τις δυό του κόρες λίγα γράμματα, όπως και πριν από πολλά χρόνια είχε διδάξει τη γυναίκα του Αννέζα, σταμάτησε όμως εγκαίρως, αφού δεν τους ήταν απαραίτητα τα παραπάνω. Μήπως και οι αρχόντισσες, που ξενιτεύονταν μικρές και πηγαίναν εσωτερικές στα πιο καλά σχολεία της Αθήνας, δεν τα ξεχνούσαν όλα μόλις παντρευόντουσαν; Χρήσιμο επίσης στάθηκε για τις κόρες του το ότι άργησε ο Θεός να του στείλει τον πρώτο του γιο τον Σήφη –θα είχε δίχως άλλο και η χάρη Του χιλιάδες έγνοιες–, ώστε να μάθουν τα

κορίτσια να μεγαλώνουν από τα γεννοφάσκια του μωρό παιδί, ιδιαίτερα το αγόρι, για το οποίο απαιτείται η μέγιστη προσοχή. Συνδράμοντας λοιπόν τη μάνα τους, θα ανέτρεφαν οι κόρες και το δεύτερο αγόρι, που γεννήθηκε τούτες τις μέρες.

Ποια στάση εκφράζει ο πατέρας στο κείμενο 2 αναφορικά με τον ρόλο των κοριτσιών στην κοινωνία της εποχής του; (μονάδες 10) Ποιες σκέψεις σου δημιουργεί το γεγονός ότι είναι δάσκαλος ο πατέρας; (μονάδες 5). Να αναπτύξεις την απάντησή σου με αναφορές στο κείμενο σε 100-150 λέξεις.

Οποιαδήποτε διαπίστωση από τους μαθητές/-τριες θεωρείται αποδεκτή, εφόσον μπορεί να τεκμηριωθεί με στοιχεία/ χωρία του κειμένου, χωρίς να δίνεται με τρόπο αυθαίρετο.

Ενδεικτικοί άξονες της απάντησης:

□ Γενικό πλαίσιο: Ο δάσκαλος έχει υιοθετήσει μία στάση ζωής η οποία είναι αμετάβλητη και προκαθορισμένη «η ζωή απαιτεί μία τάξη». Ειδικότερα:

ο Εκφράζεται μια διαφορετική αντίληψη για την κοινωνική θέση των δύο φύλων: του αγοριού για τη διαδοχή/συνέχεια της οικογένειας «δεύτερος γιος για το όνομα δεν ήτανε και λίγο» και του κοριτσιού για τη δημιουργία της «ετοιμαζότανε ... από μικρή για γάμο».

ο Αυτό γίνεται ορατό ήδη από τη γέννηση, καθώς τα κορίτσια εξασκούσαν από νωρίς στην ανατροφή των μικρότερων αδελφών «να μάθουν ... παιδί», ειδικά όταν επρόκειτο για αγόρια για τα οποία «απαιτείται η μέγιστη προσοχή».

ο Δεν είχαν δικαίωμα για την επιλογή του συζύγου «έδωσε ... με προξενιό», αλλά και των διαδικασιών του γάμου τους «όρισε να γίνει του χρόνου ο γάμος».

ο Υπήρχε αυστηρός κώδικας συμπεριφοράς, τον οποίο διδασκόταν εντός της οικογενειακής εστίας «μαθαίνοντας υπακοή, σιωπή, τάξη, μαγειρέμα, συγύρισμα και άλλα».

ο Δεν είχαν δικαίωμα στη μόρφωση και, μάλιστα, «είχε βάρος στη συνείδησή του» το γεγονός ότι δίδασκε κάποια «λίγα γράμματα» στις γυναίκες του σπιτιού.

ο Η οικονομική κατάσταση δεν διαφοροποιεί την αντίληψη για την μόρφωση των εύπορων κοριτσιών τα οποία «πήγαιναν εσωτερικές στα πιο καλά σχολεία», εφόσον μετά τον γάμο τους «τα ξεχνούσαν όλα».

□ Οι μαθητές/τριες, ανάλογα με τον βαθμό πρόσληψης του κειμένου, καλούνται να γράψουν τις σκέψεις τους προκάλεσε η ανάγνωση. Ενδεικτικά:

ο Το γεγονός ότι ο δάσκαλος, αν και μορφωμένος, δεν μπόρεσε να διαφοροποιηθεί από τις κυρίαρχες αντιλήψεις του 1878 στην Κρήτη.

ο Αντιθέτως, κάποιοι μπορεί να αναφέρουν ότι είναι ένα θετικό πρώτο βήμα, για να μορφωθούν τα κορίτσια, έστω και στο σπίτι

Αλληγορία

Ποίημα του Τίτου Πατρίκιου (1928-), λογοτέχνη της πρώτης μεταπολεμικής γενιάς, γραμμένο τον Ιούνιο του 1973 και δημοσιευμένο δύο χρόνια μετά. Πρόκειται για το τελευταίο ποίημα της συλλογής «Προαιρετική στάση», η οποία περιλαμβάνει ποιήματα που γράφτηκαν κατά την περίοδο της Δικτατορίας (1967-1973).

Σαν έπεσε η βαλανιδιά
άλλοι κόψανε ένα κλαδί, το μπήξανε στο χώμα
καλώντας για προσκύνημα στο ίδιο δέντρο,
άλλοι θρηνούσαν σ' ελεγεία¹
το χαμένο δάσος τη χαμένη τους ζωή,
άλλοι φτιάχνανε συλλογές από ξεραμένα φύλλα
τις δείχνανε στα πανηγύρια βγάζανε το ψωμί τους,
άλλοι διαβεβαίωναν τη βλαπτικότητα των φυλλοβόλων
διαφωνώντας όμως στο είδος ή και στην ανάγκη αναδάσωσης,
άλλοι, μαζί κι εγώ, υποστήριζαν πως όσο υπάρχουν
γη και σπόροι υπάρχει δυνατότητα βαλανιδιάς.
Το πρόβλημα του νερού παραμένει ανοιχτό.

Το ποίημα τιτλοφορείται «Αλληγορία». Αλληγορία είναι μια μεταφορική έκφραση, συχνά και ολόκληρο ποιητικό ή πεζό κείμενο, που κρύβει νοήματα διαφορετικά από εκείνα που φαίνεται ότι δηλώνει. Ποια είναι, κατά τη γνώμη σου, η αλληγορική στάση του ποιητή στην «πτώση της βαλανιδιάς»; Να τη σχολιάσεις σε ένα κείμενο 100-150 λέξεων λαμβάνοντας υπόψη τον συμβολικό ρόλο της γης, των σπόρων και του νερού.

Το ποίημα αποτελεί, όπως δηλώνει και ο τίτλος του, μια αλληγορία, με την οποία, κατά τη γνώμη μου, αποτυπώνεται η απώλεια της ελευθερίας κατά την περίοδο της δικτατορίας. Η βαλανιδιά συμβολίζει την ελεύθερη ζωή, την οποία οι άνθρωποι νοσταλγούν («προσκύνημα στο ίδιο δέντρο») και την απώλεια της οποίας θρηνούν («θρηνούσαν... ζωή»). Όλοι αντιδρούν σε αυτή την κατάσταση με διαφορετικό τρόπο: άλλοι επιδιώκουν την επιβίωσή τους («φτιάχνανε... ψωμί τους») και άλλοι

ψάχνουν τον κατάλληλο τρόπο να αντιδράσουν («διαφωνώντας... αναδάσωσης»). Τέλος, άλλοι – μαζί με το ίδιο το ποιητικό υποκείμενο – θεωρούν ότι όσο οι άνθρωποι δεν χάνουν την ελπίδα τους και έχουν αγωνιστική διάθεση, η ελευθερία θα μπορούσε να ξανακερδηθεί. Η γη και οι σπόροι συμβολίζουν την ελπίδα. Το νερό συμβολίζει την αγωνιστική διάθεση, η οποία αποτελεί ένα «ανοιχτό» ζήτημα.

Η γυναίκα του Μαλή

Απόσπασμα από το διήγημα του Ζαχαρία Παπαντωνίου (1877 – 1940), *Η γυναίκα του Μαλή*, δημοσιευμένο στη συλλογή διηγημάτων του λογοτέχνη από τις Εκδόσεις της Εστίας, 1927. Έχει διατηρηθεί η ορθογραφία της έκδοσης.

[...] «Η μαύρη η γυναίκα μου. Πέθανε πέρσι τέτοιον καιρό. Μα δεν ήταν σαν όλες! Ήταν γυναίκα που λες η Βάντα! Τι να στα λέω. Δεν είμαστε παντρεμένοι επτά μήνες που ο σατανάς ο αφορεσμένος τώβαλε να κάμω το φόνο και να πάρω τα βουνά. Φυγοδίκησα. Άφηνα μια γυναίκα πίσω μου, την ίδια για το σπίτι, για το χωράφι, για τα πρόβατα, για το παιδί που θάκανα σε δύο μήνες. Και τάβγαλε πέρα η άραχλη¹! Κόπηκε, που λες, χίλια κομμάτια, και το σπίτι έβγαζε καπνό, και το χωράφι καλαμπόκι, και τα πρόβατα βόσκαγαν, και το παιδί τραγουδιώτανε στην κούνια. Αυτά θα πεις; Αυτά είναι μικρά πράγματα. Το μεγάλο είναι τούτο. Τ' αποσπάσματα έμπαιναν στο σπίτι, έχυναν τ' αλεύρι, φοβέριζαν το παιδί, έκαναν κατάλυμα, βάζανε μαχαίρι στο κοτέτσι. Η γυναίκα στεκόνταν βράχος. Τώρα τους έβριζε, ύστερα τους ξεγέλαγε, τους ξανάβριζε, τους έπαιρνε με το καλό.

Μια φορά είχα κατεβεί τη νύχτα στο σπίτι μου και το πρωί με πήραν μυρωδιά οι χωροφυλάκοι. Ως που να στρίψω σε δυο τρία σπίτια, πέντε τουφεκιές από πίσω μου. Τη γλύτσω. Οι σταυρωτήδες² από κοντά μου, αλλά του κάκου. Μ' έχασαν. Ένας χωροφύλακας σε λίγη ώρα με πετυχαίνει κοντά στη βρύση. Σηκώνει το όπλο. Η γυναίκα μου του πιάνει τα χέρια, τον κυλάει κάτω, αρχίζει το πάλεμα. Ως να παλέψει ο χωροφύλακας το θηλυκό, επήρα καιρό και χάθηκα στα πλατάνια. Έμαθα ύστερα πως η Βάντα του πήρε το όπλο, κιεκείνος πάει στο Στρατοδικείο. Δεκαπέντε χρόνια αυτή ήταν η ζωή μου. Η γυναίκα μου να παλέβει με τ' αποσπάσματα, να δέρνεται, να δέρνει, να της χύνουν το καλαμπόκι, κι αυτή να το μαζεύει σπυρί με σπυρί. Αυτό το θηλυκό το κοντούλικο – μια χαψιά ήτανε – μέσα σ' αυτό το χαροπάλεμα³ έσκαβε το χωράφι, βοσκούσε τα πρόβατα, αλώνιζε, κρατούσε το σπίτι, μεγάλωνε τα παιδιά μας, γιατί εφτά τάκαμεν όλα. [...]

1 άραχλη: εγκαταλελειμμένη, μόνη, δυσάρεστη

2 σταυρωτής: χωροφύλακας, βασανιστής

3 χαροπάλεμα: επιθανάτια αγωνία, βιοπάλη

Να χαρακτηρίσεις τη στάση της ηρωίδας του αποσπάσματος απέναντι στον άντρα της αξιολογώντας τις πράξεις της (μονάδες 10) σε ένα κείμενο 100-150 λέξεων, στο οποίο θα καταγράψεις και τη δική σου στάση απέναντι στο πρότυπο γυναίκας που ενσαρκώνει η Βάντα (μονάδες 5).

Η Βάντα, όπως παρουσιάζεται στο κείμενο, είναι μια διαφορετική, θαρραλέα και αφοσιωμένη στον άντρα της γυναίκα. Αυτό το παραδέχεται και ο ίδιος ο άντρας της («Μα δεν ήταν σαν όλες!`). Ήταν πολύ εργατική και προκομμένη («Κόπηκε... κούνια»). Δεν δίσταζε, παρά τη γυναικεία της φύση, να συγκρουστεί με «τα αποσπάσματα» ή να τους φερθεί με τον καταλληλότερο τρόπο («Τ' αποσπάσματα... καλό»).

Ο αφηγητής τη θαυμάζει για την αγάπη και την αυτοθυσία της να τον προστατέψει, όταν του επιτέθηκαν οι χωροφύλακες («Σηκώνει το όπλο... πάλεμα»). Τη θαυμάζει γιατί «στάθηκε βράχος» για εκείνον και τα εφτά παιδιά τους, για τη δύναμή της να αγωνίζεται, παρά το ότι ήταν γυναίκα και μάλιστα μικροκαμωμένη («μια χαψιά ήταν»).

Η Βάντα αποτελεί ένα πρότυπο γυναίκας μιας άλλης εποχής, το οποίο κι εγώ θαυμάζω, αν και δεν θεωρώ πιθανό να το συναντήσει κάποιος στη δική μας εποχή. Ωστόσο, πιστεύω ότι πολλές γυναίκες σήμερα αγωνίζονται εξίσου, αλλά με διαφορετικούς τρόπους, είναι διεκδικητικές στην εργασία, στην κοινωνική και στην προσωπική τους ζωή

Η γλώσσα μου

Το ποίημα ανήκει στον Τίτο Πατρίκιο και περιλαμβάνεται στη συλλογή «Η ηδονή των παρατάσεων» (εκδόσεις Κέδρος, 1998).

Τη γλώσσα μου δεν ήταν εύκολο
να τη φυλάξω ανάμεσα σε γλώσσες που πήγαιναν να
την καταβροχθίσουν
όμως στη γλώσσα μου συνέχιζα πάντα
να μετράω
στη γλώσσα μου έφερνα τον χρόνο στα
μέτρα του κορμιού
στη γλώσσα μου πολλαπλασίαζα την
ηδονή ως το άπειρο
μ' αυτή ξανάφερνα στον νου μου ένα
παιδί με άσπρο σημάδι από πετριά στο κου-
ρεμένο του κεφάλι.

Πάσχιζα να μη χάσω ούτε μια της
λέξη

γιατί σ' αυτή τη γλώσσα μου μιλούσαν κι οι νεκροί.

1απάγνυσμα: θετικό καταστάλαγμα, πολύτιμο αποτέλεσμα, σημαντική απόληξη
2 διυλίζω : επεξεργάζομαι, φιλτράρω

Να ερμηνεύσεις με στοιχεία του Κειμένου 2 τη σχέση που έχει το ποιητικό υποκείμενο με τη γλώσσα (μονάδες 10) και να εκφράσεις τη συμφωνία ή διαφωνία σου με αυτή του τη στάση (μονάδες 5). Η απάντησή σου να εκτείνεται σε 100 – 150 λέξεις.

Το ποιητικό υποκείμενο αισθάνεται πως η γλώσσα του κινδυνεύει να αφανισθεί ή να αλλοιωθεί και αναγνωρίζει ότι είναι δύσκολο να τη διαφυλάξει, γιατί όπως λέει «δεν ήταν εύκολο / να τη φυλάξω / ανάμεσα σε γλώσσες που πήγαιναν να / την καταβροχθίσουν». Ωστόσο, όπως δηλώνει και η συνεχής χρήση των ρημάτων σε παρατατικό, βρίσκεται σε μια αδιάκοπη προσπάθεια και εγρήγορση, για να τη διατηρήσει. Γι' αυτό τον λόγο «συνέχιζε πάντα να μετρά, έφερνε τον χρόνο στα μέτρα του κορμιού, πολλαπλασίαζε την ηδονή και ξανάφερνε στο νου του ένα παιδί», πράξεις που επιβεβαιώνουν την ύπαρξή του μέσα από τη σχέση με τη γλώσσα. Η στάση του αιτιολογείται στους δυο τελευταίους στίχους, καθώς

δηλώνει ρητά ότι την υπερασπίζεται και μοχθεί για αυτό («πάσχιζα»), αφού πρόκειται για τη γλώσσα των προγόνων του («τη γλώσσα μου μιλούσαν κι οι νεκροί»). Θεωρεί ύψιστο χρέος και ευθύνη την προάσπισή της.

Ο/Η μαθητής/τρια μπορεί να συμφωνεί, αν συμμερίζεται τη στάση του ποιητικού υποκειμένου για τη γλώσσα, αφού στις μέρες μας υπάρχουν παράγοντες (όπως η παγκοσμιοποίηση, η τεχνολογία κ.ά.) που επιβεβαιώνουν την αγωνία του.

Ο/Η μαθητής/τρια μπορεί να διαφωνεί, καθώς ενδέχεται να θεωρεί ότι η ελληνική γλώσσα διαθέτει τους αμυντικούς μηχανισμούς, ώστε να επιβιώσει και να παραμείνει αλώβητη, όπως άλλωστε συνέβη και στο παρελθόν.

Νύχτες

Το ποίημα είναι του Κώστα Μόντη από τη συλλογή «Τα τραγούδια της ταπεινής ζωής» (Λευκωσία 1954).

Καλά, θ' απορροφήσουν κάτι από την έγνοια σου
η μέρα, η κίνηση, η δουλειά σου, οι φίλοι,
και θα μπορέσεις ύστερα να πας
σε κάνα θέατρο ή κέντρον ή όπου αλλού.
Όμως όταν τελειώσουν όλα
τα θέατρα και τα κέντρα κλείσουν,
και πουν οι φίλοι καληνύχτα,
και πρέπει να γυρίσεις πια στο σπίτι, τι θα γίνει;
Το ξέρεις πως σκληρή, αδυσώπητη
σε περιμένει στο κρεβάτι σου η έγνοια.
Θα 'σαι μονάχος.
Και τότες θα λογαριαστείτε.
Θες ή δε θες θα μπουν κάτω όλα, να λογαριαστείτε.
Θα 'σαι μονάχος
κι ανυπεράσπιστος απ' τα θέατρα και τα κέντρα,
κι απ' τη δουλειά σου και τους φίλους.
Σε περιμένει στο κρεβάτι σου η έγνοια.
Θά 'ρθεις, δεν γίνεται. Είν' τόσο σίγουρη γι' αυτό, και περιμένει.
Είναι στο σπίτι και σε περιμένει.

Η ποιητική φωνή προειδοποιεί τον αναγνώστη για μια αναμέτρηση που τον περιμένει. Τι είδους αναμέτρηση είναι αυτή, σύμφωνα με το περιεχόμενο του Κειμένου 2 και πόσο εύκολη φαίνεται να είναι; Να διατυπώσεις σε 100-150 λέξεις την ερμηνεία σου.

Το ποιητικό υποκείμενο προειδοποιεί τον αναγνώστη ότι η αναμέτρηση με την έγνοια είναι σκληρή και δεν μπορεί να την αποφύγει, τον περιμένει στο σπίτι να αναμετρηθούν, όταν θα είναι μόνος. Σε όλη τη διάρκεια της μέρας προσπαθεί να ξεφύγει αναζητώντας διέξοδο στην κίνηση, την εργασία του και τις συναναστροφές με φίλους, πηγαίνοντας σε θέατρα ή άλλα κέντρα διασκέδασης. Ωστόσο, στο σπίτι είναι μόνος, στο κρεβάτι παρέα του είναι η έγνοια, αυτή θα απασχολεί το μυαλό του. Η επανάληψη του στίχου «Θα 'σαι μονάχος» και του στίχου «Σε περιμένει στο κρεβάτι σου η έγνοια» επιτονίζει την καταλυτική δύναμη της έγνοιας, η οποία βασανίζει τον άνθρωπο παρά τις αγωνιώδεις προσπάθειες που καταβάλλει, για να γλυτώσει, να ξεφύγει από αυτήν. Το ποιητικό υποκείμενο αποφεύγει να συγκεκριμενοποιήσει την «έγνοια», αφήνοντας έτσι ανοιχτή την ερμηνεία της και άρα την πρόσληψη του ποιήματος.

[Ύμνος δοξαστικός για τις γυναίκες π' αγαπούμε] (απόσπασμα)

Το παρακάτω ποίημα είναι του Νίκου Εγγονόπουλου και ανήκει στην ποιητική συλλογή: Έλευσις, 1948

[...] έχουνε οι γυναίκες π' αγαπούμε θεία την ουσία

κι όταν σφιχτά στην αγκαλιά μας

τις κρατούμε

με τους θεούς κι εμείς γινόμαστ' όμοιοι

στηνόμαστε ορθοί σαν άγριοι πύργοι

τίποτε δεν είν' πια δυνατό να μας κλονίση

με τα λευκά τους χέρια

αυτές

γύρω μας γαντζώνουν

κι έρχονται όλοι οι λαοί

τα έθνη

και μας προσκυνούνε

φωνάζουν

αθάνατο

στους αιώνες

τ' όνομά μας

γιατί οι γυναίκες π' αγαπούμε

την μεταδίνουν

και σ' εμάς

αυτή

τη θεία τους

ουσία.

**Ποια στάση υιοθετεί στο Κείμενο 2 το ποιητικό υποκείμενο απέναντι στη γυναίκα (μονάδες 10) και ποιες σκέψεις σου δημιουργεί αυτή η στάση; (μονάδες 5)
Ανάπτυξε σε 100 – 150 λέξεις την απάντησή σου.**

Το ποιητικό υποκείμενο εκθειάζει τη γυναικεία φύση. Έχουν οι γυναίκες, μάλιστα, θεϊκή ουσία, με αποτέλεσμα, όταν τις κρατούν οι άνδρες σφιχτά στην αγκαλιά τους, να γίνονται όμοιοι με τους θεούς. Το ποιητικό υποκείμενο θεωρεί πως χάρη στις γυναίκες οι άνδρες αποκτούν τέτοια μεγάλη δύναμη που κανείς και τίποτε δεν μπορεί να τους κλονίσει. Η γυναικεία θεϊκή ουσία (πιθανόν το ποιητικό υποκείμενο να αναφέρεται στα γυναικεία συναισθήματα, την αγάπη, το θαύμα της αναπαραγωγής που διατηρεί το ανθρώπινο γένος) μεταδίδεται με το άγγιγμα, γεγονός που εξωθεί όλους τους λαούς να προσκυνούν και να φωνάζουν το όνομά τους, καθιστώντας το αθάνατο. Το ποιητικό υποκείμενο, προκειμένου να εξυμνήσει τη γυναικεία υπόσταση και να τονίσει την προσφορά των γυναικών στο ανθρώπινο είδος, αξιοποιεί με παραστατικό τρόπο στοιχεία υπερρεαλιστικά, παρομοιώσεις (στηνόμαστε σαν άγριοι πύργοι), μεταφορές (θεϊκή ουσία των γυναικών).

Ο/Η μαθητής/τρια μπορεί να τοποθετηθεί θετικά ή αρνητικά απέναντι σε αυτή την στάση του ποιητικού υποκειμένου. Αυτό εξαρτάται από τα βιώματά του/της και τη διαφορετική πρόσληψη του μηνύματος του ποιήματος. Ωστόσο, πρέπει να αιτιολογηθεί κάθε απάντηση

[Αγαπούλα]

Το κείμενο είναι απόσπασμα από το βιβλίο της Μαρίας Κέντρου-Αγαθοπούλου: Η παραίτηση, Κέδρος, 2002.

Ένα πρωί, στην αυλή της, που έσκιζε με το τσεκούρι ξύλα για προσάναμμα, ο Γιωργάκης — τρία τέσσερα χρονών —, απ' το απέναντι σπίτι, έβγαλε το κεφαλάκι του από την πόρτα της κουζίνας τους, με όλο το σώμα του μέσα για ν' αποφύγει τον παγωμένο χειμωνιάτικο αέρα, και φώναξε μ' εκείνη την τσιριχτή φωνή που βγάζουν πολλές φορές τα μικρά παιδιά και λες πού τη βρίσκουν τέτοια δύναμη μες στο μικρό τους σώμα, φώναξε λοιπόν «Αγαπούλα, θα σε κάνουμε νύφη».

Όταν τέλειωσε με τα ξύλα και ανέβηκε στο σπίτι, είπε της μητέρας της ότι «αυτό» της φώναξε ο εγγονός της κυρίας Ευτέρπης κι ότι την έσκιαξε εκείνη η τσιριχτή φωνή του παιδιού και σαν να μην κατάλαβε στην αρχή από πού είχε έρθει, όμως, έτσι άξαφνα που είχε σηκώσει το κεφάλι της και κοίταξε απέναντι αφήνοντας καθηλωμένο το τσεκούρι ανάμεσα στη βαθιά σχισμή ενός κούτσουρου, πρόλαβε και είδε εν ριπή οφθαλμού¹ (ή έτσι της φάνηκε;) από πού ερχόταν η φωνή κι άκουσε συγχρόνως μια πόρτα να κλείνει με πάταγο, και μετά τίποτα.

Η μητέρα της, προσπαθώντας να κρύψει τη χαρά της, είπε μάνι μάνι, όμως με κάποια προσποιητή αδιαφορία, «σίγουρα η γιαγιά του η κυρία Ευτέρπη θα το 'βαλε το μωρό να σου φωνάξει έτσι, σε θέλει, φαίνεται, για το γιο της τον Πάυλο», κι η Αγαπούλα είπε «μαμά, δεν είσαι με τα καλά σου που θα πάρω έναν άντρα που δεν αγαπώ, εσύ

κοίταξε να το βγάλεις αυτό απ' το μυαλό σου, τ' ακούς; πες πως δεν σου το 'πα ποτέ», κι εκείνη δεν τόλμησε να βγάλει άλλη λέξη από το στόμα της.

Όμως, από την άλλη κιόλας μέρα άρχισαν κάτι συχνές επισκέψεις της γειτόνισσας κυρίας Ρωξάνης, και σους πους με τη μητέρα της Αγαπούλας κάτι ψήνανε οι δυο τους, μια υπόθεση σκοτεινή θαρρείς, γιατί η κυρία Ρωξάνη ήταν καπάτσα2 προξενήτρα.

Να ερμηνεύσεις στο Κείμενο 2 τη στάση της Αγαπούλας στο ζήτημα του γάμου (μονάδες 10) εξετάζοντας παράλληλα αν αυτή την αποδέχεται η εποχή μας (μονάδες 5). Να αναπτύξεις την ερμηνεία σου σε 100 - 150 λέξεις.

Η Αγαπούλα είναι αρνητική στο ζήτημα του γάμου και αυτό φαίνεται με σαφήνεια στο σημείο που δηλώνει στη μητέρα της: «μαμά, δεν είσαι με τα καλά σου που θα πάρω έναν άντρα που δεν αγαπώ, εσύ κοίταξε να το βγάλεις αυτό απ' το μυαλό σου, τ' ακούς; πες πως δεν σου το 'πα ποτέ». Επίσης, φαίνεται και από την επισήμανση πως την έσκιαξε η τσιριχτή φωνή του παιδιού, όταν της φώναξε «αυτό». Ερμηνεύοντας τη στάση της γίνεται κατανοητό πως ο γάμος δεν ταιριάζει στο δυναμικό της χαρακτήρα (ασχολείται και με εργασίες που προορίζονται για άντρες) και επιθυμεί να παντρευτεί, αφού πρώτα αγαπήσει, όπως λέει και στη μητέρα της. Διαφοροποιείται από το κοινωνικό στερεότυπο εκείνης της εποχής, όταν οι γυναίκες παντρεύονταν από συνοικέσιο και χωρίς να ερωτηθούν για τα αισθήματά τους. Στην εποχή μας, δεν γίνονται γάμοι κατά αυτόν τον τρόπο, η ίδια η γυναίκα έχει τον πρώτο λόγο για την προσωπική της ζωή. Επομένως, η αντισυμβατική στάση της Αγαπούλας γίνεται αποδεκτή στην εποχή μας, αλλά όχι στην εποχή που ζει η ίδια.

21

Η μόνη γη

Το ποίημα της Χλόης Κουτσομπέλη ανήκει στην ποιητική συλλογή «Η γυμνή μοναξιά του ποιητή Όμηρον» και εκδόθηκε το 2021.

Ήθελα κάποτε να σου γράψω ένα γράμμα, δεν γνώριζα όμως τα ιερογλυφικά.

Ήθελα κάποτε να συναντηθούμε, μια άλλοτε αργούσες εσύ έναν αιώνα, άλλοτε εγώ ερχόμουν μια χιλιετία πιο νωρίς.

Όταν εσύ άφηνες στο σπήλαιο αποτύπωμα παλάμης, το δικό μου χέρι μίκραινε απότομα.

Όταν εσύ ζωγράφιζες το βίσονα⁴, εγώ φοβόμουν τους ταύρους.

Όταν καταποντιζόταν η Θήρα, εγώ συμμετείχα στην πομπή της Άνοιξης.

Όταν καιγόταν η Ρώμη, εγώ κατοικούσα στην Πομπηία.

Όταν σε κατασπάραζε η Αγαυή⁵, εγώ γλεντούσα με τον Διόνυσο.

Όταν πολεμούσες στα χαρακώματα, εγώ ήμουν σε στρατόπεδο συγκέντρωσης.

Όταν βομβάρδιζαν τη χώρα σου, εγώ πήγαινα εκδρομή στις Άλπεις.

Όταν εσύ έμπαινες σε κάποιο τρένο στη Ζυρίχη, εγώ πετούσα για το Άμστερνταμ.

Σε όλες τις εποχές δεν βρέθηκε ποτέ χώρος για μας.

Μα ποιοι άνθρωποι άραγε ποτέ τους συναντιούνται;

Άλλωστε κάπως πρέπει να δικαιολογεί την ύπαρξή της και η ποίηση.

Η μόνη γη όπου οι ψυχές συμπίπτουν

4βίσεων:Θηλαστικό ζώο, είδος βούβαλου

5Αγαύη: Στην ελληνική μυθολογία η Αγαύη ήταν η όμορφη κόρη του βασιλιά των Θηβών Κάδμου και της Αρμονίας. Η Αγαύη είχε αδελφές την Ινώ, τη Σεμέλη και την Αυτονόη. Η Αγαύη, ζηλεύοντας τη δόξα της αδελφής της, της Σεμέλης, που την είχε ερωτευθεί ο ίδιος ο πατέρας των θεών Δίας και από αυτόν είχε μείνει έγκυος στον θεό Διόνυσο, διέδωσε ότι η Σεμέλη έλεγε ψέματα.

Να σχολιάσεις τους τρεις τελευταίους στίχους του ποιήματος (Κείμενο 2) σε 100 - 150 λέξεις εκφράζοντας παράλληλα τη δική σου άποψη για το θέμα της επικοινωνίας των ανθρώπων στις μέρες μας.

Στους τρεις τελευταίους στίχους, το ποιητικό υποκείμενο εκφράζει την αγωνία και απογοήτευση του, διότι ανέκαθεν και διαχρονικά (όπως φαίνεται σε όλο το ποίημα) η επικοινωνία των ανθρώπων ήταν προβληματική. Ωστόσο, σημείο αισιοδοξίας και συνάντησης απόψεων και συναισθημάτων αποτελεί η Ποίηση (ίσως και γενικότερα η Τέχνη), όπου οι άνθρωποι εκφράζονται ελεύθερα και νιώθουν πως ανάλογα συναισθήματα έχουν βιώσει κι άλλοι άνθρωποι. Το ποίημα, λοιπόν, στην κορύφωσή του, γίνεται ποίημα Ποιητικής, εφόσον τονίζεται ο λυτρωτικός και καταλυτικός ρόλος της Τέχνης, στην ανθρώπινη ζωή.

Ο μαθητής/τρια μπορεί να υποστηρίξει θετικά ή αρνητικά τον τρόπο επικοινωνίας της σύγχρονης εποχής. Είναι απαραίτητο να αιτιολογήσει την απάντησή του είτε είναι ικανοποιημένος/η με την επικοινωνία μέσω των τεχνολογικών μέσων είτε όχι. Μπορεί, ακόμη, να αναφερθεί στο αν η Τέχνη τον/την βοηθάει να ξεπεράσει κάποια ζητήματα επικοινωνιακά. Ενδεχομένως να εκφράσει άποψη για άλλη πιθανή διέξοδο (εκτός Ποίησης και Τέχνης) στο πρόβλημα της επικοινωνίας.

22

Η αναλφάβητη (απόσπασμα)

Η Αναλφάβητη της Άγκοτα Κριστόφ είναι ένα αυτοβιογραφικό αφήγημα, στα έντεκα σύντομα αλλά άκρως συνεκτικά κεφάλαια του οποίου εξιστορεί έντεκα στιγμιότυπα της πολύπαθης ζωής της. Από τη στιγμή που αφήνει τη γενέτειρά της, την Ουγγαρία, λόγω του πολέμου (Ουγγρική επανάσταση, 1956), με μόνο εφόδιο τη μητρική της γλώσσα, μέχρι εκείνη τη στιγμή που γράφει το πρώτο της μυθιστόρημα στα γαλλικά, η Κριστόφ δεν σταματά να είναι μια μανιώδης αναγνώστρια και λάτρη των βιβλίων.

Πέντε χρόνια αφότου έφτασα στην Ελβετία, μιλώ τα γαλλικά, όμως δεν τα διαβάζω.

Έγινα πάλι αναλφάβητη. Εγώ που ήξερα να διαβάζω από τεσσάρων χρονών. Ξέρω τις

λέξεις. Όταν τις διαβάζω δεν τις αναγνωρίζω. Τα γράμματα δεν αντιστοιχούν σε τίποτα. Τα

ουγγρικά είναι φωνητική γλώσσα, τα γαλλικά είναι εντελώς το αντίθετο. Δεν ξέρω πώς

μπόρεσα να ζήσω χωρίς διάβασμα επί πέντε χρόνια.

Το παιδί μου θα είναι σε λίγο έξι χρονών θα αρχίσει σχολείο. Αρχίζω και εγώ, ξαναρχίζω το σχολείο. Σε ηλικία εικοσιέξι ετών γράφομαι στα θερινά τμήματα του

Πανεπιστημίου του Νεσατέλ, για να μάθω να διαβάζω. Είναι μαθήματα γαλλικών για

αλλοδαπούς φοιτητές. Έχω συμμαθητές Άγγλους, Αμερικάνους, Γερμανούς, Ιάπωνες,

γερμανόφωνους Ελβετούς. Η εισαγωγική εξέταση είναι γραπτή. Είμαι εντελώς ανίδεη,

βρίσκομαι με τους αρχάριους.

Έπειτα από ορισμένα μαθήματα ο καθηγητής μου λέει:

– Μιλάτε πολύ καλά γαλλικά. Γιατί βρίσκεστε στο τμήμα των αρχαρίων;

– Δεν ξέρω ούτε να διαβάζω ούτε να γράφω, Είμαι αναλφάβητη.

Γελάει:

– Θα τα δούμε όλα αυτά.

Δύο χρόνια μετά παίρνω το πιστοποιητικό εκμάθησης της γαλλικής γλώσσας με εύφημο μνεία. Ξέρω να διαβάζω, ξέρω πάλι να διαβάζω. Υπάρχουν πάρα πολλά βιβλία,

βιβλία κατανοητά, επιτέλους και για μένα. Θα κάνω άλλα δύο παιδιά. Με εκείνα θα

εξασκηθώ στο διάβασμα, στην ορθογραφία, στις κλίσεις. Όταν θα με ρωτούν τη σημασία

μιας λέξης ή την ορθογραφία της δεν θα ξαναπώ ποτέ:

– Δεν ξέρω.

Θα πω:

– Θα κοιτάξω.

Και πάω να κοιτάξω στο λεξικό ακούραστα, πάω να κοιτάξω. Γίνομαι μανιώδης αναγνώστρια του λεξικού. Ξέρω ότι τα γαλλικά δεν θα τα γράψω ποτέ, όπως τα γράφουν οι

εκ γενετής γαλλόφωνοι συγγραφείς, αλλά θα τα γράφω όπως μπορώ όσα καλύτερα μπορώ.

Αυτή τη γλώσσα δεν την επέλεξα. Μου την επέβαλαν η τύχη, η μοίρα, οι συγκυρίες. Να

γράφω στα γαλλικά, είμαι υποχρεωμένη. Είναι ένα στοίχημα. Το στοίχημα μιας αναλφάβητης.

Ποια στάση υιοθετεί στο Κείμενο 2 η αφηγήτρια απέναντι στον αναλφαβητισμό (μονάδες 10); Ποιες σκέψεις και συναισθήματα σου προκάλεσε η αφήγηση; (μονάδες 5) Να αναπτύξεις την απάντησή σου σε 100 – 150 λέξεις.

Η αφηγήτρια στο Κείμενο 2 υιοθέτησε μία δυναμική στάση απέναντι στο πρόβλημα που της δημιούργησε η μετανάστευση, τον αναλφαβητισμό. Τον αντιμετώπισε με μεθοδικές ενέργειες (*Σε ηλικία εικοσιέξι ετών γράφομαι στα θερινά τμήματα του Πανεπιστημίου του Νεσατέλ, για να μάθω να διαβάζω*) και δεν έθεσε τον εαυτό της στο κοινωνικό περιθώριο. Αν και μπόρεσε να μιλήσει την ξένη γλώσσα, πήγε στο σχολείο, άρχισε από την αρχή, για να μπορέσει να μάθει να γράφει και να διαβάζει στη νέα γλώσσα, να επικοινωνήσει με το παιδί της και να ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο (*Δύο χρόνια μετά παίρνω το πιστοποιητικό εκμάθησης της γαλλικής γλώσσας με εύφημο μνεία. Ξέρω να διαβάζω, ξέρω πάλι να διαβάζω*). Παρόλο που γνώριζε πως δε θα φτάσει το επίπεδο εκμάθησης της νέας γλώσσας σε εκείνο των φυσικών ομιλητών, δεν υποχώρησε και ολοκλήρωσε τις σπουδές της στη χώρα υποδοχής (*Να γράφω στα γαλλικά, είμαι υποχρεωμένη. Είναι ένα στοίχημα. Το στοίχημα μιας αναλφάβητης*).

Η αφήγηση μπορεί να προκαλέσει ποικίλα συναισθήματα και σκέψεις στον/στη μαθητή/τρια. Ικανοποίηση, χαρά και θαυμασμό για τη θέληση και το δυναμισμό που επέδειξε η αφηγήτρια να αντιμετωπίσει το πρόβλημά της. Θλίψη και αρνητικά συναισθήματα, αν γνωρίζει ανάλογες περιπτώσεις ανθρώπων που δεν μπόρεσαν να αντιμετωπίσουν τον αναλφαβητισμό, με αποτέλεσμα την κοινωνική περιθωριοποίηση. Αδιαφορία, αν θεωρεί πως το ζήτημα του

αναλφαβητισμού δεν τον/την αφορά άμεσα. Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να υπάρχει αιτιολόγηση της απάντησης.

24

Γράμμα

Το ποίημα είναι της Κικής Δημουλά και ανήκει στη συλλογή «Έρεβος» (1956).

Ο ταχυδρόμος,
σέρνοντας στα βήματά του την ελπίδα μου
μου 'φερε και σήμερα ένα φάκελο
με τη σιωπή σου.
Το όνομά μου γραμμένο απ' έξω με λήθη1.
Η διεύθυνσή μου ένας ανύπαρκτος δρόμος.
Όμως ο ταχυδρόμος
τον βρήκε αποσυρμένο στη μορφή μου,
κοιτώντας τα παράθυρα που έσκυβαν μαζί μου,
διαβάζοντας τα χέρια μου
που έπλαθαν κιόλας μια απάντηση.
Θα τον ανοίξω με την καρτερία μου
και θα ξεσηκώσω με τη μελαγχολία μου
τ' άγραφά σου.
Κι αύριο θα σου απαντήσω
στέλνοντάς σου μια φωτογραφία μου

Στο πέτο θα έχω σπασμένα τριφύλλια,
στο στήθος σκαμμένο
το μενταγιόν της συντριβής.
Και στ' αυτιά μου θα κρεμάσω-συλλογίσου
τη σιωπή σου.

1 Λήθη : λησμονιά

Ποιο είναι το συναισθηματικό κλίμα, όπως το βιώνει το ποιητικό υποκείμενο, και πώς ανιχνεύεται στο Κείμενο 2; Ποια συναισθήματα και σκέψεις σου προκαλεί ο τόνος της ποιητικής φωνής; (100-150 λέξεις)

Το συναισθηματικό κλίμα το οποίο βιώνει το ποιητικό υποκείμενο στο Κείμενο 2 είναι μελαγχολικό και βαρύ, είναι κλίμα συντριβής, όπως ανιχνεύεται στο ποίημα σε αρκετούς στίχους («κοιτώντας τα παράθυρα που έσκυβαν μαζί μου» «και θα ξεσηκώσω με τη μελαγχολία μου τ' άγραφά σου», «Στο πέτο θα έχω σπασμένα τριφύλλια, στο στήθος σκαμμένο το μενταγιόν της συντριβής.») Ο λόγος είναι η σιωπή του προσώπου που ενδιαφέρει το ποιητικό υποκείμενο, γι' αυτό και η φωνή που εκφράζεται στο ποίημα είναι γεμάτη απόγνωση, στενοχώρια και απελπισία.

Οι μαθητές/τριες μπορούν να εκφράσουν τα συναισθήματα ή τις σκέψεις τους, ανάλογα με τον βαθμό πρόσληψης του κειμένου και του τόνου με τον οποίο εκφράζεται το ποιητικό υποκείμενο.

25

Ο αποχαιρετισμός της μάνας

Το ποίημα ανήκει στον Ιωάννη Πολέμη, Έλληνα ποιητή και θεατρικό συγγραφέα.

Μισεύεις για την ξενιτιά και μένω μοναχή μου,
σύρε παιδί μου στο καλό και σύρε στην ευχή μου.
Τριανταφυλλένια η στράτα σου, κρινοσπαρμένοι οι δρόμοι,
για χάρη σου ν' ανθοβολούν και τα λιθάρια ακόμη.
Τα δάκρυά μου να γεννούν διαμάντια σ' ό,τι αγγίζεις
και το ποτήρι της χαράς ποτέ να μη στραγγίζεις.
Να πίνεις και να ξεδιψάς και να 'ναι αυτό γεμάτο,
σα να 'ναι η βρύση από ψηλά κι εσύ να 'σαι από κάτω.
Εκεί, παιδί μου, που θα πας, στα μακρινά τα ξένα,
δίχτυα πολλά κι οξόβεργες θα στήσουνε για σένα.
Παιδί μου, αν εμένανε πάψεις να με θυμάσαι,
με δίχως βαρυγκώμηση συχωρεμένος να 'σαι.
Κι αν πάλι το φτωχό καλύβι μας, ντροπή σου φέρνει,
ωστόσο και πάλι θα 'μαι πρόθυμη, συχώρεση να δώσω.

Μ' αν την πατρίδα απαρνηθείς που τη λατρεύουμε όλοι,
να 'ναι η ζωή σου, όπου κι αν πας, αγκάθια και τριβόλοι.

Σε 100 – 150 λέξεις να ερμηνεύσεις την ψυχολογική κατάσταση του ποιητικού υποκειμένου, όπως αυτή αποτυπώνεται στο Κείμενο 2 (μονάδες 10). Ποια συναισθήματα και σκέψεις σου δημιούργησε η ανάγνωση του ποιήματος (μονάδες 5);

Το ποιητικό υποκείμενο βρίσκεται σε φορτισμένη κατάσταση και εκφράζεται με έντονο συναισθηματισμό (επανάληψη «παιδί μου»). Αναγνωρίζει τη μοναξιά που θα βιώσει λόγω της μετανάστευσης του παιδιού της, εντούτοις κάνει την πίκρα και τη στενοχώρια της ευχές («Τριανταφυλλένια η στράτα σου, κρινοσπαρμένοι οι δρόμοι, ν' ανθοβολούν και τα λιθάρια, διαμάντια σ' ό,τι αγγίζεις, το ποτήρι της χαράς ποτέ να μη στραγγίζεις...») που θα συντροφεύουν τον δρόμο του. Κατανοεί ότι η ξενιτιά μπορεί να φέρει λησμονιά για τους ανθρώπους που αφήνει πίσω -ακόμα και για την ίδια - αλλά επαναλαμβάνει ότι θα τον συγχωρέσει («συχωρεμένος να 'σαι, συχώρεση να δώσω»). Ωστόσο, ο λόγος της μεταστρέφεται και η ευχή γίνεται κατάρα («όπου κι αν πας, αγκάθια και τριβόλοι») καθώς δεν ανέχεται την πιθανότητα να προδώσει την πατρίδα του.

Ο/η μαθητής/τρια μπορεί να εκφράσει τα συναισθήματα και τις σκέψεις του/της, ανάλογα με την προσωπική τοποθέτηση που έχει στο ποίημα και την εντύπωση που του/της προκαλεί η ποιητική φωνή.

26

Πίσω από τη βιτρίνα (απόσπασμα)

Το κείμενο έχει αντληθεί από το βιβλίο της Γαλάτειας Καζαντζάκη: Κρίσιμες στιγμές, Αθήνα, 1953.

[...]

Μόλις ο κυρ Θόδωρος έφτασε το μεσημέρι σπίτι του, φορτωμένος το δίχτυ με τα ψώνια, πήγε ίσια στο εργαστήρι της γυναίκας του και από την πόρτα τη ρώτησε σα ν' ανυπομονούσε:

«Ε, το λοιπόν τι απόγινε, τέλειωσε, Ερασμία;»

Η Ερασμία, που έραβε στη μηχανή, τα κορίτσια είχαν φύγει, σταμάτησε το γάζωμα, σήκωσε το κεφάλι και τ' αποκρίθηκε γελαστή:

«Εντάξει, Θόδωρε, τέλειωσε».

«Μπράβο... Δόξα σοι ο Θεός».

«Ήρθε να μου το πει, και βγήκε. Όπου να 'ναι έρχεται».

«Έφερα μπριτζόλες χοιρινές... αλλά μη σηκώνεσαι, θα τις φτιάξω εγώ... κάνε τη δουλειά σου...»

«Όχι, εγώ θα τις φτιάξω. Να ξεμουδιάσουν και τα πόδια μου. Από το πρωί κάθομαι».

Και τράβηξαν μαζί στην κουζίνα.

«Πώς φαινόταν; Ήταν ευχαριστημένος;» εξακολούθησε να τη ρωτά ο κυρ Θόδωρος αδειάζοντας το δίχτυ, ενώ η Ερασμία έβαζε την ποδιά της κουζίνας κι ανασκούμπωσε τα μανίκια της.

«Ευχαριστημένος; Όχι. Αυτό, μου είπε, γένηκε για τον τύπο. Τίποτα άλλο».

«Σωστά». Σώπασαν κι ύστερα από λίγο ξαναρώτησε: «Ούτε είπε αν θα μας αφήκει να πάει με τον πατέρα του;»

«Να μας αφήκει;» Κι η Ερασμία ένοιωσε σαν διά μιας η καρδιά της να 'παψε να δουλεύει, και κόπηκαν τα γόνατά της.

Να τους αφήκει; Μα ναι, πώς δεν το συλλογίστηκε; Σωστά. Τώρα μπορούσε μια χαρά να τους αφήκει. Τώρα έχει τον πατέρα του, τον παντοδύναμο κομματάρχη, με το τρανό συγγενολόι και το μεγάλο όνομα... Να βρει κοντά του όσα στερήθηκε. Να προχωρέσει στην κοινωνία, με τα μέσα που διαθέτει η φαμελιά του πάππου προς πάππου...[...]

Και τότε άρχεψαν να κυλούν τα δάκρυά της εκεί καθώς έπλενε τα πιάτα. Γιατί στάθηκε τόσο άτυχη; [...] Γιατί πήγε ν' αγαπήσει ένα αρχοντόπουλο, αυτή η μοδιστρούλα, το φτωχοκόριτσο; Έλπισε ποτέ να την κάμει γυναίκα του ο Σαρρής; [...] ...Θυμάται τα περασμένα... Θυμάται την πίκρα της εγκατάλειψης... την απονιά του... τη σκληρότητά του... Όνειρα της νιότης...σκέδια για το μέλλον... όλα ήρθε σαν το ληστή και της τα ρήμαξε... Την αποζημίωσε ο Γιωργάκης... Θυμάται το μαιευτήριο, όταν για πρώτη φορά πήρε το μωρό στην αγκαλιά της... Ντροπή, μετανιωμός, πίκρες,

όλα διαλύθηκαν... Θυμάται όταν βγήκε από την πόρτα, και είδε το ανοιξιάτικο πρωινό, όλο φως, και την πλατειά λεωφόρο. Τι όμορφος της φάνηκε ο κόσμος και, πόσο πλούσια και γλυκειά η ζωή... Είχε τη δουλειά της... Δεν είχε κανένα ανάγκη... κι όταν ύστερα από λίγα χρόνια παρουσιάστηκε και τούτος ο άγιος άνθρωπος και τη ζήτησε. Ήθελε να φτιάξει σπιτικό, να νοικοκυρευτεί... δε μπορούσε πια να ζει μαγκούφης και μοναχός... κι αγάπησε το Γιωργάκη, και ο Γιωργάκης τον αγάπησε και ζούσανε ευτυχισμένοι κι οι τρεις...[...]

1 Υπονομεύει, παρεμποδίζει

Να ερμηνεύσεις σε 100-150 λέξεις τη συναισθηματική αντίδραση της Ερασμίας στο Κείμενο 2 (μονάδες 10) εξετάζοντας παράλληλα τον βαθμό στον οποίο, κατά τη γνώμη σου, είναι δικαιολογημένη (μονάδες 5)

Η Ερασμία είναι συναισθηματικά φορτισμένη, νιώθει έντονη ταραχή («κυλούν δάκρυα») και φέρνει στο μυαλό της στιγμές από το παρελθόν («Θυμάται τα περασμένα... Θυμάται...»). Οι σκέψεις αυτές κατέκλυσαν το μυαλό της μετά την απόφαση του γιου της να γνωρίσει τον φυσικό του πατέρα. Αλλεπάλληλα «γιατί» και αναπάντητα ερωτήματα τη βασανίζουν, καθώς η ίδια ξεχνώντας τη φτωχή καταγωγή της (μοδιστρούλα) αγάπησε έναν άνδρα που δεν έπρεπε (αρχοντόπουλο) και που της λεηλάτησε την ύπαρξη και την ψυχή («όλα ήρθε σαν το ληστή και της τα ρήμαξε»). Η θύμηση της εγκατάλειψης και της σκληρότητας που βίωσε την εξουθένωσε και γκρέμισε όποια ελπίδα για το μέλλον. Η αντίδρασή της είναι ανθρώπινη και λογική. Ως γυναίκα εκείνης της εποχής διαφοροποιήθηκε και έφερε στον κόσμο ένα παιδί εκτός γάμου και παντρεύτηκε έναν άνθρωπο που πρόσφερε στην ίδια και στον γιο της ένα σπιτικό.

Αγωνιά μήπως ο γιος την εγκαταλείψει και βιώσει για δεύτερη φορά το ίδιο συναίσθημα που σημάδεψε και τραυμάτισε τη νεότητά της.

Το Αρχαίο Θέατρο

Το ποίημα είναι του Γιάννη Ρίτσου και ανήκει στη συλλογή «Μαρτυρίες Α'» (1963).

Όταν, κατά το μεσημέρι, βρέθηκε στο κέντρο του αρχαίου θεάτρου,
νέος Έλληνας αυτός, ανύποπτος, ωστόσο ωραίος όπως εκείνοι,
έβαλε μια κραυγή (όχι θαυμασμού· το θαυμασμό
δεν τον ένωσε διόλου, κι αν τον ένωθε
σίγουρα δε θα τον εκδήλωνε), μια απλή κραυγή
ίσως απ' την αδάμαστη χαρά της νεότητάς του
ή για να δοκιμάσει την ηχητική τού χώρου. Απέναντι,
πάνω απ' τα κάθετα βουνά, η ηχώ αποκρίθηκε –
η ελληνική ηχώ που δε μιμείται ούτε επαναλαμβάνει
μα συνεχίζει απλώς σ' ένα ύψος απροσμέτρητο
την αιώνια ιαχή3 του διθυράμβου4.

3 Η κραυγή

4 Είδος ενθουσιαστικού και υμνητικού ποιήματος προς τιμή του θεού Διονύσου. Από αυτό το ορχηστρικό

τραγούδι οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι ξεκίνησε το αρχαίο δράμα. Άλλωστε, στα αρχαία θέατρα υπήρχε

βωμός αφιερωμένος στον Διόνυσο.

Ποια είναι η αντίδραση του νέου στο Κείμενο 2 και πώς ερμηνεύεται από την ποιητική φωνή που αφηγείται; Ποια θα ήταν η δική σου αντίδραση σε έναν αντίστοιχο χώρο; (100-150 λέξεις)

Το σκηνικό στο ποίημα (Κείμενο 2) στήνεται σε ένα αρχαίο θέατρο. Πρωταγωνιστής είναι ένας νέος που έχει επισκεφτεί τον χώρο. Ο νέος χαρακτηρίζεται «ανύποπτος», δηλαδή ανυποψίαστος, δεν γνωρίζει τη βαρύτητα του χώρου, αλλά είναι «ωραίος», όπως «εκείνοι» (προφανώς ο παραλληλισμός με την αρχαία Ελλάδα). Η αντίδραση του νέου είναι να βγάλει μια ιαχή. Η ποιητική φωνή ερμηνεύει αυτή την αντίδραση με το σχήμα άρσης – θέσης: Η κραυγή δεν οφείλεται στον θαυμασμό για τον χώρο, αλλά στη χαρά και στην ενεργητική διάθεση της νεότητας ή αποδίδεται στην επιθυμία του να δοκιμάσει την ηχητική του χώρου. Ενδιαφέρον έχει ότι η ηχώ ανταποκρίνεται, αλλά εκείνο που τονίζεται είναι η μοναδικότητά της και η ικανότητά της να μην επαναλαμβάνεται, αλλά μόνο να εκφράζει την υψηλή Τέχνη (ύψος απροσμέτρητο).

Ανάλογα με την πρόσληψη του ποιήματος και των νοημάτων του ο/η μαθητής/τρια εκφράζει την αντίδρασή του/της σε έναν ανάλογο χώρο, όπου κυρίαρχη είναι η παρουσία του αρχαίου δράματος.

Το Πρώτο Σκαλί

Το ποίημα του Κωνσταντίνου Καβάφη αντλήθηκε από το βιβλίο «Τα Ποιήματα (1897-1918)», τόμος Α΄, επιμέλεια: Γ.Π. Σαββίδης, εκδόσεις Ίκαρος, Αθήνα, 1995, 4η έκδοση.

Εἰς τὸν Θεόκριτο παραπονιούνταν
μια μέρα ὁ νέος ποιητὴς Εὐμένης·
«Τώρα δυο χρόνια πέρασαν που γράφω
κ' ἓνα εἰδύλλιο ἑκάμα μονάχα.
Τὸ μόνον ἄρτιον² μου ἔργον εἶναι.
Ἀλλοίμονον, εἴν' ὑψηλὴ τὸ βλέπω,
πολύ ὑψηλὴ τῆς Ποιήσεως ἡ σκάλα·
κι ἀπ' τὸ σκαλί τὸ πρῶτο ἐδῶ που εἰμαι,
ποτέ δεν θ' ανεβῶ ὁ δυστυχισμένος.»
Εἶπ' ὁ Θεόκριτος· «Αὐτά τα λόγια
ἀνάρμοστα καὶ βλασφημίες εἶναι.
Κι ἀν εἶσαι στὸ σκαλί τὸ πρῶτο, πρέπει
νά'σαι υπερήφανος κ' ευτυχισμένος.
Εἰδῶ που ἐφθασες, λίγο δεν εἶναι·
τόσο που ἑκάμες, μεγάλη δόξα.
Κι αὐτὸ ἀκόμη τὸ σκαλί τὸ πρῶτο
πολύ ἀπὸ τὸν κοινὸ τὸν κόσμον ἀπέχει.
Εἰς τὸ σκαλί γιὰ νὰ πατήσεις τοῦτο
πρέπει μὲ τὸ δικαίωμα σου νάσαι
πολίτης εἰς τῶν ἰδεῶν τὴν πόλιν.
Καὶ δύσκολο στὴν πόλιν ἐκείνην εἶναι
καὶ σπάνιο νὰ σε πολιτογραφήσουν.
Στὴν ἀγορὰ τῆς βρῖσκεις Νομοθέτας
που δεν γελᾷ κανένας τυχοδιώκτης.
Εἰδῶ που ἐφθασες, λίγο δεν εἶναι·
τόσο που ἑκάμες, μεγάλη δόξα.»

¹ ἔνδεια: ἀνεπάρκεια, ἔλλειψη, φτώχεια

² ἄρτιο: ὀλοκληρωμένο

Ποιο παράπονο εκφράζει ο Ευμένης στο Κείμενο 2 και ποια συμβουλή τού δίνει ο Θεόκριτος; Συμφωνείς ή όχι με τη συμβουλή του και γιατί; (100-150 λέξεις)

Στο ποίημα ο Ευμένης παραπονιέται για το γεγονός ότι στο διάστημα που ασχολείται με την ποίηση («Τώρα δυο χρόνια πέρασαν που γράφω») έχει μόνο ένα έργο να επιδείξει («κ' ένα ειδύλλιο έκαμα μονάχα»). Θεωρεί ότι η Ποίηση είναι πολύ υψηλή, για να μπορέσει να την υπηρετήσει, φαίνεται ιδιαίτερα απογοητευμένος («Αλλοίμονον, είν' υψηλή το βλέπω, πολύ υψηλή της Ποιήσεως η σκάλα», «ο δυστυχισμένος»).

Ο ποιητής Θεόκριτος, ο οποίος φαίνεται να είναι πιο ώριμος σε ηλικία και έμπειρος από τον νεαρό Ευμένη, τον συμβουλεύει να μην αποθαρρύνεται, διότι η καταξίωση στην ποίηση ούτε εύκολη είναι ούτε αυτοσκοπός, αλλά εκείνο που έχει σημασία είναι ότι είναι πλέον κοινωνός, μέτοχος της ποίησης και των ιδεών που εκφράζει με μοναδικό τρόπο («πολίτης εις των ιδεών την πόλι. Και δύσκολο στην πόλι εκείνην είναι και σπάνιο να σε πολιτογραφήσουν»). Πρέπει να νιώθει περήφανος για την προσπάθεια που έχει ήδη καταβάλει.

Ο βαθμός πρόσληψης του ποιήματος καθορίζει και τη συμφωνία ή διαφωνία του/της μαθητή/τριας με τη συμβουλή του ποιητή Θεόκριτου

Της αγάπης

30

Το παρακάτω ποίημα είναι του Κώστα Ουράνη και ανήκει στην ποιητική του συλλογή «Αποδημίες» (Ποιήματα του 1953).

Να 'ξερες πώς λαχτάριζα τον ερχομό σου, Αγάπη
που ίσαμε τα σήμερα δε σ' έχω νιώσει ακόμα,
μα που ένστικτα το είναι μου σ' αναζητούσεν, όπως
τη γόνιμη άξαφνη βροχή το στεγνωμένο χώμα!
Πόσες φορές αλίμονο! δε γιόρτασα, θαρρώντας
πως επιτέλους έφτασες, Εσύ πού 'χες αργήσει:
Σα μυγδαλιά, που ηλιόλουστες ημέρες του χειμώνα
τη ξεγελάνε, βιάζονταν κι εμέ η ψυχή ν' ανθίσει.
Μα δεν ερχόσουν ποτές και μέρα με τη μέρα,
τ' άνθια σωριάζονταν στη γης από τον κρύο αγέρα
κι είναι η ψυχή μου πιο γυμνή παρά προτού ν' ανθίσει
και σήμερα, που η Νιότη μου γέρνει αργά στή δύση,
του ερχομού σου σβήνεται κι η τελευταία ελπίδα:
- Φοβάμαι πως επέρασες, Αγάπη και δεν σ' είδα!...

Ποια είναι η συναισθηματική κατάσταση του ποιητικού υποκειμένου και πού την αποδίδεις με βάση το περιεχόμενο του Κειμένου 2; Να αναπτύξεις την απάντησή σου σε 100-150 λέξεις.

Το ποιητικό υποκείμενο νιώθει έντονη απογοήτευση και ματαιώση, διότι δεν γνώρισε την αγάπη, παρόλο που στη νεότητά του τόσο πολύ την πρόσμενε, όπως παραδέχεται. Τα επιφωνήματα που χρησιμοποιεί δηλώνουν την ένταση της απογοήτευσης (Πόσες φορές αλίμονο!), με επιρρήματα δηλώνεται η προσμονή (πως επιτέλους έφτασες) και η διάψευση (.Μα δεν ερχόσουν ποτέ). Η φράση «γυμνή ψυχή» αποτυπώνει παραστατικά την ψυχική απογύμνωση που έχει προκαλέσει στην ποιητική φωνή η διάψευση και η ματαιώση στη «δύση της Νιότης» στην οποία βρίσκεται, σε ώριμη δηλαδή ηλικία. Σε αυτή την ηλικιακή φάση νιώθει ότι σβήνεται και η τελευταία ελπίδα ερχομού της αγάπης. Ο τελευταίος στίχος του ποιήματος «- Φοβάμαι πως επέρασες, Αγάπη και δεν σ' είδα!...» συνιστά την κορύφωση της απογοήτευσης του ποιητικού υποκειμένου.

Ανάλογα με το ΘΕΜΑ 3, ο/η μαθητής/τρια μπορεί να κάνει εκτενέστερη αναφορά σε εκφραστικά μέσα με τα οποία αποδίδεται ο λυρικός και μελαγχολικός τόνος του ποιήματος

[Η Νασούλα ξέρει]

Το κείμενο είναι απόσπασμα από το βιβλίο: Όταν κοιμούνται οι φίλοι μου, Πατάκης 2021 του Αύγουστου Κορτώ.

Η Νασούλα Δημούδη ξέρει γιατί τρώει ξύλο: γιατί αυτό της πρέπει. Γιατί της πέφτει λάθος το αλάτι στο φαΐ. Γιατί ξεχνάει να ξεσκονίσει τα κουφώματα. Γιατί είναι αφηρημένη και χαζεύει σαν τον χάνο όταν της μιλάς. Γιατί, αντί να σιάχνεται σαν καθωσπρέπει κυρά, όταν βγαίνει απ' το σπίτι, πετιέται στον μανάβη με την παντόφλα και γελάει η γειτονιά. Γιατί μεγάλωσε πια, δεν είναι δροσερή παιδούλα – κοντεύει τα είκοσι εφτά!-, κι η αλλοτινή ομορφιά της ξεθωριάζει. Γιατί δεν ξέρει να επιβάλλει την τάξη στο ίδιο της το σπίτι. Γιατί είναι άχρηστη σαν μάνα, κι έχει κάνει τη Γιώτα, την κόρη της, σαν τα μούτρα της. Ο κύρης της, ο Αλέκος – γκαραζιέρης με δικό του γκαράζ – ξέρει. Όπως της έχει πει χίλιες φορές: Στ' αμάξι ένα λάθος, ένα μπουλόνι που δεν έσφιγες καλά, ένα καπάκι που δε βίδωσες, μπορεί να σε σκοτώσει. Όλα έχουν τη θέση τους, κι όταν δεν είναι στη θέση τους, τι κάνεις; Τα αρπάζεις με το χέρι και τα συμμορφώνεις, τα βάζεις σε μια σειρά. Και το ίδιο ακριβώς πρέπει να κάνει ο άντρας, ο αφέντης του σπιτιού, όταν το νοικοκυριό κι η φαμίλια του δεν είναι σε σειρά.

Να σχολιάσεις την κατάσταση την οποία βιώνει η Νασούλα (μονάδες 10) στο Κείμενο 2 και να εκφράσεις τα συναισθήματα που σου προκάλεσε η ανάγνωσή του (μονάδες 5). Να αναπτύξεις την ερμηνεία σου σε 100 – 150 λέξεις.

Οποιαδήποτε διαπίστωση από τους/τις μαθητές/τριες θεωρείται αποδεκτή, εφόσον μπορεί να συσχετιστεί/ τεκμηριωθεί με στοιχεία/ χωρία του κειμένου, χωρίς να δίνεται με τρόπο αυθαίρετο.

Ο/Η μαθητής/τρια μπορεί να στηριχτεί στα δεδομένα του κειμένου και να υποστηρίξει πως:

- Η Νασούλα είναι θύμα ενδοοικογενειακής βίας και φαίνεται πως μέσα της θεωρεί αυτό που της συμβαίνει σωστό και δικαιολογημένο («γιατί αυτό της πρέπει»).
- Υιοθετεί τον τρόπο σκέψης του θύτη – συζύγου της – και ενοχοποιεί τον εαυτό της, τα λάθη και τις ανεπάρκειές της («της πέφτει λάθος το αλάτι... ξεχνάει να ξεσκονίσει... είναι αφηρημένη... μεγάλωσε πια, δεν είναι δροσερή παιδούλα... κι η αλλοτινή ομορφιά της ξεθωριάζει... είναι άχρηστη σαν μάνα, κι έχει κάνει τη Γιώτα, την κόρη της, σαν τα μούτρα της»).
- Αυτοπροσδιορίζεται με βάση τα «πιστεύω» του άντρα της και τον δικαιολογεί απόλυτα, καθώς ο ρόλος του είναι να την «συμμορφώνει», όπως κάνει και με τα υπόλοιπα «εργαλεία» στη δουλειά του («τα αρπάζεις με το χέρι και τα συμμορφώνεις»)

Θετικά αξιολογείται η προσωπική ανταπόκριση του μαθητή στο κείμενο που διάβασε. Μπορεί να δηλώσει πως νιώθει θυμό, αγανάκτηση ή ακόμη κι έντονο προβληματισμό για τέτοιου είδους καταστάσεις, τις οποίες συχνά οι γυναίκες αποδέχονται χωρίς αντίδραση. Μπορεί να εκφράσει την επιθυμία του να κινητοποιηθεί και να αναλάβει δράση, προκειμένου να εξαλειφθεί το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας και των στερεοτυπικών αντιλήψεων για τον ρόλο των δύο φύλων

Η ΠΟΡΤΟΚΑΛΕΝΙΑ

Το ποίημα αυτό του Οδυσσέα Ελύτη βρίσκεται στην ποιητική συλλογή: Ο Ήλιος ο Πρώτος, εκδόσεις Ίκαρος.

Τόσο πολύ τη μέθυσε ο χυμός του ήλιου
Που έγειρε το κεφάλι της και δέχτηκε να γίνει
Σιγά – Σιγά: η μικρή Πορτοκαλένια
Έτσι καθώς γλαυκόλαμψαν οι εφτά ουρανοί
Έτσι καθώς αγγίξαν μια φωτιά τα κρύσταλλα
Έτσι καθώς αστράψανε χελιδονοουρές
Σάστισαν πάνω οι άγγελοι και κάτω οι κοπελιές
Σάστισαν πάνω οι πελαργοί και κάτω τα παγόνια
Κι όλα μαζί συνάχτηκαν κι όλα μαζί την είδαν
Κι όλα μαζί τη φώναξαν: Πορτοκαλένια!
Μεθάει το κλήμα κι ο σκορπιός μεθάει ο κόσμος όλος
Όμως της μέρας η κεντιά τον πόνο δεν αφήνει
Τη λέει ο νάνος ερωδιός μέσα στα σκουληκάκια
Τη λέει ο χτύπος του νερού μεσ' στις χρυσοστιγμές
Τη λέει κι ο δρόσο στου καλού βοριά το απάνω χέιλι:
Σήκω μικρή μικρή μικρή Πορτοκαλένια!
Όπως σε ξέρει το φιλί κανένας δεν σε ξέρει

Μήτε σε ξέρει ο γελαστός Θεός
Που με το χέρι του ανοιχτό στη φλογερή αντηλιά
Γυμνή σε δείχνει στους τριανταδυό του ανέμους!

Στο κείμενο 2 όλη η φύση φαίνεται να είναι ζωντανή και να κινείται γύρω από την Πορτοκαλένια. Αφού επιβεβαιώσεις την παραπάνω θέση με πέντε σχετικές αναφορές (μονάδες 5), να περιγράψεις πώς φαντάζεσαι τη νεαρή κοπέλα τόσο εξωτερικά όσο και εσωτερικά, βασισμένος/η στο ποίημα του Οδυσσέα Ελύτη (μονάδες 10). Να αναπτύξεις την απάντησή σου σε 100-150 λέξεις.

Οποιαδήποτε διαπίστωση από τους/τις μαθητές/τριες θεωρείται αποδεκτή, εφόσον μπορεί να συσχετιστεί/ τεκμηριωθεί με στοιχεία/ χωρία του κειμένου, χωρίς να δίνεται με τρόπο αυθαίρετο.

Ο/Η μαθητής /τρια μπορεί να εξηγήσει με ποιο τρόπο η φύση όλη είναι συγκεντρωμένη γύρω από την νεαρή κοπέλα, αναφερόμενος σε συγκεκριμένους στίχους:

- Ο ίδιος ο ήλιος τη λούζει με το φως του και τη μεθάει (στ.1),
- ο ουρανός λάμπει για χάρη της (στ.4),
- τα χελιδόνια σχίζουν τον αέρα (στ.6),
- οι πελαργοί στον αέρα και τα παγόνια στη γη ξαφνιάζονται από την ομορφιά της (στ.8),
- το κλήμα, ο σκορπιός και ολόκληρος ο κόσμος μεθάει κοντά της (στ. 11)
- ο ερωδός, τα σκουληκάκια και το ίδιο το νερό (στ. 13 -14) εκφράζουν τον πόνο της καθημερινότητας.

33

Στο δεύτερο ερώτημα αξιολογείται θετικά η δημιουργική φαντασία του μαθητή και ο βαθμός κατάκτησης του ποιήματος, μέσω της εσωτερίκευσης μιας εικόνας για τη μικρή Πορτοκαλένια.

Μπορεί να την φανταστεί ως μία όμορφη κοπέλα με ζεστό χαμόγελο και με ένα πρόσωπο φωτεινό και χαμογελαστό, ως μια ήσυχη και σεμνή προσωπικότητα που γοητεύει τους πάντες με την γλύκα και την εσωστρέφειά της ή όπως αλλιώς εκείνος/η επιθυμεί, βασισμένος/η πάντα στα δεδομένα του κειμένου.

[Θα 'παιρνε τον δρόμο της θάλασσας]

Το απόσπασμα είναι από το βιβλίο της Ιωάννας Καρυσιάνη, Μικρά Αγγλία (εκδόσεις Καστανιώτη). Η ιστορία αναφέρεται στη ζωή των ναυτικών και των οικογενειών τους τη δεκαετία του '40 στην Άνδρο.

Ο γερο – Σαλταφέρως την κοπανούσε από το σπίτι την αυγή, δεν έπινε ούτε καφέ με τη γυναίκα του. Ο καημένος ο μικρός (Σάββας) βαριόταν μέσα σε τόσο πολλές γυναίκες, νονά, μαμά, θεία, αδερφές, ξαδέρφες α΄και β΄, Αννεζιώ, Ελένη και σμήνη επισκεπτριών που γουργούριζαν ασταμάτητα στις κουζίνες, στα παρακούζινα, στις αυλές και στις σάλες, πολύ μοναχικό παιδί, στενοχωριόταν ο Βατοκούζης για το γιο του, τον παραφύλαγε με τρόπο να χαρχαλεύει τα εργαλεία και ν'ανοιγοκλείνει την πένσα ή το κλαδευτήρι, έτσι, άσκοπα, να βαράει σημάδι στους κορμούς των ευκαλύπτων χωρίς παρέα και παραμιλώντας ν'ατενίζει με τις ώρες το πέλαγος, ασάλευτος.

Δεν το 'χε χωνέψει ότι το παιδί θα 'παιρνε το δρόμο της θάλασσας, ήθελε και δεν ήθελε να δει τον Σάββα στα βαπόρια, τις προάλλες γερμανικά υποβρύχια U-boat βύθισαν το βρετανικό επιβατηγό ΑΘΕΝΙΑ, όλοι δαγκώθηκαν με την είδηση, ο νεαρός Βατοκούζης έψαχνε το πανωχείλη του παρακαλώντας την Παναγία να του φυτρώσει στα γρήγορα ένα καλό μουστάκι να ξαμοληθεί στους ωκεανούς να πάρει εκδίκηση.

Να σχολιάσεις τη συναισθηματική κατάσταση του μικρού Σάββα Βατοκούζη με βάση τα στοιχεία που δίνονται από την αφήγηση στο Κείμενο 2 (μονάδες 10). Πώς θα ένιωθες εσύ, αν ήσουν στη θέση του ήρωα της αφήγησης(μονάδες 5); Η απάντησή σου να εκτείνεται σε 100 – 150 λέξεις.

Ο μικρός Σάββας είναι ένα μοναχικό παιδί που φαίνεται ότι επιθυμεί να γίνει ναυτικός. Η επιθυμία του αυτή απορρέει από το γεγονός ότι έχει γεννηθεί και μεγαλώνει στην Άνδρο, ένα νησί με ανάλογη παράδοση, οπότε μάλλον η επιλογή του αυτή μοιάζει με μονόδρομο. Η επιθυμία του αυτή αποτυπώνεται στην εικόνα που ατενίζει με τις ώρες το πέλαγος παραμιλώντας. Ίσως για αυτό τον λόγο νιώθει μονότονα όλη την ημέρα στο περιβάλλον της οικογένειας: Ο παππούς φεύγει από το πρωί και «βαριόταν μέσα σε τόσο πολλές γυναίκες», και «σμήνη επισκεπτριών που γουργούριζαν ασταμάτητα στις κουζίνες, στα παρακούζινα, στις αυλές και στις σάλες». Στο σημείο αυτό της αφήγησης υπάρχει ένας τόνος απαξίωσης των εργασιών και της συμπεριφοράς των γυναικών, αυτός προβάλλεται με την αντίθεση του μοναχικού παιδιού που παίζει με τα εργαλεία (αντρική ενασχόληση) ή άσκοπα σημαδεύει τους κορμούς των ευκαλύπτων. Το επίρρημα «άσκοπα» δηλώνει ότι σκοτώνει την ώρα του, η επιθυμία του είναι η θάλασσα, όπως φαίνεται ενδεικτικά στο τέλος του αποσπάσματος. (έψαχνε το πανωχείλη του παρακαλώντας την Παναγία να του φυτρώσει στα γρήγορα ένα καλό μουστάκι να ξαμοληθεί στους ωκεανούς να πάρει εκδίκηση).

Το δεύτερο ερώτημα σχετίζεται με τον βαθμό πρόσληψης του κειμένου και οι απαντήσεις ποικίλουν, ανάλογα με τα συναισθήματα που προκάλεσε η αφήγηση στον/στη μαθητή/τρια.

[Μαργαρίτα Περδικάρη]

Απόσπασμα από το ομώνυμο διήγημα στο «Το τέλος της μικρής μας πόλης» του Δημήτρη Χατζή, εκδόσεις Ζώδιο, 1989.

Όταν οι Γερμανοί την τουφέκισαν, στις αρχές του καλοκαιριού του 1944, λίγο πριν την απελευθέρωση, η Μαργαρίτα δεν είχε πατήσει ακόμα τα είκοσι χρόνια της. Το λιγνό κορμί της βάσταξε μ' απίστευτη αντοχή όλες τις κακουχίες της φυλακής, το στόμα της έμεινε κλεισμένο σ' όλα τα μαρτύρια που μαθεύτηκε πώς της κάνανε. Και στάθηκε μπροστά στο απόσπασμα χαμογελώντας το πικρό χαμόγελο της οικογένειας των Περδικάρηδων. Αυτό το τελευταίο για το χαμόγελο το 'πε ο παπάς, που με την απαραίτητη παρουσία του στις θανατικές εκτελέσεις, επικυρώνει, σ' όνομα του Καίσαρος, την απόδοση της ψυχής στο Θεό. Ο ίδιος είπε πως, όταν σήκωσαν τα ντουφέκια, η μικρή Μαργαρίτα κούνησε το χέρι της κ' είπε ένα ακατανόητο καληνύχτα, μάλιστα δεν είπε καληνύχτα, είπε ακριβώς – «καληνύχτα ντε...».

Είταν η πρώτη γυναίκα στη δική μας πόλη που πέθαινε με τέτοιο τρόπο. Ως τα τότες οι γυναίκες εκεί ξέρανε μόνο να πεθαίνουν αμίλητες στο κρεβάτι ή το στρώμα τους απ' αρρώστιες κι από γεράματα, πεθαίνανε πάνω στη γέννα ή τη λεχωνιά τους, από το μαράζι της φτώχειας, της κακής παντριάς ή της ξενητιάς των αντρών τους – τέτοια πράγματα π' ο καθενας τα βρίσκει πολύ φυσικά. Αν πεις και για τις γυναίκες από

το δικό της το σόι, οι γυναίκες των Περδικάρηδων πέθαιναν από γεροντοχτικιό, από κρίσεις νευρικές και καρδιακές – γεροντοκόρες το πλείστον. Τελευταία στο σόι τους η Μαργαρίτα πέθανε κι αυτή ανυμνείται¹.

Σε 100 -150 λέξεις να σκιαγραφήσεις την προσωπικότητα της Μαργαρίτα Περδικάρη, αντλώντας στοιχεία από το κείμενο 2 (μον.10). Ποιες σκέψεις σου γεννιούνται διαβάζοντας την ιστορία της νεαρής αυτής γυναίκας, λαμβάνοντας υπόψη το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο μεγάλωσε;

Οποιαδήποτε διαπίστωση από τους/τις μαθητές/τριες θεωρείται αποδεκτή, εφόσον μπορεί να συσχετιστεί/ τεκμηριωθεί με στοιχεία/ χωρία του κειμένου, χωρίς να δίνεται με τρόπο αυθαίρετο.

Ο μαθητής ή η μαθήτρια μπορεί να επισημάνει πως Η Μαργαρίτα Περδικάρη παρουσιάζεται ως μία γενναία νεαρή γυναίκα, η οποία
□ δε δειλιάζει όχι μόνο να οργανωθεί στην αντίσταση ενάντια στην Γερμανική κατοχή αλλά και να σταθεί χαμογελαστή απέναντι στο εκτελεστικό απόσπασμα (*«στάθηκε μπροστά στο απόσπασμα χαμογελώντας το πικρό χαμόγελο της οικογένειας των Περδικάρηδων»*), απευθύνοντας του ακόμη κι έναν ειρωνικό χαιρετισμό (*«όταν σήκωσαν τα ντουφέκια, η μικρή Μαργαρίτα κούνησε το χέρι της κ' είπε ένα ακατανόητο καληνύχτα, μάλιστα δεν είπε καληνύχτα, είπε ακριβώς – «καληνύχτα ντε...»*).

- Άντεξε τα βασανιστήρια των κατακτητών, αλλά και τον εγκλεισμό της στην φυλακή με πείσμα και αυταπάρνηση, χωρίς να προδώσει τα ονόματα των συμπατριωτών της (*«Το λιγνό κορμί της βάσταξε μ' απίστευτη αντοχή όλες τις κακουχίες της φυλακής, το στόμα της έμεινε κλεισμένο σ' όλα τα μαρτύρια που μαθεύτηκε πώς της κάνανε»*).

Στο δεύτερο υποερώτημα αξιολογείται η προσωπική ανταπόκριση του μαθητή στο κείμενο που διάβασε. Μπορεί να εκφράσει:

□ Προβληματισμό, καθώς η ηρωίδα είναι μια ανυπότακτη και ανεξάρτητη γυναίκα, η οποία δρα μέσα σε ένα κοινωνικό περιβάλλον που κρατούσε τις γυναίκες μέσα στο σπίτι, δέσμιες των συζύγων, των πατεράδων ή ακόμη και των άρρενων αδερφών τους, χωρίς αυτονομία και ελεύθερη βούληση (*«Ως τα τότες οι γυναίκες εκεί ξέρανε μόνο να πεθαίνουν αμίλητες στο κρεβάτι ή το στρώμα τους απ' αρρώστιες κι από γεράματα, πεθαίνανε πάνω στη γέννα ή τη λεχωνιά τους, από το μαράζι της φτώχειας, της κακής παντροιάς ή της ξενητιάς των αντρών τους»*).

- Θαυμασμό, καθώς, στις περισσότερες περιπτώσεις, οι γυναίκες, που έπαιρναν την πρωτοβουλία να διαφοροποιηθούν και να μην κάνουν πράγματα από εκείνα που *«ο καθένας τα βρίσκει πολύ φυσικά»*, είχαν να αντιμετωπίσουν και την κοινωνική κατακραυγή

Ένας γέρος [1894, 1897]

*Το ποίημα είναι του Κ. Καβάφη και ανήκει
στη συλλογή τα Ποιήματα 1897-1933, των
εκδόσεων Ίκαρος, 1984*

Στου καφενείου του βοερού το μέσα μέρος
σκυμένος στο τραπέζι κάθετ' ένας γέρος· με
μιαν εφημερίδα εμπρός του, χωρίς
συντροφιά.

Και μες των άθλιων γηρατειών την
καταφρόνια σκέπτεται πόσο λίγο χάρηκε τα
χρόνια που είχε και δύναμι, και λόγο, κ'
εμορφιά.

Ξέρει που γέρασε πολύ· το νοιώθει, το
κυττάζει. Κ' εν τούτοις ο καιρός που ήταν
νέος μοιάζει σαν χθες. Τι διάστημα μικρό, τι
διάστημα μικρό.

**Να ερμηνεύσεις την ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρίσκεται το ποιητικό
υποκείμενο, σύμφωνα με τα νοήματα που εκφράζονται στο Κείμενο 2. (μονάδες
10) Συμφωνείς ή διαφωνείς με τους συλλογισμούς που κάνει και γιατί (μονάδες 5);
Να αποδώσεις την ερμηνεία σου σε 100 – 150 λέξεις.**

Οποιαδήποτε διαπίστωση από τους/τις μαθητές/τριες θεωρείται αποδεκτή, εφόσον
μπορεί να συσχετιστεί/ τεκμηριωθεί με στοιχεία/ χωρία του κειμένου, χωρίς να δίνεται
με τρόπο αυθαίρετο.

Ο μαθητής μπορεί να περιγράψει τη συναισθηματική κατάσταση του γέρου
αναφέροντας συνοπτικά το περιεχόμενο κάθε στροφής:

- Ο γέρος παρουσιάζεται σκυμμένος πάνω σε ένα τραπέζι στο περιθώριο ενός γεμάτου με κόσμο καφενείου, μόνος με μοναδική συντροφιά μια εφημερίδα (Στροφή 1).
- Βρίσκεται σε μία άθλια ηλικία και ζει την περιφρόνηση της κοινωνίας ενώ αναλογίζεται τη ζωή του και τα πράγματα που δεν χάρηκε όσο ακόμη ήταν νέος και μπορούσε (Στροφή 2).
- Έχει συνειδητοποιήσει το πόσο γέρασε αν και δεν μπορεί να καταλάβει το πόσο γρήγορα πέρασαν τα χρόνια (Στροφή 3).
- Σκέφτεται πως η Φρόνηση την οποία πάντα εμπιστευόταν στην ζωή του και η οποία καθόρισε την όλη του συμπεριφορά ουσιαστικά τον ξεγέλασε, γιατί τον έκανε να αναβάλλει σπουδαία πράγματα στη ζωή του, τα οποία ποτέ όμως δεν πραγματοποίησε (Στροφή 4).
- Θυμάται την εγκράτεια και τον αυτοέλεγχο που επέδειξε σε όλους τους τομείς της ζωής του θυσιάζοντας χαρές και ευκαιρίες να ζήσει πραγματικά. Τώρα όλα όσα στερήθηκε καταδεικνύουν το λάθος που έκανε και δεν τόλμησε να τα ζήσει (Στροφή 5).
- Όλη αυτή η διανοητική κατάσταση σκέψεων και αναμνήσεων τον ζαλίζει με αποτέλεσμα να τον πάρει ο ύπνος τελικά πάνω στο τραπέζι (Στροφή 6).
- Το ποίημα τελειώνει με ένα σχήμα κύκλου και το μόνο που μένει είναι ένα διάχυτο συναίσθημα θλίψης και ματαιώσης, αφού ο χρόνος δε γυρίζει πίσω.

Πρόκειται για έναν άνθρωπο που διανύει μία ανώφελη περίοδο παρακμής και βασανίζεται με τη σκέψη ότι δεν έζησε τελικά όπως επιθυμούσε.

- Θετικά αξιολογείται η δυνατότητα του μαθητή να εκφράσει με συντομία και σαφήνεια τη συμφωνία ή τη διαφωνία του σχετικά με:
- τον τρόπο που παρουσιάζεται από τον Καβάφη η τρίτη ηλικία: ως μία περίοδος θλίψης, κοινωνικής περιθωριοποίησης και γενικότερης ματαίωσης.
- το αν η λογική και η σύνεση, η αυτοκυριαρχία κι η εγκράτεια είναι πάντα σωστοί οδηγοί σε όλες τις περιόδους και τις εκφάνσεις της ζωής μας.

Γενικά, μπορεί να στηριχτεί σε όποιο θέμα, από όσα αναδεικνύονται στο ποίημα, επιθυμεί και να εκφράσει τεκμηριωμένα την προσωπική του άποψη.

Ο αιώνιος διάλογος

Ποίημα του Τάσου Λειβαδίτη. Αντλήθηκε από τη συλλογή «Ποιήματα: 1958- 1964».

Κι ο άντρας είπε: πεινώ. Κι η γυναίκα του 'βαλε ψωμί στο τραπέζι.

Κι ο άντρας απόφαγε. Κι η γυναίκα τον κοίταζε πάντα.

Κι η γυναίκα είπε: είσαι δυνατός, μα δε σε τρομάζω.

Κι ο άντρας είπε: είσαι όμορφη, κι όμως φοβάμαι.

Κι ο άντρας έδειξε το κρεβάτι τους. Κι η γυναίκα ανέβηκε σαν έτοιμη για θυσία.

Κι ο άντρας είπε: διψώ. Κι εκείνη σήκωσε σαν πηγή, το μαστό της.

Κι ο άντρας την άγγιξε. Κι η γυναίκα επληρώθη⁴

Κι η γυναίκα ακούμπησε ταπεινά το κεφάλι της στα πλευρά του. Και κείνος κοίταζε πέρα, πολύ μακριά.

Κι ο άντρας είπε: θα 'θελα να 'μαι θεός. Κι η γυναίκα είπε: θα γεννήσω σε λίγο.

Κι η γυναίκα αποκοιμήθηκε. Κι ο άντρας αποκοιμήθηκε.

Και μια μέρα καινούργια ξημέρωσε.

Ποιες σκέψεις σου προκαλεί η ανάγνωση του ποιήματος, όσον αφορά τις σχέσεις των δύο φύλων; Γιατί, κατά τη γνώμη σου, ο διάλογος χαρακτηρίζεται στον τίτλο «αιώνιος»; (100-150 λέξεις)

Α'υποερώτημα: Οποιαδήποτε διαπίστωση από τους μαθητές/-τριες θεωρείται αποδεκτή, εφόσον μπορεί να συσχετιστεί/ τεκμηριωθεί με στοιχεία/ χωρία του ποιήματος, χωρίς να δίνεται με τρόπο αυθαίρετο.

□ Ενδεικτικά: Αποκαλύπτονται τα επίπεδα της συνύπαρξης- «συνάντησης» των δύο φύλων: η καθημερινότητα και η οικογένεια, οι σχέσεις εξουσίας, η υπεροχή του άνδρα, ο φόβος του ενός για τον άλλο, ο ανταγωνισμός, η επιφυλακτική στάση («Κι ο άντρας είπε: πεινώ ... κι όμως φοβάμαι»), η ερωτική έλξη/ το ερωτικό συναίσθημα («Κι ο άντρας έδειξε το κρεβάτι ... η γυναίκα επληρώθη»), η συντροφικότητα, η τρυφερότητα («η γυναίκα ακούμπησε ταπεινά το κεφάλι της στα πλευρά του»), οι

διαφορές στην κοινωνική τους ταυτότητα μέσω της εστίασης στη φιλοδοξία του άνδρα και στη φροντίδα της οικογένειας στη γυναίκα («Κι ο άντρας είπε: θα 'θελα να 'μαι θεός. Κι η γυναίκα είπε: θα γεννήσω σε λίγο») κ.λπ.

□ Β' υποερώτημα: η δια-χρονία και α-χρονία στα γνωρίσματα της σχέσης τους (η ουσία της συνύπαρξης των δύο φύλων παραμένει αναλλοίωτη)

Η δασκάλα με τα χρυσά μάτια

Απόσπασμα από το ομώνυμο μυθιστόρημα του Στρατή Μυριβήλη (1890/1892-1969). Ο Λεωνής Δρίβας, πολεμιστής στο μικρασιατικό μέτωπο, επιστρέφοντας με την αδελφή του Αδριανή στη Λέσβο, έχει αναλάβει την υποχρέωση να παραδώσει τα αναμνηστικά του νεκρού φίλου του, Στρατή Βρανά, στη χήρα του και μητέρα του ανήλικου παιδιού τους, τη νεαρή δασκάλα Σαπφώ.

-Δεν τον αγαπούσα, ομολόγησε θαρρετά η δασκάλα, κι ένα πορφυρό κύμα απλώθηκε ως τις άκριες των αυτιών της. Είτανε μια ομολογία ξαφνική, σχεδόν πειστωμένη, που τινάχτηκε ξαφνικά, ορμητικά, σαν καταπιεσμένη πολύν καιρό. Τ' αδέρφια κοιτάχτηκαν. Κείνη παρακολουθούσε με ησυχία αυτή τη ματιά τους. [...]

-Θαρώ, λέει, πως μπορώ να μιλήσω σε σας έτσι. Καταλαβαίνω τώρα πια πως είναι ανάγκη να σας μιλήσω. Έχω ανάγκη να μη με περιφρονείτε σεις οι δυο... Να. Σε τέσσερους μήνες, λέει, κλείνω τα εικοσιδυό μου χρόνια. Λοιπόν μέσα σ' αυτά τα εικοσιδυό χρόνια είναι η πρώτη φορά που ανοίγω την καρδιά μου σε άνθρωπο. Ξαίρετε τι θα πει εικοσιδυό χρόνια μοναξιά της ψυχής; Πρέπει να σας τα πω απ' την αρχή. Θα μου είναι μια ξαλάφρωση. [...]

Τότες με γύρεψε ο δάσκαλος ο Βρανάς. Είπα το «ναι» σα νάπαιζα τις κουμπάρες... Δεν ήξαιρα... Δεκαεφτά χρονώ είμουνα σα με πήρε κ' είταν εικοσιέξη. Αυτός μ' αγάπησε. Αλήθεια. Είταν ένα είδος αγάπη βαριά. Σχεδόν βάρβαρη. Με τσάκιζε σαν ένας βράχος. Τον έπιασε όπως σε πιάνει μια αρρώστια. Προσπάθησα να τον αγαπήσω και γω. Πολέμησα μ' όλη μου την καρδιά. Θαρείς και μεγάλωσα μονομιάς. Μέσα σ' ένα χρόνο η ψυχή μου είτανε κιόλας γριά. Έκανα προσευχές και γύρευα να μου δώσει η Παναγία αγάπη για τον άντρα μου. Έκανα ό,τι μπορούσα να του δώσω δυο παραδιών¹ ευτυχία... Δε βαριέσαι. Τίποτα δεν έκανα... Αισθανόταν αδιάκοπα πως δεν τον αγαπώ... Πως δεν τον θέλω... Άπλωνε το χέρι του απάνω μου, και το πετσί μου τραβιόταν πίσω... Αυτό τον εξαγρίωνε μαζί μου. Προσπαθούσα. Όμως μου είταν κάτι αποτροπιαστικό και ακατανίκητο. Είτανε μία αγάπη που τη μπούκωνα με το ζόρι στον οργανισμό μου, κι αυτός την έβγαζε πίσω. Τότες άρχισε να ζηλεύει. Μου φερνότανε σκληρά. Μια μέρα σήκωσε το χέρι του απάνω μου.

Ο Δρίβας άκουγε σαστισμένος.

-Τόκαμε αυτό;

Κούνησε το κεφάλι της απάνω- κάτω.

-Ναι. Μ' έδειρε... Μ' έδερνε... Κατόπι μετάνιωνε... Έκλαιγε σαν το μωρό, αυτός που μπορούσε να πεθάνει από το πείσμα του για να μην ταπεινωθεί. Έψαχνε τις χτυπησιές, να τις φιλήσει. Αγκάλιαζε τα πόδια μου και με χάιδευε... Και δεν αργούσε να ξαναγίνει ο ίδιος. Αποτραβήχτηκα από τον κόσμο, γιατί ζήλευε όλον τον κόσμο και τους υποψιαζόταν όλους. Έγειρα τα παράθυρα, κλείστηκα μέσα στο σπίτι και δεν έβγαίνα. Εδώ είναι, έλεγα, η θέση σου. Πρέπει να στυλώσεις το σπίτι σου. Προσπαθούσα να μαντέψω από πού μπορεί να γεννηθεί μια παρεξήγηση, για να την προλάβω. Τίποτα.

Όλο τα ίδια. Υπόφερνε περισσότερο σα δεν έβρισκε τίποτα να μου ψεγαδιάσει². Δε μου συχωρνούσε ούτε τη θλίψη μου. «Αυτός ο ρόλος του θύματος!» έλεγε. Μια ζωή φριχτή. Έφτασα να συλλογιστώ την αυτοχτονία. Ένα μαγκάλι κάρβουνα... Τη θάλασσα. Όλο εκεί ο νους μου...

Προσπάθησε με βάση τα νοήματα του Κειμένου 2 να σκιαγραφήσεις την ψυχοσύνθεση του Βρανά, προσπαθώντας να εξηγήσεις πού οφειλόταν η συμπεριφορά του απέναντι στη σύζυγό του. (100-150 λέξεις)

Άξονες της απάντησης:

Ο Βρανάς:

- ήταν παράφορα ερωτευμένος με τη νεαρή σύζυγό του
- το ερωτικό συναίσθημα τον φθείρει εσωτερικά, τον εξωθεί στον παραλογισμό, σε ακρότητες, σε ανεξέλεγκτες εκρήξεις θυμού και ζήλιας, σε ζωώδεις αντιδράσεις
- βιώνει μία εσωτερική σύγκρουση (όντας περήφανος συνειδητοποιεί τον εξευτελισμό στη σχέση του)

□ Αιτία: η επίγνωση ότι το δυνατό ερωτικό του συναίσθημα δεν ήταν αμοιβαίο

Παρατηρήσεις:

- ✓ Ζητείται η τεκμηρίωση με στοιχεία του κειμένου (είτε με τη μορφή παράφρασης είτε με παράθεση χωρίων).
- ✓ Θετικά αξιολογείται η εστίαση του μαθητή/τριας σε κειμενικούς δείκτες, στον τρόπο γραφής χωρίων με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, στην περίπτωση που ως στοιχεία δεν αξιοποιήθηκαν στο Θέμα 3. Π.χ. «Μου φερνότανε σκληρά» - «έκλαιγε σαν μωρό» (αντίθεση, παρομοίωση μέσω των οποίων αναδεικνύεται ο διπολισμός και η παρανοϊκή συμπεριφορά του Βρανά), «αγάπη βαριά», «βάρβαρη», «σαν ένας βράχος», «αρρώστια»).

39

Γιατί σκότωσα την καλύτερή μου φίλη

Απόσπασμα από το ομώνυμο μυθιστόρημα που έχει γράψει η Αμάντα Μιχαλοπούλου. Η Μαρία (η αφηγήτρια) και η Άννα συναντήθηκαν στην Αθήνα τη δεκαετία του '70 και είναι πολύ καλές φίλες στο σχολείο. Οι μητέρες τους όμως είναι δύο τελείως διαφορετικοί άνθρωποι. Η Αντιγόνη για την οποία γίνεται λόγος στο απόσπασμα είναι η μητέρα της Άννας.

Η Αντιγόνη μάς παίρνει μαζί της στη γιορτή του Πολυτεχνείου. Έχουμε αγοράσει κόκκινα γαρίφαλα και συμμετέχουμε στην «ειρηνική πορεία». Στη μαμά έχω πει πως θα μείνουμε στην Πλάκα, για να μελετήσουμε, επειδή δεν της αρέσουν οι διαδηλώσεις. Ούτε στην Κίνηση Δημοκρατικών Γυναικών θα πάει. Δεν έχει χρόνο, πλέκει την κουβέρτα της για το διαγωνισμό της Γυναίκας. «Τι αηδίες είναι αυτές» λέει. «Η μαμά της Άννας έχει τα μυαλά της στον αέρα». Εμένα μου αρέσει η Αντιγόνη. [...] Είναι αδύνατη και αγωνίζεται για το καλό όλου του κόσμου, για τη δικαιοσύνη. Μερικές φορές ονειρεύομαι πως είναι η μαμά μου και νιώθω περήφανη όταν κάποιος άγνωστος στο δρόμο της λέει:

-Τι γλυκά που είναι τα κοριτσάκια σας!

- «Καλύτερα να βγάλεις τα γυαλιά σου» ψιθυρίζει η Άννα. «Μπορεί να έχουμε αναταραχές». [...]

Έξω από το Πολυτεχνείο τα πράγματα είναι ήσυχα. Το μεγάλο γλυπτό κεφάλι στο προαύλιο είναι καλυμμένο με γαρίφαλα και οι διαδηλωτές τραγουδάνε με μια φωνή: «Η ζωή τραβάει την ανηφόρα. Με σημαίες, με σημαίες, με σημαίες και με ταμπούρλα». Ευτυχώς, η Άννα μου έμαθε κι αυτό το τραγούδι. Δε θέλω να τραγουδάω πια για αγόρια και αγάπες. Σιχαίνομαι! Στριγγλίζουμε, έχουμε κοκκινίσει από την προσπάθεια να

τραγουδήσουμε πιο δυνατά απ' όλους, να είμαστε οι πιο μεγάλες επαναστάτριες της Αθήνας! Μόνο έτσι θα πάρουμε την υποτροφία του Γαλλικού Ινστιτούτου και θα πάμε στο Παρίσι να σπουδάσουμε ζωγραφική δωρεάν. Ναι, η Άννα δε θέλει πια να γίνει Ζιζέλ Χαλιμί¹. Αποφάσισε να σπουδάσει ζωγραφική. Θέλει να είμαστε ίδιες. [...]

Η Άννα βάζει στο πικάπ τα τραγούδια του Λοϊζου, η Αντιγόνη καθαρίζει καρότα.

«Τι δώρο θα 'θελες για τα γενέθλια σου;» με ρωτάει. Χαίρομαι που τα θυμάται.

-Δεν ξέρω, ό,τι νομίζεις...»

«Δεν έχεις κάποια συγκεκριμένη επιθυμία; Έλα, πες μου...»

Το μαχαίρι της κινείται σαν αστραπή, γδέρνει λιγάκι μόνο τη φλούδα, επειδή εκεί βρίσκονται όλες οι βιταμίνες, θα μ' άρεσε να μπορώ να καθαρίζω τα καρότα επιδέξια, όπως η Αντιγόνη, και μετά να τα βράζω, να τους φτιάχνω ωραία σάλτσα με λεμονάκι.

«Καλά λοιπόν, θέλω κατσαρολικά».

«Κατσαρολικά; Αχ, μη μ' απογοητεύεις, Μαρία. Θα σου πάρω το Γαϊτανάκι».

«Τι είναι το Γαϊτανάκι»

«Ένας δίσκος της Ζωρζ Σαρή».

Ντρέπομαι που είπα «κατσαρολικά» και την απογοήτευσα. Η Αντιγόνη απογοητεύεται εύκολα. Αν μας πιάσει με την Άννα να διαβάζουμε τον Κόσμο της Πάτυ, βάζει τις φωνές. Μα η Πάτυ δεν κάνει τίποτα κακό. Απλώς αγαπάει τον Τζόνου Βόουντεν, πάει βόλτες με τη φίλη της τη Σάρον και θέλει να γίνει νοσοκόμα. Στην Αντιγόνη δεν αρέσουν οι γυναίκες που γίνονται νοσοκόμες και φροντίζουν τους άντρες. Όρες ώρες θα 'θελα να 'μαι άντρας.

«Όρες ώρες θα 'θελα να 'μαι άντρας»: Πώς εξηγείται, κατά τη γνώμη σου, η συγκεκριμένη επιθυμία της αφηγήτριας; Να αξιοποιήσεις στοιχεία από ολόκληρο το Κείμενο 2, για να απαντήσεις. (100-150 λέξεις)

Άξονες της απάντησης:

Η Μαρία οδηγείται σε αυτή τη δήλωση, καθώς:

- συνειδητοποιεί τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει λόγω του φύλου της στην προσπάθεια να αυτοπροσδιοριστεί, να εντοπίσει τη δική της ταυτότητα.
- είναι εγκλωβισμένη, αμφιταλαντεύεται ανάμεσα σε δύο γυναικεία πρότυπα, αυτό της μητέρας της (1^η παράγραφος) και εκείνο της φεμινίστριας Αντιγόνης.
- η Αντιγόνη επιτίθεται σε κάθε περίπτωση στο κυρίαρχο αντρικό πρότυπο, σε βαθμό που επιτακτικά αποτρέπει την αφηγήτρια από οποιαδήποτε ενέργεια μπορεί να παραπέμψει σε έμφυλα γυναικεία στερεότυπα. Αυτή η επιμονή φέρνει το μικρό κορίτσι σε ακόμη μεγαλύτερη αμηχανία.
- εν τέλει, βάσει των παραπάνω, θεωρεί ότι για έναν άνδρα οι συνθήκες είναι πιο ευνοϊκές όχι απαραίτητως λόγω της κοινωνικής υπεροχής του αλλά, βάσει του αποσπάσματος, διότι ένας άνδρας μπορεί ευκολότερα να προσδιορίσει την

ταυτότητα και τις επιλογές του σε σύγκριση με μία γυναίκα που καλείται να αντιταχθεί σε παγιωμένες στερεοτυπικές αντιλήψεις και, κατ' επέκταση, να απολογηθεί για οποιαδήποτε επιλογή της.

Παρατηρήσεις:

- ✓ Ζητείται η τεκμηρίωση με στοιχεία του κειμένου (είτε με τη μορφή παράφρασης είτε με παράθεση χωρίων).
- ✓ Θετικά αξιολογείται η εστίαση του μαθητή/τριας σε κειμενικούς δείκτες, στον τρόπο γραφής χωρίων με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, στην περίπτωση που ως στοιχεία δεν αξιοποιήθηκαν στο Θέμα 3. Π.χ. ο ευθύς λόγος, η επιλογή της εσωτερικής εστίασης/ πρωτοπρόσωπης αφήγησης με την οποία προβάλλεται η οπτική ενός παιδιού κ.ά.

Ελένη, ή ο Κανένας (απόσπασμα)

Το μυθιστόρημα Ελένη, ή ο Κανένας της Ρέας Γαλανάκη (1947) μεταπλάθει λογοτεχνικά τη ζωή της Σπετσιώτισσας και πρώτης σπουδασμένης Ελληνίδας ζωγράφου Ελένης Μπούκουρα-Αλταμούρα στη μετεπαναστατική Ελλάδα του 19ου αιώνα. Στο απόσπασμα η ζωγράφος, που ζει πλέον μόνη στις Σπέτσες, συναντιέται με την Καλλιρρόη Παρρέν, ηγετική μορφή του ελληνικού φεμινισμού και εκδότρια της Εφημερίδος των Κυριών.

Για χρόνια έβλεπα λίγους από τους οικείους, τον ιερέα Δραπανιώτη, ένα-δυο άλλα πρόσωπα για δουλειές και τη Λασκαρίνα. Δεν ήθελα καμιά καινούργια γνωριμία, ούτε καμιά καινούργια επίσκεψη, μα και ποιος ξένος θα ερχόταν να με αναζητήσει, και για ποιον σκοπό. Έτσι τaráχτηκα από μιαν άγνωστη γυναίκα, που κατέφθασε μια μέρα από την Αθήνα στο νησί ζητώντας να συναντήσει τη ζωγράφο Ελένη Αλταμούρα. [...]

Μέσα σ' αυτές τις δύο μέρες θα είχε μάθει περισσότερα για μένα από όσα θα είχε συλλέξει στην Αθήνα, όπου το πέρασμά μου, στον βαθμό που ακόμη υπήρχε, βρισκότανε γυμνό από τα σπάργανα, τα σάβανα και τα προικιά των γυναικών, ρίχνοντας δίκαια όλο σχεδόν το βάρος του στη ζωγράφο Ελένη. Εκείνη την Ελένη γύρευε, μου είπε η κυρία Καλλιρρόη Παρρέν, όταν επιτέλους τη δέχτηκα ένα σουρούπο. Την επόμενη άνοιξη σχεδίαζε να κάνει στα γραφεία της εφημερίδας της την πρώτη έκθεση γυναικών ζωγράφων, και για τούτο με είχε αναζητήσει. Διότι εγώ είχα σπουδάσει και είχα ασκήσει την τέχνη της ζωγραφικής, μια τέχνη που οι γυναίκες ακόμη δεν είχαν δικαίωμα ούτε να τη σπουδάζουν ούτε να την ασκούν ως επάγγελμα στην Ελλάδα. [...]

Η επίσκεψη δεν κράτησε πολλήν ώρα. Από όσα έγραψε στο δεύτερο, το επίσης μεγάλο της άρθρο για το άτομό μου, αρκετά θα πρέπει να τα είχε ακούσει ή και συμπεράνει από λόγια τρίτων στην πρωτεύουσα, είτε στη νήσο των Σπετσών. Εγώ της απάντησα μόνον σε ό,τι αφορούσε τη ζωγράφο Ελένη, εκείνην που επέμενε πως ήρθε για να συναντήσει, λες κι επρόκειτο για κάτι το τόσο απλό. Γνωρίζοντας ότι θα δημοσιευτούν τα λόγια μου, της μίλησα μόνο για τα απαραίτητα. Για το μαθητικό παράπτωμα και τη σχολική μου τιμωρία μέχρι τις σπουδές στη Ρώμη, για τα ταξίδια με σκοπό να δω και να σχεδιάσω, ή για το εργαστήριο της Φλωρεντίας. Ναι, ήταν αλήθεια ότι ντύθηκα άντρας, για να αποκτήσω ένα πτυχίο, μα και να μελετήσω με γυμνό μοντέλο. Υπήρχε άλλωστε μια φωτογραφία μου ως μιας Ελένης άντρα και ζωγράφου. Δεν είχα άλλο τρόπο να παραβιάσω το απαγορευμένο. Παλιότερα καμάρωνα πιο πολύ γι' αυτό. Ακόμη, ότι κρατούσα φυλαχτό κάτω από τα αντρικά μου ρούχα του πατέρα μου τα λόγια, ωστόσο τα απορρόφησε το δέρμα μου και πια δεν ήξερα αν ήταν ευχή ή κατάρα το να μην ξεχνώ πως είμαι Ελληνίδα. Ήμουν η πρώτη γυναίκα στο νεαρό

ελληνικό κράτος που είχε σπουδάσει και μετά ασκήσει τη ζωγραφική, αλλά η λέξη Ελληνίδα δεν περιοριζότανε μόνο σ' αυτό. Όχι, στον γάμο μου δεν ήμουν τυχερή. Επιστρέφοντας δούλεψα και μεγάλωσα τα δυο παιδιά μου, που δεν ζούσαν πια. Ένας τρίτος γιος ήταν ζωγράφος στο Παρίσι.

Ποιες σκέψεις και συναισθήματα σου προκαλεί η απόφαση της ζωγράφου να μεταμφιεστεί σε άνδρα στο Κείμενο 2; (100-150 λέξεις)

Παρατηρήσεις:

- Ο/Η μαθητής/-τρια μπορεί να επεκταθεί σε οποιαδήποτε στοιχείο επιθυμεί, αρκεί: α) τα στοιχεία που παραθέτει να βρίσκονται σε ευθεία σύνδεση με το λογοτεχνικό κείμενο, χωρίς να αναλώνεται σε γενικόλογες αναφορές, β) Να ενεργοποιηθούν και οι δύο άξονες του ζητουμένου (σκέψεις και συναισθήματα).
- Ζητείται η τεκμηρίωση με στοιχεία του κειμένου (είτε με τη μορφή παράφρασης είτε με παράθεση χωρίων).
- Θετικά αξιολογείται η εστίαση του μαθητή/τριας σε κειμενικούς δείκτες, στον τρόπο γραφής χωρίων με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, στην περίπτωση που ως στοιχεία δεν αξιοποιηθούν στο Θέμα 3. Π.χ. «να παραβιάσω το απαγορευμένο» (η χροιά των λέξεων που χρησιμοποιεί), η επιλογή της εσωτερικής εστίασης/πρωτοπρόσωπης αφήγησης κ.ά.

Ενδεικτικοί άξονες της απάντησης:

Ο/Η μαθητής/-τρια θα μπορούσε να κατευθυνθεί προς σχόλια όπως τα εξής:

- Εκνευρισμός για τις δυσκολίες μιας γυναίκας της εποχής να κατακτήσει όσα μπορούσε να απολαύσει ένας άνδρας (σπουδές, επιτυχία...), την κοινωνική αδικία. Στην Ελένη πιστώνεται αδικώς μία παράβαση ενός παράλογου, αυστηρού κανόνα («να παραβιάσω το απαγορευμένο»).
- Θλίψη για την τραγική της κατάσταση, τη στιγμή που έφτασε να απαρνηθεί τον ίδιο της τον εαυτό (η μεταμφίεση λειτουργεί ως ένα σύμβολο της απάρνησης της ίδιας της ταυτότητάς της, της φύσης της, του ερωτισμού της...).
- Θαυμασμός για την επιτυχία της (η πρώτη ελληνίδα ζωγράφος με σπουδές) και το θάρρος της να μηχανευτεί το ριψοκίνδυνο τέχνασμα της μεταμφίεσης.

42

Ο πληθυντικός αριθμός

Το παρακάτω απόσπασμα προέρχεται από το ομώνυμο ποίημα της Κικής Δημουλά και ανήκει στην ποιητική συλλογή Το λίγο του κόσμου, 1971

Ο έρωτας,

όνομα ουσιαστικών ,

πολύ ουσιαστικών,

ενικού αριθμού, γένους ούτε θηλυκού ούτε αρσενικού,

γένους ανυπεράσπιστου.

Πληθυντικός αριθμός

οι ανυπεράσπιστοι έρωτες.

Η νύχτα,
όνομα ουσιαστικών,
γένους θηλυκού,
ενικός αριθμός.
Πληθυντικός αριθμός
οι νύχτες.
Οι νύχτες από εδώ και πέρα.

Ποιες ιδιότητες αποδίδει το ποιητικό υποκείμενο στον έρωτα και πώς βιώνει το τέλος του συναισθήματος, με βάση το κείμενο 2; Να αναπτύξεις την απάντησή σου σε 100 - 150 λέξεις.

Οι ιδιότητες που αποδίδει το ποιητικό υποκείμενο στον έρωτα εκφέρονται με τις ονοματικές φράσεις της α' στροφικής ενότητας μέσω μίας προσομοίωσης «τεχνολόγησης» της λέξης. Το ποιητικό υποκείμενο:

- Θεωρεί τον έρωτα ιδιαίτερα σημαντικό, πιστεύει ότι έχει ουσιαστική διάσταση / δίνει ουσία στην ανθρώπινη ζωή («πολύ ουσιαστικών»).
- του αποδίδει χαρακτηριστικά μοναδικότητας («ενικού αριθμού»).
- επισημαίνει την αδυναμία της ανθρώπινης ψυχής απέναντι στην ισχύ του («γένους ανυπεράσπιστου», «οι ανυπεράσπιστοι έρωτες»).

Η βίωση του τέλους του συναισθήματος εκφράζεται στη β' στροφική ενότητα, με την προσομοίωση της «τεχνολόγησης» του ουσιαστικού «η νύχτα». Τονίζεται ότι αυτό που απομένει μετά τον έρωτα είναι η μοναξιά που διαρκεί και εντείνεται τις νύχτες («οι νύχτες από δω και πέρα»).

43

Του αιγαίου

Το παρακάτω απόσπασμα είναι του Οδυσσέα Ελύτη και ανήκει στην ποιητική συλλογή Προσανατολισμοί, 1940.

Ο έρωτας,
Το αρχιπέλαγος
Κι η πρώτη των αφρών του
Κι οι γλάροι των ονείρων του
Στο πιο ψηλό κατάρτι του ο ναύτης ανεμίζει
Ένα τραγούδι.
Ο έρωτας
Το τραγούδι του
Κι οι ορίζοντες του ταξιδιού του
Κι η ηχώ της νοσταλγίας του

Στον πιο βρεγμένο βράχο της η αρραβωνιαστικιά προσμένει

Ένα καράβι

Ο έρωτας

Το καράβι του

Κι η αμεριμνησία των μελετεμιών του

Κι ο φλόκος² της ελπίδας του

Στον πιο ελαφρό κυματισμό του ένα νησί λικνίζει

Τον ερχομό.

Μπορούν, κατά τη γνώμη σου, να συνδεθούν μεταξύ τους οι λέξεις - σύμβολα που ανοίγουν και κλείνουν τις στροφικές ενότητες του κειμένου 2 (ο έρωτας – ένα τραγούδι – ένα καράβι – τον ερχομό); Ποια συναισθηματική διάθεση σου προκάλεσε η ανάγνωση και γιατί; (100 - 150 λέξεις).

Ασφαλώς μπορούν να συνδεθούν οι λέξεις – σύμβολα , οι οποίες ανοίγουν και κλείνουν τις στροφικές ενότητες του ποιήματος. Θα μπορούσε να διαμορφωθεί μία ιστορία ή ένας βασικός ιστός πλοκής:

- ο έρωτας που εκφράζεται με τραγούδια ·
- το καράβι που φεύγει και παίρνει τον αγαπημένο ·
- η αρραβωνιαστικιά που περιμένει πάνω στον βράχο ·
- η αμεριμνησία της νιότης ·
- η ελπίδα για τον ερχομό.

Η απάντηση στο β' ερώτημα εξαρτάται από τη συναισθηματική ανταπόκριση των μαθητών/τριών και είναι ελεύθερη. Εκείνο που αναμένεται να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές/ τριες είναι ότι μέσα από εικόνες του ελληνικού καλοκαιριού και του νησιωτικού περιβάλλοντος το ποιητικό υποκείμενο απευθύνει ύμνο στο συναίσθημα του έρωτα, στη χαρά της ζωής, την αισιοδοξία και την ελπίδα.

Βαδίζει στο απέναντι πεζοδρόμιο.

Το απόσπασμα που ακολουθεί εντάσσεται στο έργο του Μιχάλη Γκανά «Γυναικών μικρές και πολύ μικρές ιστορίες» (2010, εκδ. Μελάνι).

Βαδίζει στο απέναντι πεζοδρόμιο με λινά ανάλαφρα ρούχα και ψάθινο καπέλο. Βαδίζει φορώντας ακόμη την αλκή¹ μιας πρώτης νεότητας αλλά με σκυμμένο κεφάλι, καθώς φυσάει δυνατά και αναγκάζεται να κρατάει το ψαθάκι της σε στάση βαθιάς υπόκλισης.

Μεσόκοπη. Κομμένη στα δύο δηλαδή, αλλά όχι σε δύο ίσα μέρη. Κομμένη στην όψη, στην κόψη και στην άποψη. Όχι πως δεν έχει άποψη αλλά δεν έχει το κουράγιο να την υποστηρίξει.

Κι αυτή η θρυλούμενη σοφία της ωριμότητας πού πήγε; Ευτυχώς δεν έχει παιδιά κι εγγόνια, γιατί δεν θα είχε να τους πει τί-πο-τα. Καμία από αυτές τις στρογγυλές φράσεις που λένε οι μεγάλοι στους μικρούς παντού και πάντα: στα βιβλία, στις ταινίες, στο θέατρο και στη ζωή.

«Τα χρόνια περνούν, οι ώρες δεν περνούν» της έλεγε η γιαγιά της. Αυτή δεν θα μπορούσε να πει κάτι ανάλογο ποτέ!

Μεσόκοπη. Γυναίκα μέσης ηλικίας, εννοείται, ενώ υπονοείται σαφώς ότι πρόκειται για μια γυναίκα στα πρόθυρα² της τρίτης ηλικίας. Άλλο κι ετούτο. Από πού ξεφύτρωσε αλήθεια αυτή η τρίτη ηλικία; Ούτε πρώτη ακούσαμε ούτε δεύτερη, και μία ωραία πρωία ή εσπέρα – εσπέρα συνήθως – προσγειώνεσαι στην τρίτη.

Αναγκαστική προσγείωση με τις αναπόφευκτες αβαρίες³. Και δεν μπορείς να φύγεις από κει ούτε για τη δεύτερη και την πρώτη, ούτε καν για την τέταρτη και την πέμπτη ηλικία. Δεν έχεις να πας πουθενά. Η τρίτη ηλικία είναι και η τελευταία, αφού είναι ισόβια.

Μεσόκοπη λοιπόν. Απεχθέστατον! Ας το δεχθούμε όμως για να πάμε παρακάτω. Δεν είναι να χρονοτριβείς σ' αυτές τις ηλικίες, να επιμένεις, να τα ψιλοκοσκινίζεις, κακό του κεφαλιού σου.

Ένα κεφάλι, παρεμπιπτόντως, με ψαθάκι, σαν ελάχιστη προκαταβολή από το φωτοστέφανο που σε περιμένει όταν έρθει η ώρα σου.

Έτσι, σαν να σου παίρνουνε τα μέτρα.

¹τη δύναμη, το σφρίγος

²στο κατώφλι

³υποχωρήσεις

Πώς παρουσιάζει ο αφηγητής την ηρωίδα να βιώνει την ηλικία, την εμφάνιση και το παρελθόν της (μονάδες 10); Θεωρείς δικαιολογημένα τα αισθήματά της ή όχι και γιατί (μονάδες 5); Να αναπτύξεις την απάντησή σου σε 100-150 λέξεις.

45

Ως προς το πρώτο ερώτημα:

- Η βίωση της ηλικίας αποτελεί το κεντρικό ζήτημα του αποσπάσματος. Ο αφηγητής χρησιμοποιεί το επίθετο – δείκτη «απεχθέστατον»: η ηρωίδα παρουσιάζεται να αισθάνεται αποστροφή, αλλά και πικρία που βρίσκεται στη μέση ηλικία («κομμένη στα δύο», μεταφορά), δεν θεωρεί τον εαυτό της ώριμο, ώστε να συμβουλευσει τους νεότερους (λ.χ. η τυπογραφική μορφή του επιρρήματος «τίποτα») και τρέμει μπροστά στην προοπτική των γηρατειών («εσπέρα συνήθως», «προσγειώνεσαι στην τρίτη», μεταφορά και ειρωνεία), παρ' όλο που καταλήγει στην αποδοχή του αναπόφευκτου περάσματος του χρόνου («Ας το δεχτούμε όμως για να πάμε παρακάτω»).
- Η εμφάνισή της είναι επιμελημένη και διατηρεί στοιχεία νεότητας («φορώντας την αλκή μιας πρώτης νεότητας» μεταφορά), ωστόσο η ηρωίδα σχολιάζει με πικρία τα ενδυματολογικά στοιχεία που ή ίδια επέλεξε (το ψαθάκι), συσχετίζοντάς και αυτά με την πορεία προς τα γηρατεία και τον θάνατο («σαν να σου παίρνουνε τα μέτρα», παρομοίωση και μεταφορά).
- Ακόμη και το παρελθόν της το βιώνει αρνητικά, αμφισβητώντας τη σοφία της ωριμότητας (με τη ρητορική ερώτηση) και επισημαίνοντας ότι διαθέτει άποψη, αλλά όχι και το κουράγιο να την υποστηρίξει.

Ως προς τη δικαιολόγηση των αισθημάτων της ηρωίδας, η απάντηση είναι ελεύθερη · συναρτάται με τον ψυχισμό και την κοσμοθεωρία του κάθε μαθητή/τριας.

[Η γιαγιά του Κάρολου και της Λίλης]

Το παρακάτω απόσπασμα προέρχεται από το μυθιστόρημα της Σώτης Τριανταφύλλου «Αύριο, μια άλλη χώρα»(1997) που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις «Πόλις». Στο κείμενο γίνεται λόγος για τη γιαγιά των παιδιών, που επισκέπτεται την οικογένεια σε μία γιορτή.

Κι αυτή τη φορά δεν έλειψε κανένας · ήρθε από νωρίς η γιαγιά -η μαμά της μαμάς- «για να βοηθήσει», αλλά δεν βοήθησε, την έπιασε φλυαρία κι άρχισε να λέει στη μαμά ότι είναι χλωμή και ρώταγε τι έχει, τι συμβαίνει, μήπως έχει πυρετό - κι η μαμά τσαντίστηκε ακριβώς όπως τσαντίζεται ο Κάρολος όταν του κολλάει ο μπαμπάς. Η γιαγιά έκανε διάφορες παρατηρήσεις για το σπίτι, για την ταπετσαρία που έβαλε η μαμά στο σαλόνι, είπε ότι μοιάζει με τραπεζομάντηλο, κι έπειτα μπήκε στην κουζίνα κι άρχισε να τσακώνεται με τη Φώφη γιατί η Φώφη δεν σηκώνει κουβέντα από κανέναν και ποιος ξέρει τι της είπε πάλι η γιαγιά.

Η γιαγιά φαίνεται πολύ νέα για γιαγιά. Η γιαγιά του Πίπη έχει γκρίζα μαλλιά - περισσότερα άσπρα παρά μαύρα- και φοράει τσεμπέρι όπως οι γιαγιάδες που βλέπει ο Κάρολος τα καλοκαίρια στο χωριό. Όμως, η γιαγιά του Κάρολου ήτανε πολλά χρόνια στην Αφρική, στην Τανγκανίκα -ο Κάρολος έχει δει πού είναι στον γεωγραφικό χάρτη- μαζί με τον παππού, που όμως πέθανε όταν ο Κάρολος ήτανε πολύ μικρός. Μόλις γύρισαν στην Αθήνα -πριν από δέκα χρόνια περίπου- ο παππούς αρρώστησε κι η μαμά παντρεύτηκε τον μπαμπά: και λίγο αργότερα ο παππούς πέθανε επειδή αρρώστησε, κι η μαμά έκανε τον Κάρολο επειδή παντρεύτηκε (και μετά από δυο χρόνια έκανε και τη Λίλη, γιατί οι περισσότερες μαμάδες κάνουν δυο παιδιά - μονάχα ο Πίπης κι η Αφροδίτη δεν έχουνε αδέρφια). Η γιαγιά έγινε χήρα, αλλά η μαμά έχει πει ότι δεν την πείραξε καθόλου, ότι αντίθετα ξανάνιωσε — τώρα είναι εξήντα χρονών κι όλο πηγαίνει στο κομμωτήριο και βάζει λακ κι έχει μακριά νύχια που τα βάφει ασημί. Είναι πολύ καλή και δίνει στον Κάρολο πενηντάρικα, κολλαριστά, αλλά τους νευριάζει όλους - ο Κάρολος δεν κατάλαβε ποτέ γιατί τους νευριάζει τόσο, το μόνο εκνευριστικό είναι ότι υπεραγαπάει τη Λίλη, λέει ότι της μοιάζει και τη φιλάει συνέχεια και μάλιστα της αγόρασε τρανζιστοράκι με δερμάτινη θήκη. Κι η Λίλη το βάζει κάτω απ' το μαξιλάρι της κι ακούει εκπομπές. Τέλος πάντων.

46

Σε ποιο βαθμό ανταποκρίνεται η γιαγιά του Κάρολου και της Λίλης, για την οποία γίνεται λόγος στο κείμενο 2, στο στερεότυπο του φύλου και του ρόλου της; Ποια νομίζεις ότι είναι η προσφορά της στην οικογένεια; Να γράψεις την προσωπική σου άποψη και να την αιτιολογήσεις με στοιχεία από το κείμενο. (100 - 150 λέξεις)

(Το συγκεκριμένο μυθιστόρημα παρουσιάζει τη ζωή και τα προβλήματα μιας εύπορης, μεσοαστικής αθηναϊκής οικογένειας κατά τη δεκαετία του 1960.)

Η γιαγιά του μυθιστορήματος, όπως εμφανίζεται στο απόσπασμα, δεν ευθυγραμμίζεται με τα στερεότυπα για το φύλο και τον ρόλο της, εφόσον:

- δεν έχει την αναμενόμενη (για τότε) εμφάνιση της ηλικιωμένης («φαίνεται πολύ νέα για γιαγιά»), ερχόμενη σε αντίθεση με τη γιαγιά του άλλου παιδιού που «φοράει τσεμπέρι» ·
- έχει ιδιαίτερα επιμελημένο παρουσιαστικό (κομμωτήριο, λακ, μανικιούρ) ·

- δεν την έχουν καταβάλει οι δυσκολίες της ζωής, ούτε η χηρεία · αντίθετα, όπως αναφέρεται στο κείμενο, «ξανάνιωσε».

Από την άλλη μεριά, σαφώς υιοθετεί ορισμένους από τους παραδοσιακούς ρόλους και τις επεμβατικές συμπεριφορές:

- δίνει χρήματα και κάνει δώρα στα εγγόνια της, παρ' όλο που δεν τηρεί την ισορροπία ανάμεσα στο αγόρι και το κορίτσι ·
- ρωτάει επίμονα την κόρη της για την κατάσταση της υγείας της και όχι μόνο, διαισθανόμενη ότι κάποιο πρόβλημα υπάρχει ·
- κάνει παρατηρήσεις για τις επιλογές της οικογένειας και διαπληκτίζεται με το προσωπικό του σπιτιού.

Κοντολογίς το κείμενο, μέσα από ανάλαφρο, παιδικό και ελαφρώς ειρωνικό τόνο, παρουσιάζει την εικόνα μιας γιαγιάς που ισορροπεί έξυπνα ανάμεσα στο μοντέρνο και το

παραδοσιακό και προσφέρει, με τον τρόπο της, πολύτιμο έργο στην οικογένεια. Θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένας από τους συνεκτικούς κρίκους της οικογένειας, ως ένας παράγοντας που τους κρατάει όλους ενωμένους, παρ' όλο που – ανθρώπινο, ωστόσο – δεν της αναγνωρίζεται («τους νευριάζει όλους»).

Ο κλέφτης

*Το παρακάτω κείμενο είναι απόσπασμα από κλέφτικο δημοτικό τραγούδι, το οποίο περιλαμβάνεται στη συλλογή *Popularia Carmina Graeciae Recentioris* (= Λαϊκά Τραγούδια της Σύγχρονης Ελλάδας) που εκδόθηκε από τον Α. Passow (Λειψία 1860).*

- Βασίλη κάτσε φρόνιμα, να γίνεις νοικοκύρης, 1

Για ν' αποκτήσεις πρόβατα, ζευγάρια κι' αγελάδες,

Χωριά κι αμπελοχώραφα, κοπέλια¹ να δουλεύουν. –

Μάνα μου 'γω δεν κάθομαι να γίνω νοικοκύρης,

Να κάμ' αμπελοχώραφα, κοπέλια να δουλεύουν, 5

Και να 'μαι σκλάβος των Τουρκών, κοπέλι των σκυλιώνε.

Φέρε μου το βαριό σπαθί και τ' αλαφρό ντουφέκι,

Να πεταχτώ σαν το πουλί ψηλά στα κορφοβούνια,

Να πάρω δίπλα τα βουνά, να περπατήσω λόγκους,

Να βρω λημέρια² των κλεφτών, γιατάκια³ καπετάνιων. 10

.....

Πουρνό⁴ φιλεί τη μάνα του, πουρνό ξεπροβοδιέται.

Γεια σας βουνά με τους γκρεμνούς, λαγκάδια με τες πάχνες –

Καλώς το τ' άξιο το παιδί και τ' άξιο παλληκάρι – .

Οι Τούρκοι τον αγνάντεψαν και παγανιά⁵ του στέλνουν,
Πήγαν και τον καρτέρεσαν⁶ σ' ένα άγριο μονοπάτι, 15
Κ' εστοχαστήκαν τα σκυλιά πως ήταν σαν κι εδαύτους,
Σχοινιά 'χαν να τον δέσουνε, σαν νάτανε κριάρι.
Μα εκείνο τ' άξιο το παιδί, τ' άξιο το παλληκάρι
Σαν βγάζει το βαριό σπαθί και τσώκαμε⁷ γιουρούσι⁸,
Σα θεριστής εφάνηκε όταν θερίζ' αστάχια, 20
Μ' αντίς αστάχια θέριζε τα τούρκικα κεφάλια,
Θερίζει Τούρκους δεκοχτώ και λάβωσε τριάντα,
Τους πήρε και τα πλιάτσικα⁹ κι εγίνη καπετάνιος.

1υπηρέτες

2κρυψώνες

3κρεβάτια, καταλύματα

4πρωί

5παγίδα

6τον περίμεναν

7τους έκανε

8επίθεση

9τα λάφυρα, ό,τι πολύτιμο είχαν

Ποια είναι η επιθυμία της μητέρας του Βασίλη και ποια η δική του στην αρχή του κειμένου 2; Συμφωνείς ή διαφωνείς με την απόφαση του Βασίλη να κάνει πράξη την επιθυμία του στη συνέχεια του ποιήματος, και γιατί; Να αναπτύξεις την ερμηνεία σου σε 100 - 150 λέξεις.

Η επιθυμία της μητέρας του Βασίλη είναι να φέρεται ο γιος της πάντα συνετά, σύμφωνα με τους κοινωνικούς κανόνες («κάτσε φρόνιμα»), με στόχο να αποκτήσει όσα αγαθά συνιστούν τον πλούτο εκείνης της εποχής: ζώα, χωράφια, υπηρέτες (στ. 1-3).

- Ο Βασίλης απορρίπτει αυτό το κομφορμιστικό ιδανικό (στ. 4-5), εφόσον συνοδεύεται από την ιδιότητα του σκλάβου και τη δουλοπρεπή συμπεριφορά (στ. 6). Αντιθέτως, προτιμά την αντίδραση και την ελευθερία: ζητά όπλισμό (στ. 7), δηλώνει την πρόθεσή του να βγει στο βουνό, ως μοναδική διέξοδο ελευθερίας (στ. 8-9), και να ενωθεί με ομάδες κλεφτών (στ. 10).
- Η απάντηση στο β' ερώτημα είναι οπωσδήποτε ελεύθερη. Αν επιλεγεί από τους/τις μαθητές/τριες η συμφωνία με την επαναστατική στάση του έφηβου Βασίλη – το πιθανότερο – προτείνεται να στηριχτούν, για να τεκμηριώσουν τα γραφόμενά τους, στη συνέχεια του δημοτικού ποιήματος: ο Βασίλης κατορθώνει να εξουδετερώσει την παγίδα των αντιπάλων (στ. 14-17), να τους επιτεθεί (στ. 18-20) και να τους εξοντώσει (στ. 21-22). Τελικά αναδεικνύεται σε καπετάνιο των κλεφτών,

καταφέρνοντας να υλοποιήσει το όνειρό του απολύτως. Γι' αυτό – και για τη γενναιότητά του – χαρακτηρίζεται κατ' επανάληψη (στ. 13 και στ. 18) «άξιος». Οι μαθητές/τριες, από την άλλη, μπορούν και να διαφωνήσουν δικαιολογώντας την απάντησή τους και αντιπροτείνοντας μια άλλη επιλογή

Σαν τα τρελά πουλιά (απόσπασμα)

Το μυθιστόρημα «Σαν τα τρελά πουλιά» της Μαρίας Ιορδανίδου αναφέρεται στους ανθρώπους που αναγκάζονται να διασκορπίζονται λόγω πολιτικών-οικονομικών συνθηκών. Κεντρικό πρόσωπο είναι η Άννα και η μητέρα της, η Κλειώ, που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την Κωνσταντινούπολη και να μετοικήσουν αρχικά στην Αίγυπτο της δεκαετίας του 1920.

Έμμονη ιδέα είχε καταντήσει στην Άννα το ζήτημα της μόρφωσης. Δεν ήταν σνομπ. Τη μόρφωση την ήθελε, για να μπορέσει να ικανοποιήσει τα ερωτηματικά που είχε μέσα της. Δεν πειράζει. Θα το κατόρθωνε κάποτε. Σιγά-σιγά.

Έτσι κυλούσε η ζωή της Άννας, όμορφα και καλά, και έτσι θα την άφηνε να κυλά κάθε γνωστικό κορίτσι στη θέση της. Θα μάζευε παραδάκι, θα τσαλαβούταγε για λίγο για διασκέδαση στην περίφημη μόρφωση, αφού την είχε πάρει τόσο από καρδιά, θα έκανε κανένα ταξιδάκι στο εξωτερικό, και θα περίμενε να περάσει η Τύχη να της φέρει έναν καλό γαμπρό. Πλούσιο θέλεις; Νά τονα. Ο ξάδερφος της νύφης τους της Ειρήνης, λεβέντης καμιά τριανταριά χρονών, που τώρα μόλις γύρισε από την Οξφόρδη με δίπλωμα χημικού μηχανικού στην τσέπη του και με του κόσμου τα φεντάνια² μπαμπάκι στην Κάτω Αίγυπτο, έτοιμος είναι. Την ερωτεύτηκε την Άννα, και ήταν τόσο σίγουρος πως η Άννα θα χύνονταν αμέσως να τον πάρει, που παράγγειλε μονόπετρο διαμαντένιο δαχτυλίδι στο Παρίσι και γούνα σινσιλά³, πριν το προτείνει ακόμα. Το έμαθε η Κλειώ από την Ειρήνη, που το έμαθε απ' τη θεία του γαμπρού.

Μιρμιρία⁴ την έπιασε την Άννα σαν τάμαθε αυτά. «Απα-πά-πά, να πάρει το χρυσοκάνθαρο⁵, ν' ανοίξει σαλόνι κοσμικής κυρίας, να γίνει dame patronesse⁶; Δεν είμαστε καλά! – Καλέ τρελάθηκες; Και σαν τρελάθηκες πες το μας, να φέρουμε παπά να σε διαβάσει.»

Τίποτα δε θέλει ν' ακούσει η Άννα. Καλά. Στο καλό να πάει, δε θέλει να πάρει πλούσιο, ας πάρει φτωχό. Φτωχοί στο γύρο σαν τα μαλλιά μου.

«Πάρε κανέναν άνθρωπο της σειράς σου. Κανέναν τίμιο άνθρωπο και καλό, όπως παντρεύτηκε η γιαγιά σου και η θεία σου η Αγαθώ. Πάρε κανένα Μανωλιό που να του λες κάθε τόσο: «Τίς εστί πλούσιος, Μανωλιό μου; Ο εν τω ολίγω αναπαυόμενος». Άνοιξε σπιτικό με γιούκια⁷ και κελάρια. Μάζεψε κουρελόμπογους, γέμισε καβανόζια⁸ με τουρσιές, ψήσε ανοιξιάτικο γλυκό, φθινοπωρινά ρετσέλια⁹. Κάνε παιδιά, εγγόνια, δισέγγονα, και σαν έρθει η ώρα σου πέθανε όμορφα και καλά και περίμενε σύμφωνα με την τάξη και την ιεραρχία να γράψουν πάνω στην πλάκα του τάφου σου: Ενθάδε κείται... κλπ., όπως κάνουν όλοι οι γνωστικοί ορθόδοξοι και καθώς πρέπει άνθρωποι.»

Όχι, ούτε αυτό. Ε, τι θέλει λοιπόν; Θέλει να μορφωθεί. Θέλει να βρει έναν άνθρωπο που θα τη βοηθήσει να μορφωθεί. Αμέτη-μουαμέτη¹⁰ τόβαλε να μορφωθεί, για να καταλάβει τι γίνεται στο γύρο της. Γιατί να υπάρχει τέτοια ανισότητα, τέτοια σκληρότητα, τέτοια απανθρωπιά. Ποιος φταίει; Και τι κάνει επιτέλους αυτός ο

πανάγαθος Πλάστης που στέκεται και σεργιανά αυτή την ασυναρτησία που δημιούργησε; Και τι μπορείς να κάνεις για να βοηθήσεις σε τίποτα;

2 φεντάνι: μονάδα μέτρησης επιφάνειας, κυρίως έκτασης γης, που ισούται με 4.200 τ.μ.

3 σινσιλά (τσιντσιλά): είδος γούνας

4 Μιρμιρία: θλίψη, μελαγχολία

5 χρυσοκάνθαρος: άνθρωπος πλούσιος και ξιπασμένος

6 dame patronesse: παντοδύναμη γυναίκα, «κυρά κι αρχόντισσα»

7 γιούκι (γιούκος): στοίβα από σεντόνια, κουβέρτες, χαλιά κ.λπ.

8 καβανόζι: μεταλλικό δοχείο για γλυκά, τουρσιά των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης

9 ρετσέλι: γλυκό του κουταλιού

10 αμέτη μουαμέτη (αμέτι μουχαμέτι): οπωσδήποτε, με κάθε τρόπο

Να ερμηνεύσεις την επιθυμία της Άννας για μόρφωση λαμβάνοντας υπόψη τα νοήματα του Κειμένου 2 και την εποχή στην οποία αναφέρεται. Ποια είναι η προσωπική σου τοποθέτηση στην επιθυμία της Άννας; Να αναπτύξεις την απάντησή σου σε 120 -150 λέξεις.

Βασικά σημεία του κειμένου στα οποία θα στηριχθεί η απάντηση:

- *Τη μόρφωση την ήθελε, για να μπορέσει να ικανοποιήσει τα ερωτηματικά που είχε μέσα της.*
- *Αμέτη-μουαμέτητόβαλε να μορφωθεί, για να καταλάβει τι γίνεται στο γύρο της. Γιατί να υπάρχει τέτοια ανισότητα, τέτοια σκληρότητα, τέτοια απανθρωπιά. Ποιος φταίει; Και τι κάνει επιτέλους αυτός ο πανάγαθος Πλάστης που στέκεται και σεργιανά αυτή την ασυναρτησία που δημιούργησε; Και τι μπορείς να κάνεις για να βοηθήσεις σε τίποτα;*

Στις αρχές του 20ου αιώνα (1920) η μόρφωση δεν ήταν δεδομένη για μια γυναίκα, αφού κύριος στόχος ήταν ένας καλός γάμος.

Η Άννα επιθυμεί να μορφωθεί

- για να απαντήσει στα ερωτηματικά που τη βασανίζουν
- για να ερμηνεύσει τον κόσμο γύρω της
- για να κατανοήσει τους λόγους που επικρατεί η ανισότητα και η απανθρωπιά
- για να ξεπεράσει τις προλήψεις και τις προκαταλήψεις της εποχής της
- για να μπορέσει να αναλάβει δράση και να βοηθήσει τους γύρω της

Ο μαθητής μπορεί να

- συμμαριστεί την επιθυμία της Άννας, καθώς αντιλαμβάνεται τους προβληματισμούς της, αναγνωρίζει τη σημασία της μόρφωσης για την ερμηνεία κάποιων κοινωνικών φαινομένων, για την κοινωνική πρόοδο και την απαλλαγή από προκαταλήψεις και στερεότυπα που κρατούσαν δέσμιους τους ανθρώπους της εποχής της.
- θαυμάσει την Άννα για την τόλμη της να ξεπεράσει το κατεστημένο της εποχής και να διεκδικήσει το δικαίωμα στη μόρφωση που θα διευρύνει τους ορίζοντές της.
- αναγνωρίσει την έμφυτη περιέργειά της και την έντονη επιθυμία της για μόρφωση για κοινωνικούς και ανθρωπιστικούς λόγους κι όχι για οικονομική ή

επαγγελματική αποκατάσταση, κριτήρια με τα οποία αντιμετωπίζεται σήμερα η μόρφωση.

Στον δάσκαλο

Το παρακάτω ποίημα του Κωστή Παλαμά περιέχεται

ι στα Άπαντα του Κωστή Παλαμά (τ. 16), εκδόσεις « Μπίρης » ,

Αθήνα 1972

«

Σμίλεψε πάλι, δάσκαλε, ψυχές!

Κι ότι σ' απόμεινε ακόμη στη ζωή σου,

Μην τ' αρνηθείς! Θυσίασέ το ως τη στερνή πνοή σου!

Χτισ' το παλάτι, δάσκαλε σοφέ!

Κι αν λίγη δύναμη μεσ' το κορμί σου μένει,

Μην κουρασθείς. Είν' η ψυχή σου ατσαλωμένη.

Θέ μελα βάλε τώρα πιο βαθειά,

Ο πόλεμος να μη μπορεί να τα γκρεμίσει.

Σκάψε βαθειά. Τι κι' αν πολλοί σ' έχουνε λησμονήσει;

Θα θυμηθούνε κάποτε κι αυτοί

Τα βάρη που κρατάς σαν Άτλαντας στην πλάτη,

Υπομονή! Χτίζε, σοφέ, της κοινωνίας το παλάτι ... »

51

Ποιο συναίσθημα εκφράζει το ποιητικό υποκείμενο προς τον δάσκαλο στο Κείμενο 2; Να τεκμηριώσεις την απάντησή σου με σχετικές αναφορές και να εκφράσεις την προσωπική σου συμφωνία ή διαφωνία απέναντι σε αυτή τη στάση προς τον δάσκαλο. Η ερμηνεία σου να εκτείνεται σε 100 –150 λέξεις.

Συναισθήματα ποιητικού υποκειμένου:

Το ποιητικό υποκείμενο θαυμάζει, αναγνωρίζει το έργο του δασκάλου, τον ενθαρρύνει, του συμπαραστέκεται (προστακτική έγκλιση «σμίλεψε, σκάψε κλπ», θαυμαστικά, επανάληψη «σοφέ», «σαν Άτλαντας»).

Συμφωνία με το ποιητικό υποκείμενο: παιδαγωγικός ρόλος δασκάλου, αποτελεί πρότυπο, εμπνέει τους μαθητές του, φέρει μεγάλη ευθύνη για τη διαπαιδαγώγηση των νέων, προετοιμάζει τους αυριανούς πολίτες της κοινωνίας, επιτελεί λειτούργημα, κοπιώδες έργο, είναι ακάματος, οπλισμένος με υπομονή, κ.ά.

Διαφωνία με το ποιητικό υποκείμενο: έχει χαθεί ο παιδαγωγικός ρόλος του δασκάλου, ασκεί μικρή επιρροή στους μαθητές του, το έργο του έχει απαξιωθεί, τα μέσα

ενημέρωσης έχουν υποκαταστήσει πλέον το ρόλο του, δεν συνιστά πρότυπο για τους νέους, σπανίζουν οι αξιόλογοι εμπνευσμένοι δάσκαλοι κ.ά.

«Αναφυλλητό. XXXVIII», (απόσπασμα)

Το ποίημα που ακολουθεί είναι του Γιάννη Ρίτσου από τη συλλογή Υδρία (1957-1958)

[...]Τα παιδιά θέλουν παπούτσια

τα παιδιά θέλουν ψωμί

θέλουνε και φάρμακα,

δούλεψε κ' εσύ.

Γέλα, κλαίγε κι όλο λέγε,

το παιδί: ζωή. Τίποτ' άλλο. Ζωή.

Ζύμωνε στη σκάφη,

πρώτο σου ζυμάρι,

πρώτο σου ψωμί

πρώτο σου σταυρόψωμο

μια ψωμένια κούκλα για το παιδί.

Ζύμωνε τη λάσπη,

πρώτη σου μυστηριά

πρώτο πηλοφόρι

ένα καλυβάκι μια μικρούλα αυλή για το παιδί.

Ζύμωνε το χώμα

με το δάκρυ-δάκρυ

ζύμωνε τη λάσπη

φτιάξε ένα χωμάτινο πουλί

να πετάει τη νύχτα

και να κελαϊδεί

για το παιδί.

Τούτη είναι η ζωή μας

τούτο το μεγάλο — τίποτ' άλλο. Γέλα, κλάψε, πες ό,τι θες. Το παιδί: ζωή. Τίποτ' άλλο!

Να εκφράσεις σε 100 -150 λέξεις τη συμφωνία ή τη διαφωνία σου με την άποψη που έχει το ποιητικό υποκείμενο για τα παιδιά με σχετικές αναφορές στο Κείμενο 2.

Βασικές ιδέες του ποιητικού υποκειμένου με τις οποίες ο μαθητής μπορεί να συμφωνήσει ή

να διαφωνήσει:

- τα παιδιά έχουν υλικές ανάγκες (1η στροφή Τα παιδιά θέλουν παπούτσι α, τα παιδιά
- θέλουν ψωμί, θέλουνε και φάρμακα)
- τα παιδιά πρέπει να είναι η προτεραιότητά μας (2η στροφή επανάληψη: πρώτο)
- κοπιώδεις προσπάθειες για την κάλυψη των αναγκών των παιδιών (3η 4η στροφή)
- τα παιδιά είναι ό,τι πιο σημαντικό υπάρχει, είναι η ίδια η ζωή (Το παιδί: Τίποτ' άλλο!)

Το ψωμί

«Το ψωμί» είναι ένα από τα διηγήματα της συλλογής «Μικρά πείσματα» (2017) που η συγγραφέας Εύα Μαθιουδάκη έγραψε μέσα στον συρμό του τρένου στα καθημερινά δρομολόγια της για τη δουλειά. Τα διηγήματά της, γραμμένα στο κινητό τηλέφωνό της, βασίζονται στην έμπνευση της στιγμής.

[...]

Θα του έκανε σβίγκους, σβίγκους με μέλι, έτσι για διαφορά. Οι σβίγκοι θύμιζαν στο Βασίλη τη

μάνα του και απόψε είχε διακρίνει στα μάτια του ότι γύρευε κάπου να πιαστεί, να παρηγορηθεί. Είχαν

μιλήσει νωρίς το μεσημέρι με τα παιδιά, ήταν χαμένα στις έγνοιες τους, τον κατάλαβε με τον τρόπο που

έκλεισε το τηλέφωνο ανέκφραστος. Το νήμα της κουβέντας δεν είχε καταφέρει να το πιάσει σήμερα ο

Βασίλης ούτε με εκείνην ούτε με τους γιους του και τις νύφες του. Ανοιγόκλεινε το βιβλίο του άσκοπα και

άλλαζε τα κανάλια. Κάποια στιγμή σηκώθηκε, τακτοποίησε ένα δυο χαρτιά στο γραφείο του, άκεφος.

Του άρεσε να κουβεντιάζει, κοινωνικός και μελίχιος πάντοτε

, ενθουσιαζόταν με τους συνομιλητές,

με τα ίδια του τα λόγια, με τη ζωή! Χρόνια και χρόνια μετά τη σύνταξη, άεργος δε βρέθηκε ποτέ του και

πάντα κάτι βρισκόταν να τον σηκώσει από τον καναπέ. Καμάρωνε. «Παντόφλες δε φορώ και δεν θα

φορέσω και ποτέ μου» έλεγε στους συναδέλφους του στα τηλέφωνα.

Απόψε όμως ήταν αλλιώς, σαν να είχε γεράσει ξαφνικά, και αυτή το ίδιο μαζί του. Έβαλε τη μαγιά

σε μία λεκανίτσα, τη διέλυσε με το χλιαρό γάλα και την άφησε να φουσκώσει. Μπελάς οι σβίγκοι, οι

τηγανίτες πιο εύκολες.

Π

ετάχτηκε η μασίνα μασίνα¹, χαθήκανε και οι βεγγέρες βεγγέρες² τους. Παλιά χτυπούσε την πόρτα ο γείτονας, ο

συγγενής και έπαιρνε για λίγο ή για πολύ για να ανταλλάξουν τα νέα της ημέρας, να φέρει από το

περίσσεμά του, να ζητήσει κάτι για την ανάγκη του. Το τηλέφωνο και οι αποστάσεις τα ισοπέδωσαν όλα

αυτά. Τι τα σκεφτόταν τώρα; Αυτή πάντα ήταν περήφανη για την αυτάρκεια και την ανεξαρτησία τους, να

όμως που είχε έρθει το πράγμα αλλιώς. Ίσως τελικά και να την είχαν ανάγκη τη συντροφιά. Κι αυτό θα

περάσει, σκέφτηκε. Μια κακο κεφιά είναι, θα περάσει.

Εκείνη τη στιγμή χτύπησε το κουδούνι. Ποιος να 'ναι τέτοια ώρα; Αναρωτήθηκε. Ανασηκώθηκε και

ο Βασίλης από τον καναπέ. Πήγε λίγο φοβισμένα να ανοίξει. «Καλησπέρα», φώναξε μια φωνή πίσω από τα

κάγκελα της πόρτας, «ο Άγγελος είμαι από απέναντι». «Έλα, παιδί μου, έλα μέσα», άκουσε τη φωνή της.

Μπήκε μέσα, ψηλός, γεροδεμένος, μ' ένα τεράστιο χαμόγελο και με ένα πακέτο στο χέρι. «Καλησπέρα, κ. Βασίλη, εκεί που δουλεύω στον Ασπρόπυργο έχει δίπλα μας έναν καλό φούρνο από τους παλιούς, πήγα σήμερα μετά το σχολασμα και πήρα ένα καρβέλι για μένα και ένα για εσάς, σκέφτηκα ότι θα σας αρέσει, εσάς ειδικά, που αγαπάτε τις καλές αγνές γεύσεις.» «Να 'σαι καλά, ευχαριστούμε που μας σκέφτηκες. Κάτσε να ζεσταθείς.» Πήγε πάλι στην κουζίνα, η ζύμη είχε φουσκώσει και το τηγάνι έκαιγε. Σε λίγο μία λαχταριστή πιατέλα με σβίγκους και τσάι έμπαινε στο σαλόνι. Η φωτιά άναβε ζωηρά, και η κουβέντα και το γαλάζιο βλέμμα του Βασίλη. Να 'ναι καλά το παλικάρι, θα την έβγαζαν και τούτη τη βραδιά!

1 η ξυλόσομπα

2 η επίσκεψη σε σπίτι που συνήθως διαρκεί ως το βράδυ.

Ποιο είναι, κατά τη γνώμη σου, το βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει το ηλικιωμένο ζευγάρι του Κειμένου 2; (μονάδες10) Ποιες σκέψεις και συναισθήματα σου προκάλεσε η ανάγνωση του αποσπάσματος; (μονάδες5) Να αναπτύξεις την απάντησή σου σε 100 -150περίπου λέξεις.

Πρόβλημα ηλικιωμένου ζευγαριού: η μοναξιά, η έλλειψη επικοινωνίας με τα παιδιά τους, η αποξένωση από τους οικείους και τους γείτονες (τηλεφωνική επικοινωνία, αποστάσεις), η αίσθηση ότι δεν αναζητά κανείς την επαφή και επικοινωνία μαζί τους (τεκμηριωμένα με αναφορές στο κείμενο).

Ενδεικτικά συναισθήματα :

□ λύπη, μελαγχολία, στενοχώρια, συμπόνια γιατί το ζευγάρι βιώνει την αποξένωση από τους οικείους του.

□ κατανόηση, γιατί ο καθένας μπορεί να βρεθεί στη θέση τους.

□ ικανοποίηση/ ανακούφιση στο τέλος του αποσπάσματος, γιατί η επίσκεψη του νεαρού χαροποίησε τον ηλικιωμένο κ. Βασίλη και άλλαξε το «βαρύ» κλίμα στο σπίτι τους.

[Των είκοσί μου χρονώ θύμηση μ' ευφραίνεις]

Στο ποίημα ο εξηνταεπτάχρονος Κωστής Παλαμάς (1859-1943) ξαναθυμάται τα είκοσί του χρόνια και απευθύνεται στον εαυτό του.

Των είκοσί μου χρονώ θύμηση μ' ευφραίνεις³.

Κοιμάται η χώρα, κ' η εξοχή, γιορτή. Και να πηγαίνεις,
πρωϊνός περπατητής με την καρδιά στα χείλη.

Γλύκα. Το αμπέλι θησαυρός με το χρυσό σταφύλι.

Χορός το βήμα σου, ανασταίνει κ' η αύρα που ανασαίνεις,
νεράκι πίνεις, και είν' αρχή ζωής μακαρισμένης⁴.

Αναγαλλιάζει ο Αύγουστος μέσ' στις δροσιές του Απρίλη,

Όλα είν' ωραία, για το τραγούδι και για το κοντύλι⁵.

Και από το σπίτι να περνάς της πολυαγαπημένης
με τα κλειστά παράθυρα, κ' εσύ να περιμένης,
τον ήλιο σα να ξύπνησες να ιδής που θ' ανατείλη,
ν' ανοίξη ένα παράθυρο, των ουρανών η πύλη.

55

3 ευφραίνω = προξενώ σε κάποιον πολλή ευχαρίστηση ή χαρά

4μακαρισμένης = ευτυχισμένης, ευλογημένης

5κοντύλι (το) = είδος γραφίδας που χρησιμοποιούσαν παλαιότερα

Ποια συναισθηματική κατάσταση προκαλεί στο ποιητικό υποκείμενο η θύμηση της νιότης του στο Κείμενο 2 και γιατί; Συμφωνείς ή διαφωνείς με αυτή του την αντίδραση; Να αναπτύξεις την απάντησή σου σε 100-150 λέξεις.

Οποιαδήποτε διαπίστωση από τους/τις μαθητές/-τριες θεωρείται αποδεκτή, εφόσον μπορεί να συσχετιστεί/ τεκμηριωθεί με στοιχεία/ χωρία του κειμένου, χωρίς να δίνεται με τρόπο αυθαίρετο.

Η θύμηση της νιότης ξυπνά ευχάριστα συναισθήματα στο ποιητικό υποκείμενο (μ' ευφραίνεις, με την καρδιά στα χείλη, γλύκα). Αναπολεί με χαρά την ηλικία των είκοσι ετών, ηλικία γεμάτη ενέργεια (Χορός το βήμα σου, ανασταίνει κ' η αύρα που ανασαίνεις, νεράκι πίνεις, και είν' αρχή ζωής μακαρισμένης), αρχή μιας ευτυχισμένης ζωής, με θετική αύρα και διάθεση. Το στοιχείο που φαίνεται ότι νοσηματοδοτεί τη ζωή του στη νεανική ηλικία και τροφοδοτεί γλυκά την ανάμνηση είναι ο έρωτας (Και από το

σπίτι να περνάς της πολυαγαπημένης). Στην τρίτη στροφή του ποιήματος αποτυπώνεται η διασύνδεση έρωτα

και νιότης, φαίνεται ότι ο έρωτας είναι η δύναμη που προσδιορίζει τη συμπεριφορά του και τον τρόπο που βλέπει τον κόσμο, τον κάνει να χαίρεται τις ομορφιές της φύσης και τη γλύκα της νιότης και της ζωής και να θεωρεί την ανταπόκριση της αγαπημένης του ως φως και πηγή της μεγαλύτερης ευτυχίας.

Ανάλογα με τον βαθμό πρόσληψης και συναισθηματικής ανταπόκρισης του κειμένου, αλλά και τον παραστατικό τους κύκλο οι μαθητές/τριες μπορούν να εκφράσουν τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους με την αντίδραση του ποιητικού υποκειμένου. Ειδικότερα, μπορούν να τη θεωρήσουν υπερβολική και ρομαντική για τα δεδομένα της εποχής μας ή να συμφωνήσουν με την αναγεννητική δύναμη του έρωτα και τη γλυκιά ανάμνηση της νιότης

Ο γάτος Κρου

Στο κείμενο παρουσιάζεται η ζωή και η λαχτάρα του ορφανού γάτου Κρου. Ανήκει στην ποιητική συλλογή του Νίκου Δήμου (1935-) Το βιβλίο των γάτων (1η έκδοση 1977, 6η έκδοση 2017).

Οι άλλοι λένε μιάο, νιάου, ρνιάρρ,
αυτός κάνει μόνο: «κρου».
Έναν ήχο σαν λυγμό,
σαν κρώξιμο μοναχικού πουλιού.

Είναι μοναχικός.
Θύμα της κακής αγάπης.
-Ωραία τα γατάκια μικρά, μα, σαν μεγαλώσουν...

Έτσι ο Κρου έμεινε ορφανός.
Οι άλλοι ζητιανεύουν φαΐ
αυτός, σπίτι.
Μπαίνει αθόρυβα, κρύβεται
κι όταν πλησιάζεις κάνει πως δεν υπάρχει.
«Δεν υπάρχω-δεν υπάρχω», λέει μέσα του
και κλείνει σφιχτά τα μάτια, να μην τον δεις.
Να μείνει στο σπίτι.
Στο σπίτι.

Είδα το Χαμένο Παράδεισο,
ένιωσα τη Νοσταλγία του Γυρισμού

στην αγωνία του Κρου
κάτω από τον καναπέ, στην κραυγή του Κρου
όταν τον διώχνουν,
στη λαχτάρα του Κρου
όταν κοιτάει
το σπίτι.

Στο Κείμενο 2 αποτυπώνεται μια κατάσταση που χαρακτηρίζει τον γάτο Κρου. Ποια είναι αυτή, πού οφείλεται και ποιες σκέψεις ή συναισθήματα σου δημιουργεί; Να αναπτύξεις την ερμηνεία σου σε 100-150 λέξεις.

Οποιαδήποτε διαπίστωση από τους/τις μαθητές/-τριες θεωρείται αποδεκτή, εφόσον μπορεί να συσχετιστεί/ τεκμηριωθεί με στοιχεία/ χωρία του κειμένου, χωρίς να δίνεται με τρόπο αυθαίρετο.

Ο γάτος Κρου είναι κυριευμένος από τη θλίψη, τη νοσταλγία και την επιθυμία να έχει ένα σπίτι με κάθε κόστος, ακόμη και «σβήνοντας» την παρουσία του, καταργώντας τον εαυτό του. Η λαχτάρα του οφείλεται στο ότι είναι μοναχικός και ορφανός, διωγμένος από το σπίτι όπου μεγάλωσε. Αυτό του το παράπονο δηλώνει και η φωνή του που του δίνει και το όνομά του. Οι μαθητές/τριες μπορούν να απομονώσουν λέξεις ή φράσεις του κειμένου που παραδειγματικά αποδεικνύουν τις παραπάνω διαπιστώσεις (Έναν ήχο σαν λυγμό, Είναι μοναχικός, έμεινε ορφανός, Οι άλλοι ζητιανεύουν φαΐ αυτός, σπίτι, κι όταν πλησιάζεις κάνει πως δεν υπάρχει ... Να μείνει στο σπίτι, Είδα το Χαμένο Παράδεισο, ένιωσα τη Νοσταλγία του Γυρισμού στην αγωνία του Κρου ... στην κραυγή του Κρου ... στη λαχτάρα του Κρου όταν κοιτάει το σπίτι κ.λπ.)

Ακολουθώς, οι μαθητές/τριες εκφράζουν τις σκέψεις ή/και τα συναισθήματά τους, ενώ μπορούν να σχολιάσουν και τη διάσταση του συμβόλου που αποκτά ο ορφανός και έκπτωτος από το κοινωνικό σύνολο γάτος Κρου.

58

Γράμματα απ' το μέτωπο

Το ποίημα είναι του Γιάννη Ρίτσου (1909-1990) και ανήκει στη συλλογή Πυραμίδες (1935: Ποιήματα. 1930-1942, τ. Α΄, Κέδρος, Αθήνα 1979, σ. 150.

Μάνα, τον ήλιο εδώ σκεπάζουν ίσκιοι
κι αναπαμό ποτέ η καρδιά δε βρίσκει ένα
οι αυγές κ' οι νύχτες μας γυρνούν·
φριχτές πεντάλφες γράφουν στο σκοτάδι
σήματα, που τον κίνδυνο μηνούν,
πύρινα φίδια από τα βάθη του Άδη.
Ζούμε στ' αμπριά1 θαμμένοι, διπλωμένοι

κ' έξω απ' την τρύπα ο θάνατος περμένει.
Μας έπνιξαν το φως και τη χαρά,
στεγνώσαν την ψυχή μας και το σώμα,
μα κάτι μέσα μας κυλά βουερά
και ξέσπασμα δε βρήκε κάπου ακόμα.
Φουσκώνουν της ζωής μας τα πελάη·
σ' όλες τις φλέβες μου, αίμα μου, κυλάει
της Μαριγώς το φλογερό φιλί...
(θέλω να πω, μητέρα μου, για κείνο
το φιλί της που μου 'δωσε δειλή
προτού από την πατρίδα μας μακρύνω).
Η κάθε μου ίνα τη χαρά φωνάζει,
μα ο πόλεμος τη νιότη μου σκεπάζει
και με ασάλι αναμμένο με κεντά·
όμως μέσα η καρδιά μου δε λυγίζει.
Μητέρα, εδώ, στο θάνατο κοντά,
πρωτόμαθα το πόσο η ζωή αξίζει.

59

1 Χαρακώματα, καταφύγια

Ποιο είναι το κυρίαρχο συναίσθημα του ποιητικού υποκειμένου στο Κείμενο 2 και πού αποδίδεται; (μονάδες 10) Πιστεύεις ότι είναι δικαιολογημένο; (μονάδες 5) Να αναπτύξεις την ερμηνεία σου σε ένα κείμενο 100 - 150 λέξεων.

Το κυρίαρχο συναίσθημα του ποιητικού υποκειμένου είναι η δίψα για ζωή, καθώς βιώνει την ακραία και οριακή εμπειρία του πολέμου. Όλο το ποίημα έχει έντονο εξομολογητικό χαρακτήρα, καθώς πρόκειται ουσιαστικά για μια επιστολή του ποιητικού υποκειμένου προς τη μητέρα του. Σε αυτή την εξομολόγησή του νιώθει την ανάγκη να τονίσει πως, παρά τις τραγικές συνθήκες στις οποίες ζει, η λαχτάρα για ζωή παραμένει ακλόνητη και ανυποχώρητη στις κάθε είδους σωματικές και ψυχικές κακουχίες, ενώ στηρίγματά του στον εσωτερικό του αγώνα είναι η μητέρα του και η αγαπημένη του. Τέλος, επισημαίνει πως την αξία της ζωής την συνειδητοποιεί ο άνθρωπος, όταν βρίσκεται κοντά στον θάνατο.

• Το συναίσθημα του ποιητικού υποκειμένου δικαιολογείται, καθώς ο κάθε άνθρωπος, όταν βιώνει ακραίες και φρικτές καταστάσεις, αναλογίζεται το δώρο της ζωής. Τότε κάνει την αυτοκριτική του, αναλογίζεται τα λάθη του και εκτιμά ό,τι έχασε.

Ελεγείο1 πάνω στον τάφο ενός μικρού αγωνιστή

Το ποίημα του Νικηφόρου Βρεττάκου (1912-1991) ανήκει στην ποιητική συλλογή «Η παραμυθένια πολιτεία» (1947), στην οποία ο ποιητής υμνεί τους αγώνες των Ελλήνων για την εθνική τους ανεξαρτησία. Αντλήθηκε από το βιβλίο: Τα ποιήματα, τ. 1, Τρία Φύλλα, Αθήνα 1981, σ. 141-142

Πάνω στο χώμα το δικό σου λέμε τ' όνομά μας.

Πάνω στο χώμα το δικό σου σχεδιάζουμε τους κήπους και τις πολιτείες μας.

Πάνω στο χώμα σου Είμαστε. Έχουμε πατρίδα.

Έχω κρατήσει μέσα μου την τουφεκιά σου.

Γυρίζει μέσα μου ο φαρμακερός ήχος του πολυβόλου.

Θυμάμαι την καρδιά σου που άνοιξε κι έρχονται στο μυαλό μου

κάτι εκατόφυλλα τριαντάφυλλα

που μοιάζουνε σαν ομιλία του απείρου προς τον άνθρωπο. '

Έτσι μας μίλησε η καρδιά σου.

Κι είδαμε πως ο κόσμος είναι μεγαλύτερος

κι έγινε μεγαλύτερος για να χωρά η αγάπη.

Το πρώτο σου παιχνίδι, Εσύ.

Το πρώτο σου αλογάκι, Εσύ.

Έπαιξες τη φωτιά. Έπαιξες το Χριστό.

Έπαιξες τον Αϊ Γιώργη και το Διγενή.

Έπαιξες τους δείχτες του ρολογιού που κατεβαίνουν απ' τα μεσάνυχτα.

Έπαιξες τη φωνή της ελπίδας εκεί που δεν υπήρχε φωνή.

Η πλατεία ήταν έρημη. Η πατρίδα είχε φύγει.

Ήταν καιρός! Δε βάσταξε η καρδιά σου περισσότερο!

Ν' ακούς κάτω απ' τη στέγη σου τ' ανθρώπινα μπουμπουνητά της Ευρώπης!

Άναψες κάτω απ' το σακάκι σου το πρώτο κλεφτοφάναρο.

Καρδιά των καρδιών! Σκέφτηκες τον ήλιο και προχώρησες...

Ανέβηκες στο πεζοδρόμιο κι έπαιξες τον Άνθρωπο!

1θρηνητικό ποίημα

Λαμβάνοντας υπόψη τον τίτλο και το περιεχόμενο του ποιήματος να ερμηνεύσεις το ύφος λόγου που κυριαρχεί (μονάδες 10) και να γράψεις τις σκέψεις και τα

συναισθήματα που σου δημιούργησε η ποιητική ανάγνωση (μονάδες 5). Η απάντησή σου να εκτείνεται από 100-150 λέξεις.

Το ύφος του ποιήματος είναι σοβαρό, επαινετικό-εγκωμιαστικό για τη νεανική θυσία, ενώ απουσιάζει ο μελοδραματισμός, παρόλο που η λέξη «ελεγείο» του τίτλου παραπέμπει σε θρήνο. Συνάμα είναι και γλαφυρό (πολλά σχήματα λόγου και μεταφορική χρήση της γλώσσας).

- Ο τόνος του ποιήματος υπηρετεί το περιεχόμενό του, καθώς στόχος του ποιητικού υποκειμένου είναι η ανάδειξη της νεανικής θυσίας ως υπέρτατης και διαχρονικής απόδειξης προσφοράς(στους πρώτους στίχους τονίζεται μέσω της αντίθεσης της κτητικής αντωνυμίας « δικό σου» και του α' πληθυντικού προσώπου), θάρρους και αυταπάρνησης («Το πρώτο σου παιχνίδι, Εσύ...Διγενή!»), πατριωτισμού ,αγάπης και υπεράσπισης των ιδανικών («Ήταν καιρός...Άνθρωπο!»)

- Αυτό το οποίο ενδιαφέρει το ποιητικό υποκείμενο είναι να τονίσει το ασυμβίβαστο της νεανικής ηλικίας με την μεγάλη θυσία (εξιδανίκευση της θυσίας). Γι αυτό ο θρήνος καθίσταται περιττός για μια τέτοια πράξη, αν και ο θάνατος ενός νέου παιδιού παραβιάζει τη φυσιολογική πορεία της ζωής.

- Συναισθήματα: Αναμένεται οι μαθητές/τριες να εκφράσουν λύπη για το χαμό ενός νέου ανθρώπου, αλλά ταυτόχρονα θαυμασμό και περηφάνια για τη θυσία

Αυτό το αστέρι είναι για όλους μας (απόσπασμα)

Το ποίημα έχει γράψει ο Τάσος Λειβαδίτης (1922-1988) και ανήκει στην ποιητική συλλογή «Αυτό το αστέρι είναι για όλους μας», που εκδόθηκε το 1952 και είναι αφιερωμένη στην σύζυγο του ποιητή.

Σαν ήμουνα παιδί και μ' έβλεπε λυπημένο η μητέρα μου

έσκυβε και με ρωτούσε. Τι έχεις αγόρι;

Δεν μιλάγα. Μονάχα κοίταζα πίσω απ' τον ώμο της

ένα κόσμο άδειο από σένα.

Και καθώς πηγαινόφερνα το παιδικό κοντύλι2

ήτανε για να μάθω να σου γράφω τραγούδια.

Όταν ακούμπαγα στο τζάμι της βροχής ήτανε που αργούσες ακόμα

όταν τη νύχτα κοίταζα τ' αστέρια ήτανε γιατί μου λείπανε

τα μάτια σου

κι όταν κτύπαγε η πόρτα μου και άνοιγα

δεν ήτανε κανείς. Κάπου όμως μες στον κόσμο ήτανε

η καρδιά σου που χτυπούσε.

Έτσι έζησα. Πάντοτε.

Και όταν βρεθήκαμε για πρώτη φορά-θυμάσαι;- μου

άπλωσες τα χέρια τόσο τρυφερά

σα να με γνώριζες από χρόνια. Μα και βέβαια
με γνώριζες. Γιατί πριν μεις ακόμα στη ζωή μου
είχες πολύ ζήσει μέσα στα όνειρα μου
αγαπημένα μου..

2 είδος γραφίδας

Να ερμηνεύσεις με σχετικές αναφορές τα χαρακτηριστικά της αγάπης, όπως παρουσιάζονται στο Κείμενο 2 (μονάδες 10) και να εκθέσεις τα συναισθήματα που σου προκάλεσε η ανάγνωση του ποιήματος (μονάδες 5). Να αναπτύξεις την ερμηνεία σου σε 100 - 150 λέξεις.

Το ποίημα του Τάσου Λειβαδίτη είναι ένα εγκώμιο της αγάπης . Η αγάπη αυτή χαρακτηρίζεται από:

- διαχρονικότητα (ξεκίνησε από την παιδική ηλικία του ποιητικού υποκειμένου και τον συνοδεύει σε όλη του τη ζωή),
- αγνότητα και εξιδανίκευση (καθαρό αίσθημα αγάπης που εκφράζεται με όλη τη δύναμη της ψυχής του ποιητικού υποκειμένου),
- αμοιβαιότητα (το ποιητικό υποκείμενο εκφράζει με σιγουριά ότι η αγαπημένη του ανταποκρίθηκε στο αίσθημά του σαν να τον γνώριζε από χρόνια) ,
- διαφορετικότητα (το ξεχωριστό σημείο αυτής της αγάπης είναι πως υπήρχε προτού εμφανιστεί στην ζωή του ποιητικού υποκειμένου το πρόσωπο που θα την δημιουργήσει).

Τα συναισθήματα που προκαλούνται στον αναγνώστη είναι : χαρά, τρυφερότητα, αγάπη, νοσταλγία, συγκίνηση για ένα τόσο δυνατό αίσθημα .